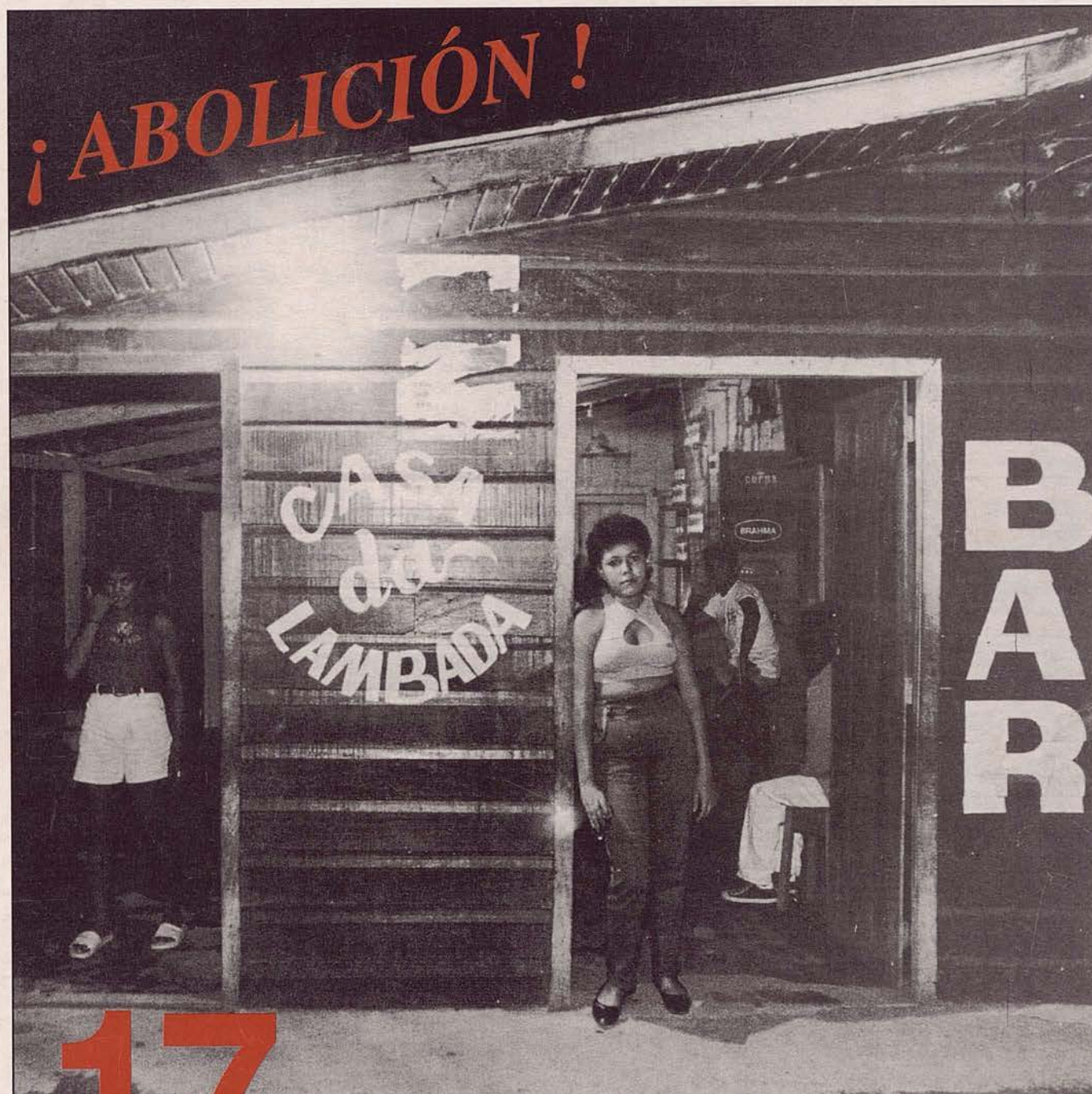

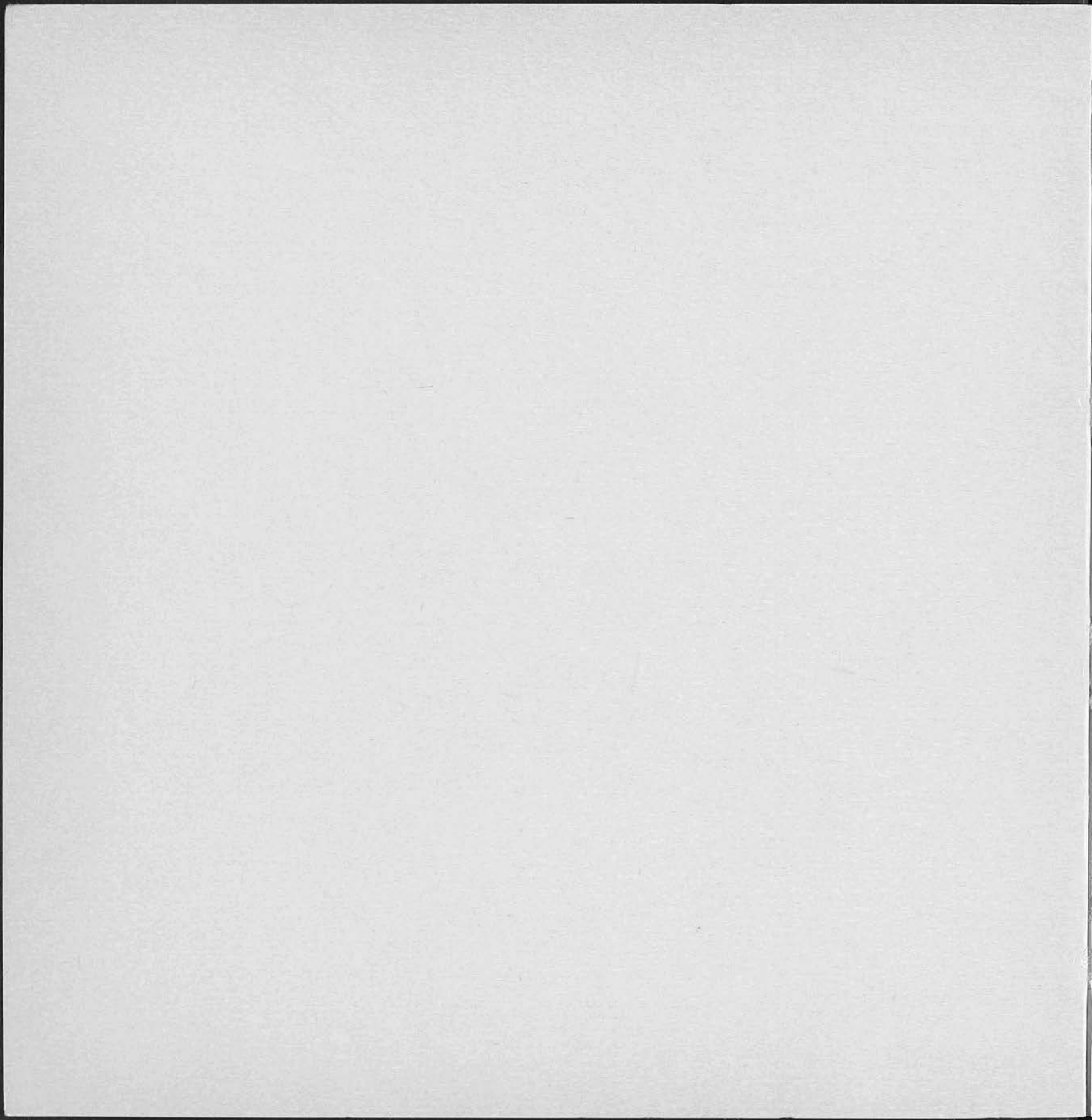
F E S T A D A P A L A B R A

S I L E N C I A D A

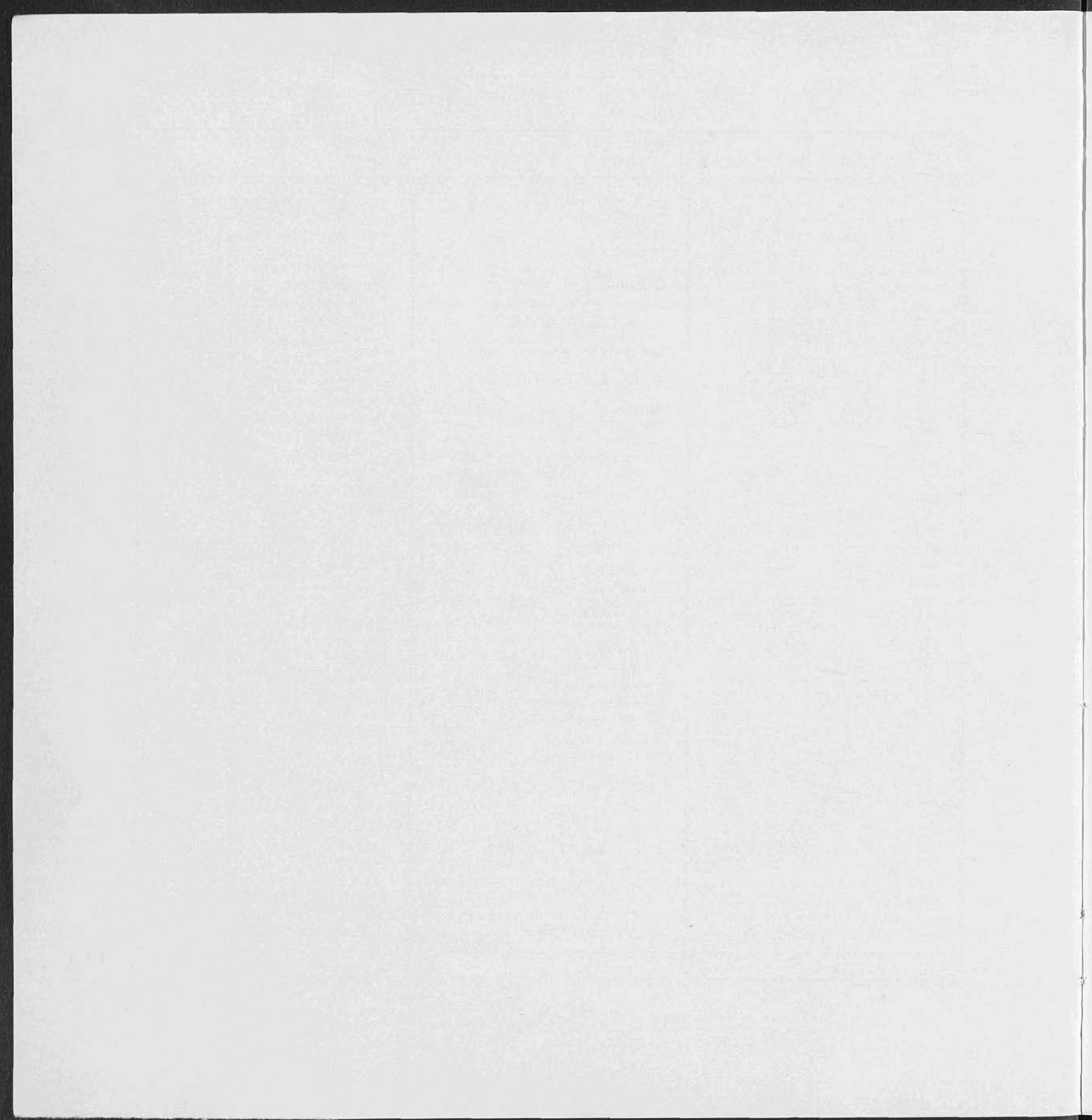

17

Publicación Galega Feminista
Galicia. 2002

S I L E N C I A D A	F	P
	E S T A D A	A L A B R A
	Edita: FIGA Subvenciona: Concellería da Muller do Concello de Vigo. Dirección: María Xosé Queizán Deseño: Margarita Ledo Andión Maquetación: Mónica Bar / María Xosé Queizán Consello de Redacción: Mónica Bar Cendón / María Xosé Queizán / Marga R. Marcuño Asesora Lingüística: Marga Rodríguez Marcuño Colaborado@s: Mª Xosé Queizán Mónica Bar Cendón Chus Lago Carne Vidal Teresa Seara Helena González Iolanda Ogando Mónica Folgueiras Ramón Nicolás Dolores Vilavedra Marga Romero Carmen Pereiro Marica Campo Iria Sobrino Ana Romaní Carne Adán Marilar Aleixandre Uxia Blanco Nuria Carballido	Francisco Castro Ledicia Costas Beatriz Dacosta Chelo Davila Carne Gómez Pilar G. Sardón Beatriz G. Camiña Angustias Iglesias Lorena M. Lago Paula Mariño Berta Moldes Isabel Prieto Marga R. Marcuño Iria Salvande Suso de Toro Ilustracións: Obra de Isabel Rueda (Fotos de Fernando Suárez) Portada: Foto de Paula Simas Imprime: A. Gráficas Vicus, S. A. L. Segovia, 19 - VIGO Dep. Legal: VG-241-1983 I.S.S.N.: 1139-4854

O ABOLICIONISMO COMO META

A normalidade produce cegueira e escusa a crítica. Costumes ou comportamentos que hoxe nos escandalizan foron aceptados como normais no pasado. Non soemos cuestionar os fenómenos sociais cos que estamos habituadas a vivir e, incluso, sabemos pouco sobre eles. Este pode ser o caso da prostitución. Escoitamos a palabra "puta" ou "fillo de puta" como insulto desde a infancia, asimilamos a palabra como negativa e desprezable, aprendemos que é o peor que se pode ser, procuramos non pasar polo barrio onde viven... Moitas mulleres puideron e poden chegar a vellas sen ter coñecido nunca unha puta e moito menos conversar con ela. Como se habitaran noutra dimensión.

Hai outras, que ben por estaren implicadas na defensa das mulleres, maiormente das máis explotadas, ou por pertenceren a organizacións sociais que apoian aqueles colectivos máis necesitados, non repudian o contacto coas putas, e mesmo lle ofrecen axuda. Pero poucas serán as que teñan amigas putas, vaian con elas ao cine, aos bares, ou as leven a casa das súas amizades. ¡Ola, preséntovos esta amiga puta! É unha frase que nunca escoitamos. Sendo así, dificilmente poderíamos entrar na súa intimidade, saber o que pensan ou o que senten ante o

mundo, ante os homes que as prostitúen ou ante as outras mulleres. Porque, aínda que chegáramos a conversar con elas, dificilmente nos dirían a verdade. Viven coa mentira e da mentira. Levan un estigma cravado, unha carga tan esmagadora e dorosa que máis lles vale convertela en arma arreboladiza. Unha reacción humana habitual é converter o oprobio en orgullo, como única maneira de protexer a identidade. Conseguir a confianza dunha puta debe ser moi difícil, e poucas confesarán o que nunca verbalizaron, nin a soas consigo mesmas.

Se pouco sabemos das prostitutas, tampouco se coñecen moitos datos sobre un negocio que permanece oculto pero move billóns no mundo. Sendo como é tan relevante economicamente, cabería esperar que os empresarios "do sexo" e macarras cotizasen na bolsa, que aparecesen as gráficas dos seus valores como doutras multinacionais. O mercado do corpo humano é universal e acumula riquezas inmensas para os explotadores, pero de difícil cuantificación e de escasa difusión.

Ao longo dos tempos, desde posicións éticas, políticas, intelectuais, etc., moitas persoas impugnaron esta lacra social. Coinciden en calificala de escravitude e afirman que nega os dereitos humanos. Mesmo así,

continúa existindo, atravesando sistemas sociais e permanece nos cambios de réximes. Tanto lle serve ás dictaduras coma ás democracias. Avanza coas migracións, coas conquistas, coas colonizacións. Fai o caldo gordo na globalización, viaxa por internet, habita paraísos fiscais, é máis lista cá fame.

Outro tanto podemos dicir do patriarcado. Sucédense sistemas de goberno diferentes pero todos son patriarcais. En realidade, a prostitución é unha consecuencia do patriarcado, máis ca iso, é o patriarcado mesmo: a toma de poder dos homes sobre as mulleres, sexual, económica e cultural. O matrimonio, e isto xa foi analizado por algunhas feministas, é un modo de prostitución cun único cliente, un único amo. Case todas as mulleres, nas casas ou nas relacións laborais sofren unha coerción, están prostituídas. Se conseguimos superar as apariencias, tipo de vestimenta (que, por certo, na actualidade xa non se diferencia da das mulleres "normais"), os xestos procaces, o descaro das consideradas putas; se nos fixamos nos ritos de oferta e venda da prostituta, e se os comparamos, sen prexuízos, co comportamento de oferta e venda das mulleres "honradas", chegaríamos á conclusión de que son diferentes modalidades dun mesmo mercado. Na capa da dobre moral

intentan agacharse e salvarse moitas mulleres, pero esa estrataxema non resiste unha análise racional nin unha confrontación ética. A prostitución é un fenómeno xeral que pode ter moi diferentes graus, nos que inflúe a situación social e a posición económica. As concesións das mulleres varían en cantidade, intensidade, tempo, estética, peculiaridades, e un longo etcétera. As mulleres, para sobreviviren, deben ceder e humillarse. Máis, ou menos, segundo a posición, as ambicións e aquilo que se queira conseguir. En ocasións, abonda con aparentar que ceden. Ás veces, os poderosos cónfórmanse con saber que poden, facérense a ilusión de que, de querer, poden. Baixar a vista oportunamente, rirlle as gracias que maldita a gracia que teñen ao superior, saber levar o marido, facer as beiras ao compañeiro, demostrar admiración, e un longuíssimo etc., son comportamentos habituais das mulleres que ninguén calificaría como sinais de prostitución, pero están no mesmo contexto, responden á mesma desigualdade política e social entre sexos, manteñen a dicotomía patriarcal. Cuestión de graos. Chámase prostitución á máis descarada, á punta do iceberg do sistema patriarcal. É o que mellor se ve. Convén pois que a contemplemos e analicemos profundamente e sen medo porque mostra	ostensiblemente o que queda debaixo, a inmensa masa do iceberg, de todas as mulleres suxeitas ao mesmo poder e á mesma consideración. Aceptar isto, difícil sen dúbida, non nos envilece máis, senón que nos aclara a mente, nos permite modificar a conciencia, e, porén, o comportamento. Tamén nos facilita ver ás prostitutas doutra maneira e saber que son o escaparate da venda de mulleres no mercado de escravas global e que a legalización desa escravitude nos escraviza a todas. Na actualidade, hai certos criterios que, co aquel de favorecer a situación sanitaria e económica das prostitutas, pretenden legalizar a prostitución, lexitimar a escravitude, negar a dignidade e igualdade que nos outorga a Constitución. Naturalmente, as mafias, os monopolios empresariais que comercian cos corpos de mulleres, nenas e nenos, sacan beneficio desa legalización e están contribuíndo economicamente para influír nos poderes públicos a favor da mesma. A FESTA DA PALABRA, na súa liña de defensa da liberdade, da equipotencia e da felicidade creativa das mulleres, dedica este espacio a razoar sobre o tema e fai un chamamento ás feministas, a todas as persoas interesadas na dignidade humana e empeñadas na consecución dun mundo	mellor, e aos poderes públicos a quen a cidadanía lle confía as rendas desa consecución, para que impidan a legalización desa ignominia, desa aldraxe contra o ser humano, da que, ao masculino, aos prostituidores, correspóndelle eticamente, a parte máis denigrante. A meta debe ser o abolicionismo e a conseguilo debemos empregar todo o noso esforzo. <i>María Xosé Queizán</i>
--	--	--

MONOGRÁFICO

PROSTITUCIÓN

Institución masculina patriarcal segundo a cal un número indeterminado de mulleres non chega nunca a ser distribuído a homes concretos polo colectivo masculino a fin de quedaren a mercede non dun, senón de todos os que desexen ter acceso a elas, e que acostuma estar mediatizado por unha simple compesación económica.

Unha vez posibilitada e creada a institución por e para os homes, a evolución da mesma e as formas de concretarse son moi numerosas. Ás prostitutas chámaseles ás veces "mulleres libres", no sentido de que non teñen un amo único (marido) pero en cambio están expostas ao tratamento autoritario e patriarcal de todos ou calquera dos homes.

Historicamente parece que foi Justiniano o primeiro en dar unha definición da prostitución, e aínda pode resultar válida a nivel de diccionario masculino corrente: "Mulleres que se entregan aos homes por diñeiro e non por pracer."

A maioría dos autores estudiosos do tema da prostitución teñen tendencia a caer nos seguintes erros:

- 1.º Din que a prostitución foi instituída polas propias mulleres.
- 2.º Consideran as orixes da prostitución, "a prostitución

sagrada", como non prostitución, senón como elevación ao rango de *sacertisas do amor*.

- 3.º Pensan que a prostitución fíxose ignominiosa só a partir da súa reglamentación en Grecia no S. V a. da n.e., con Solón, ou coa introducción da primeira *cartilla*, debida ao emperador Marco no ano 187 a. da n.e. que xa estigmatiza a prostituta.

Estes autores non aclaran nunca, porque eles mesmos non se "explican", o descenso imparable no tempo da condición de sacerdotisa á de *ramera* vulgar.

A prostitución sagrada consistía na obriga de entregarse a calquera estranxeiro que as solicitara desde a galería, e que acostumaban elixir botándolles unha moeda. O acto sexual tiña lugar no interior do templo e o diñeiro quedaba para o culto á deusa ou deus. A prostitución sagrada floreceu en Babilonia, uns dous mil anos antes da nosa era, e estendeuse a Exipto, Fenicia e Grecia entre outros pobos. Na India existe aínda na actualidade.

En primeiro lugar cómpre cuestionarse a condición de *sacerdotisa* que, se na actualidade parece ter máis rango que unha prostituta, expresaba xa a dependencia da muller.

No mundo patriarcal, as deusas da fertilidade estaban "determinadas" para a mesma e ademais rodeadas de templos de deuses masculinos de clara preeminencia, servidos tamén por mulleres. A imposibilidade de que a prostituta sagrada se negara a un home, indica como estaba coartada a súa liberdade de decisión. Desaparecidas as sacerdotisas dos templos, son substituídas por mulleres casadeiras que antes de contraeren matrimonio van prostituírse un día ás gradas do templo como condición necesaria para seren en adiante dun home só, e poderen negarse aos demais lexitimamente. Hai autores que ven nisto un rito de fecundidade, posto que Ishtar, como Milita e a Afrodita do período grego clásico, son divindades que protexen as parturientas. Tamén hai quen ve nisto un rito de desfloración a cargo dun home que non é o marido, debido ao temor mítico deste a semellante acto. O costume da "hospitalidade sexual", que aínda se practica en moitos lugares do mundo, como entre os lapóns⁽¹⁾, segue esta práctica de entregarse a un extraño...

A prostitución vai dextrando dentro da propia institucionalidade masculina, coa conseguinte perda de prestixio da prostituta. ...

Que a prostitución non é unha institución feminina senón

masculina demostrao asimesmo o feito de que en Grecia se reclutaran para a mesma a escravas importadas para este fin, que tiñan no *lupanar* unha cela onde cumprir co seu traballo forzado⁽²⁾...

En Roma, as prostitutas eran reclutadas entre a poboación penal feminina para evitar, ademais, gastos de manutención. Isto sen esquecer que o *pater familias* tiña potestade para vender ou alugar a esposa e as fillas. As prostitutas non escravas soían chegar, a pesar de todo, a extremos de gran pobreza como indica a miserable tarifa que cobraban, especialmente as máis insignificantes que exercían preto dos cemiterios. Privábaselles dos dereitos e eran obrigadas a vestir a toga infamante que, noutras épocas, foi substituída pola imposición de tingirse o cabelo con azafrán ou outros signos externos de infamia.

Nos templos da India, cando menos ata 1926, as nenas entraban ao servizo dun sacerdote para aprenderen a súa posterior "profesión" a partir dos cinco anos.

A postura da Igrexa cristiana é de oprobio para a prostituta e de tolerancia, cando non recoñecemento, da prostitución. Padres da Igrexa, como San Agustín e Santo Tomás, considéranla necesaria para preservar a honestidade das

Dormitorio.

mulleres casadas e a virxindade das solteiras. Esta dobre moral que impregna toda a etapa feudal é conservada pola burguesía e o capitalismo cando chegan ao poder. O pensamento socialista interprétao como o reverso do matrimonio, xa que unha e outro se explican mutuamente. As condicións sociais abxectas propias da era industrial, favorecen o aumento da prostitución, tan evolucionada xa que non é necesario sinalar co dedo ou decretar por lei que mulleres han ser prostitutas, como pasaba na antigüidade: abonda que a institución estea en marcha e que as condicións sociais fagan por si mesmas o resto, o que permite manter a conciencia "limpa" pois son as mulleres voluntariamente as que

toman a opción. Así indica Tardieu no *Diccionario Enc.*

Hispanoamericano: "Despois destas causas, tan numerosas e tan tristes, vén unha idea consoladora: que a sociedade non impulsa a ninguén a ese mundo de depravación; as caídas nel, con curtas excepcións, son voluntarias."

No Novo Mundo, a primeira *casa de mulleres* foi aberta en Puerto Rico no 1526. "O Rei, Concello, Xusticia, Rexidores desa cidade de Puerto Rico, da illa de San Xoán: Bartolomé Conejo fíxome reclamación que *pola honestidade da cidade e mulleres casadas dela, e por excusar outros danos e inconvenientes, hai necesidade que se faga nela a casa de mulleres*

públicas... (O'Sullivan, N. : As mulleres dos conquistadores). O texto fala por si mesmo.

Na actualidade, os métodos indirectos do patriarcado para inducir as mulleres á prostitución, sexa esta regulamentada ou non, son máis sutís que nunca, pero pódense destacar como principais:

- 1º A comercialización do corpo da muller por parte de todos os medios posibles de comunicación de masas, en tanto que postos ao servizo da industria capitalista que extrae saneados ingresos coa venda de produtos varios que contribúen a crear o contexto necesario para a relación de cliente-prostituta.
- 2º A ausencia dunha auténtica igualdade de oportunidades entre os sexos que deixa as mulleres, con maior frecuencia, en posición débil e insegura, e a expensas dos homes.
- 3º A institución mesma permitindo que calquera muller, polo feito de selo, sexa susceptible nun momento dado de ser prostituída ou darse á prostitución.

Este último punto, o máis importante, fai que o tema afecte por igual a *todas* as mulleres. *O oficio máis vello do mundo*, expresión machista e sexista,

quere dar a entender que a prostitución foi, é e será, ou, o que é o mesmo, que é innata á condición da muller e inmodificable.

A prostitución masculina non é simétrica da feminina e, en todo caso, cómpre estudiala no contexto da explotación do home polo home.

Victoria Sau.

Diccionario Ideolóxico
Feminista

Sobre a prostitución

Definición da prostitución. No diccionario da RAE, ed. 1970, prostituta é *aquela muller que fai ganancia do seu corpo, entregada vilmente ao vicio da lascivia*.

Segundo esta definición, o obxecto da actividade sexual da prostituta radica non só nunha compesación económica, senón tamén na obtención do seu propio pracer. É dicir, que a diferenza da maioría das mulleres, ás que a sexualidade se nos impón como castigo, orientada só á reprodución, as prostitutas serían as únicas que gozarían. ¿Como se pode pensar que unha muller que se deita con múltiples clientes diarios, aos que descoñece, experimente pracer? ... Diversas prostitutas din do seu pracer as seguintes cousas:

–Éche boa. Conseguín poñerme e quitarme as bragas a unha velocidade supersónica. Se non

me tiro a moitos tíos diarios non podo subsistir...

–Non teño ningún apetito sexual e deitarme cun señor é pura rutina. Asco, si. Sinto un infinito asco cando me acarician, cando extreman os seus entusiasmos, porque non hai nada máis repulsivo, máis babeante, que un tío excitado. Daquela, bebo ata emborracharme. Embebédome todas as noites...

–Esta pobre humanidade de machos que resolla, que babea, e se refocila sobre o meu ventre, termino por non vela...

–Quero que saibades por un momento o que significaron os homes para min. Sempre os vin da mesma maneira. Non coñecín ao meu pai. Calquera de vós, dos que frecuentades estes lugares e comprades unha muller, poderíades ter algunha filla ou fillo que agora estea nunha casa parecida a esta. Pero a vós non vos importa iso, e, de sabelo con certeza, creríades que hai moita diferenza entre un fillo nacido da vosa muller e o que quedou no ventre dunha fulana...É posible, a ver, ¿por qué non vai ser posible?, que o meu pai se deitara comigo algunha vez. Pagando como calquera outro, facendo as mesmas marranadas. Ben. Aos catro anos comencei a ver homes espidos e a saber o que facían coa miña nai, ou con calquera outra, sobre os xergóns. Veñen

M O N O G R Á F I C O

aquí como feras, insultando ou suplicando, bébedos e babosos, apestosos. Ensinan os cartos que é a chave que abre todas as portas. Sen nome, sen que se saiba quen son, nin a que se dedican, nin por que veñen. Hainos tan estúpidos que incluso pretenden que gocemos con eles...

Non se considera prostituta a muller que se deita cos homes que lle apetece sen cobrar, ou a muller que casa por motivos económicos, xa que, seguindo estas definicións, a maioría das mulleres pasaríamos a ser putas. A ama de casa non recibe unha cantidade de diñeiro antes de cada coito. A esposa establece co marido relacións de servidume: o home mantena a cambio da realización das tarefas domésticas e dos servizos sexuais e reprodutores.

Deben combinarse os seguintes factores para ser prostituta: tráfico económico (diñeiro, favores, xotas, etc), promiscuidade sexual- uso público da prostituta que non ten capacidade de elección- e indiferencia emocional. Deste modo queda restrinxido o termo prostituta.

O mito masculino sobre as prostitutas

O mito masculino sostén que a prostituta se vende nun acto

Normalización.

libre de disposición do seu corpo, esquecendo que estas mulleres foron impulsadas á prostitución debido a elementos de orde social....: miseria, paro, deficiencias do medio familiar... Por pobreza, por abandono do seductor; por seren abandonadas polo marido; por seren expulsadas do fogar tras un embarazo ilexítimo; por teren fillos ilexítimos, etc.

Aínda que os nosos reformistas non o queiran admitir, a inferioridade social e económica da muller é a única responsable da prostitución. Tamén cabe destacar que o paro vai asociado indiscutiblemente á venda do corpo.

A prostitución forma de delincuencia

As mulleres, debido ás características sexuais da sociedade patriarcal, ten o recurso do comercio do seu sexo, en lugar do roubo ou da estafa. Esta é unha razón da menor delincuencia das mulleres... Pero a prostitución é un negocio dos homes. O Estado e a clase dominante- o home- asentan o seu poder e os seus recursos económicos sobre a explotación das mulleres. A prostitución, igual que a tortura a domicilio, a violación e o femicidio, constitúe un claro exponente do machismo...

Nin vocación nin liberdade

A ideoloxía machista que afirma que a prostituta vende o seu corpo porque lle resulta grato, que se trata dun traballo vocacional, calou moi fondo, incluso nas mulleres e nalgún sector das prostitutas. Á prostituta non lle resulta pracenteiro realizar servizos sexuais que só satisfacen ao home. Vende o seu corpo para poder subsistir ou obter máis diñeiro. ... Ignórase, ademais, que a maioría das prostitutas non son libres. Nin as pobres nin as ricas. Tanto as putas da rúa ou as dos bares e clubs coma as putas de luxo que exercen outro tipo de prostitución clandestina, de prensa, de invitación, de axenda, están controladas por rufiáns e proxenetas, que son os principais beneficiarios de dito negocio... As prostitutas sen chulo son pouco frecuentes. ... As mafias impedirán que as mulleres públicas obteñan un beneficio individual. A prostitución é un negocio para os homes e non para as mulleres.

A ignorancia fronte aos feitos reais ... fai que ninguén arremeta contra a figura do cliente nin a do proxeneta. ¿Onde se viu que para erradicar unha inxusticia se ataque aos explotados e non aos explotadores? Quen compra é quen ten o poder...

Acerca dos clientes

A clientela que se dirixe ás prostitutas é heteroxénea, sen embargo a clase social á que pertence e as súas condicións económicas non manteñen diferencias substanciais na forma en que se relacionan coa prostitución. A prostitución é o signo máis tanxible da dictadura heterosexual da nosa sociedade: o macho impón o seu desexo a cambio de diñeiro. A superioridade económica permítelle asegurarse os servizos das prostitutas. Carmen Alcalde²⁰ argumenta: *Que expliquen os escravos, as/os traballadores, negros/, indias/os perseguidos, a través da súa longa historia de vexacións, lágrimas, fame e morte, quen é o opresor: latifundistas, oligarcas, fascistas, imperialistas, machistas... Os poderosos acaparadores da terra de todos, da produción agraria, industrial e técnica de todas/os. Acaparadores, explotadores no tráfico do corpo e responsables da marxinación das prostitutas, do sexo de todas. É por iso polo que media humanidade detenta o poder sexual sobre a outra metade, polo que os homes son os que compran e as prostitutas, e as mulleres as que venden.*

O cruel negocio da prostitución

Ténsenos dito que a prostitución é o oficio máis vello do

mundo. Isto encaixa perfectamente coa nosa tese fundamental, a saber, que *a muller é a primeira clase explotada e oprimida polo home...* Lóxico é explotala sexualmente a nivel individual e facela de uso público cando o home descobre que o comercio do sexo lle pode beneficiar. Entre os pobos primitivos actuais a prostitución é un fenómeno corrente. O *bo salvaxe* non dubidou en prostituír as mulleres en canto comprendeu que o sexo lle era rendable. No noso adiantado e progresista mundo capitalista, chulos e proxenetas, agrupados en clans e mafias supranacionais, enchen os petos mediante a explotación de mulleres escravizadas, ás que lles resulta imposible saír do alucinante mundo da prostitución....

O proxenetismo non só está representado polos chulos que víxian as súas mulleres, senón por todos aqueles que viven, se enriquecen, se aproveitan e engordan a costa das ramerías. Homes que venden, compran, golpean, maltratan e incluso asasinan as prostitutas.

Só a valentía dalgunhas prostitutas, fartas dos malos tratos e das humillacións, permítenos coñecer a extorsión á que son sometidas. ...

Solucións á prostitución

A loita organizada das prostitutas nacida en Francia, está

M O N O G R Á F I C O

escindida en dúas ramas fundamentais: a primeira, o sector con menos conciencia de clase, máis reaccionario, e que ten o visto bo dos proxenetas, defende o traballo e quere exercelo mediante a legalización. As mulleres reclaman a liberdade a vender o seu corpo e a práctica da prostitución por <i>vocación</i> ... A outra ala do movemento, coa que nos sentimos máis próximas, proclaman que a prostitución é degradante e envilecedora, e invoca un plan de medidas gubernamentais para reinsertar as prostitutas. Demasiadas mulleres que se encontran sen traballo, sen medios económicos, son vítimas das mafias e están obrigadas a prostituírse. Estamos máis próximas deste sector porque as mulleres do primeiro aínda non se decataron de que deben ser donas do seu propio corpo. Carmen Alcalde considera ao respecto: <i>Estas mulleres non entenderon que a súa única alternativa é esixir o dereito á cultura, á información e ao traballo, por explotado e alienado que este sexa. Así como os escravos preferiron cambiar a súa situación de servos corporais polo traballo nas minas ou nas fábricas. Así como hoxe seguen preferindo a venda da súa forza de traballo en lugar de vender a súa persoa a un amo que os envilece, as mulleres, se realmente queren sacar a súa</i>	<i>revolución sexual adiante, deberían empezar por gritar que son seres humanas coa mesma capacidade que os homes para integrarse no mundo laboral, no mundo político, no mundo cultural e creativo, monopolizado pola metade da poboación mundial.</i> ... o atroz é que, coa legalización, as mafias, máis ou menos distinguidas, que controlan a prostitución, actuarán con maior impunidad. A legalización, que acepta o comercio do corpo da muller e as relacións que con el establece o cliente e o macarra, non farían máis que favorecer este negocio que nutre a capitalistas, fascistas e incluso demócratas. Nunha palabra, o movemento feminista non pode tolerar a legalización da escravitude sexual... Somos partidarias, aínda sabendo que esta solución atenta contra moitos intereses, de adoptar medidas adecuadas para chegar a abolir a prostitución, coa creación de escolas de formación e lugares de traballo para as prostitutas, penas elevadas para todo tipo de proxeneta e multas para os clientes. É necesaria unha transformación profunda da sociedade e sobre todo a toma de conciencia por parte das mulleres para sermos donas do noso corpo e contrariar a calquera tipo de explotación, incluída a sexual. Coa revolución	feminista emerxerá unha sociedade na que a prostitución non terá razón de ser. <i>Mª Encarna Sanahuja Yll</i> Extractos dun artigo publicado en <i>Poder y Libertad</i> NOTAS (1) Denunciado, nun artigo, por Rosalía de Castro nas aldeas costeiras de Galiza. Custoulle duras críticas que indignaron a autora. (2) Na actualidade sucede o mesmo coas mafias que importan estranxeiras clandestinamente para seren encerradas e explotadas nos prostibulos das estradas. (3) Alcalde, C.: <i>Balada de prostitutas</i>, Por Favor, 18 de nov. 1978
M O N O G R Á F I C O		

O CONTRATO SOCIAL E O CONTRATO SEXUAL

A modernidade comeza coa Ilustración, a filosofía do S.XVIII que representa unha etapa histórica de madurez da razón despois dunha infancia ligada ao mito, ás tradicións, aos prexuízos. Esta filosofía toma a razón humana como base do pensamento. A ilustración é un proceso de racionalización crecente. O filósofo Kant, nun ensaio titulado precisamente *¿Que é a Ilustración?* di que esta filosofía significa, nada máis e nada menos, que facer uso da propia razón con enteira liberdade e responsabilidade. A razón é o especificamente humano, o que nos distingue dos outros seres vivos e provoca a igualdade entre as persoas, na medida en que todas a compartimos.

A Ilustración representa un pensamento antidogmático e quere seguir un método científico, como a física ou a matemática, pero todo isto, sobre todo nalgúns e algunhas pensadoras do momento, vai aparelado a un proxecto emancipador. Por iso estas ideas inician a modernidade e, consecuentemente, inician o feminismo. Dan lugar á Revolución Francesa e acabarán co Antigo Réxime, coa monarquía e a súa autoridade de orixe divina, cun sistema de inxusticia e de desigualdade social. Os principios da revolución, Liberdade, Igualdade e Fraternidade, son ilustrados. A liberdade, como

dixera Kant, de facer uso da propia razón; a liberdade de non pertencer a un amo.

A nova idea da igualdade humana vai traer grandes cambios sociais. Por un lado o movemento abolicionista en contra da escravitude que terá seguidoras/es en Europa e América ata conseguir a prohibición da escravitude, e que continuará no S.XIX con dúas grandes valedoras galegas: Concepción Arenal e Emilia Pardo Bazán. A idea da igualdade é, asimesmo, o motor que vai orixinar a teoría do feminismo, que é un racionalismo concibido tamén na Ilustración.

Moitos dos grandes ilustrados, Rousseau, d'Alambert, etc, defensores a ultranza da liberdade e igualdade entre os homes, afirmando, como Locke, que "ninguén pode nin debe submeterse a outro", aceptan a suxeición da muller ao marido e considéranla cousa a parte da sociedade política. Ou sexa que a liberdade e igualdade está restrinxida á terceira consigna, a fraternidade. Igualdade entre irmáns, pero deixando a un lado as soror, as irmás. Hai excepcións entre eles, como Condorcet, que foi feminista e aplicou os principios ilustrados á causa das mulleres, igual que fixeron Feixóo e Sarmiento, ilustrados galegos, pero a maioría caen nunha enorme contradición. Por iso, moitas mulleres ilustradas alzan a

súa voz e a súa pluma para afirmar que a razón ilustrada, ou se predica universalmente de toda a especie ou non é ilustrada. Porque, en boa lóxica - pensan as mulleres- se a revolución ataca os privilexios de nacemento que fan a uns príncipes e a outros escravos, pola mesma regra de tres deben atacarse os privilexios de sexo que fan a uns libres e a outras dependentes, que valora a uns e infravalora a outras. O feminismo, desde o comezo, defende a igualdade para todas e todos e os mesmos dereitos de cidadanía.

A partir das ideas ilustradas, de que todas as persoas nacen libres e iguais, organizase a teoría do contrato social, un pacto mediante o cal os homes renuncian a parte das súas liberdades orixinarias con miras a un ben común, delegando os contratantes as súas capacidades lexislativas e executivas en gobernantes electos. Mediante o contrato explícase a liberdade do ser humano e as obrigas da cidadanía co Estado. O traballo, as relacións laborais, as relacións sociais libres pasan a ter forma contractual. Pero as mulleres quedan fóra deste contrato, como explica Carole Pateman, no seu libro *O contrato sexual*, a quen sigo nestas reflexións. As análises feministas de Pateman son esclarecedoras, e formula racionalmente o que xa subleva as primeiras feministas ilustradas.

María Xosé Queizán

M O N O G R Á F I C O

I.S.S.N. 1139-4854

A liberdade civil é un atributo masculino e exclúe as mulleres porque o contrato social inclúe o contrato sexual, o matrimonio. Segundo Pateman, o contrato social é unha historia de liberdade e o contrato sexual, o matrimonio, é unha historia de suxeición. A diferenza sexual ten, pois, relevancia política. Daquela, a liberdade civil non é universal, é masculina, e o contrato social presupón o dereito patriarcal, o poder que os homes exercen sobre as mulleres, e facilita o acceso normalizado dos homes ao corpo das mulleres, mediante o matrimonio ou a prostitución. Mentres, coa modernidade, as relacións entre os homes pasan a ser políticas e públicas, o dereito dos homes sobre as mulleres segue tendo base natural e privada.

Trasladando a hoxe en día esta argumentación, mediante a Constitución "que nos demos", din os políticos, "que se deron", digo eu, os adultos poden, libremente, facer todo tipo de contratos, os que teñen como referente a vida pública, e os privados que non son politicamente relevantes. Por iso, o comportamento que poida ter un home na súa vida privada, non altera a súa consideración pública. Os malos tratos e violacións na familia non eran considerados delitos ata hai ben pouco. Os asasinatos de mulleres polo propio home non

Dormitorio.

teñen a mesma importancia social que os asasinatos públicos. Tamén explica por que o traballo sen contrato ou sen salario é considerado escravo no eido social, mentres que o realizado regular e gratuitamente polas mulleres no ámbito doméstico, derivado do seu contrato sexual, non alarma a ninguén e non é considerado propiamente traballo, senón destino. Por iso, o sistema patriarcal que se perpetúa na modernidade, elabora un contrato social entre homes que leva incluído o contrato sexual, un contrato de subordinación. Góvernase mediante acordos sociais de homes que teñen

esposas ou queridas. Vémosto en imaxes: Homes só reunidos en consellos, ágoras, foros políticos e económicos, e homes con cadansúa muller do brazo nas cerimonias informais, nas festas, banquetes, etc., como un engalanado apéndice.

A diferenza sexual é unha diferenza política. Os problemas das mulleres non son de interese público e político, e pódese afirmar que disfrutamos dun réxime democrático mentres unha maioría da poboación feminina vive nunha situación de opresión ou desigualdade social, e as mulleres, incluso de mortas, non teñen a mesma valoración

que os mortos. Que este escándalo sexa compatible coa democracia provoca a indignación das feministas pero non merece a consideración dos actores do contrato social.

Tampouco os corpos das mulleres e dos homes teñen a mesma significación política. As mulleres representan "a natureza" que debe ser controlada e transcendida para manter a orde social. O equilibrio da familia poderá manterse só se o marido é o amo, pensan. As relacións das mulleres co mundo social deben estar mediatizadas pola razón masculina. Os corpos das mulleres han estar suxeitos á razón e ao xuízo dos homes para non ameazar a orde social, en contra do que afirmaran as ideas ilustradas. Dixera J.Locke: *cada home ten unha propiedade na súa propia persoa*. Presupón unha valoración da identidade persoal; que existe unha relación integral entre o corpo e o eu. *Os eus son inseparables dos corpos*. Isto non é así para as mulleres que son corpos accesibles publicamente, ao non teren catagoría de individuos libres e iguais.

Corpos despersonalizados

Existe un mercado de carne feminina, un multimillonario tráfico dos corpos das mulleres, nenas e nenos, na prostitución. En España hai 300.000

prostituídas e a súa explotación xera 12.000 millóns de euros (2 billóns de pesetas). Neste mercado os individuos realizan unha serie de contratos a curto prazo para usaren os corpos cando queiran e como queiran, facendo das mulleres corpos accesibles.

O sexo é política porque implica xerarquía, violencia, desigualdade. Sen isto o sexo non funciona; sen dominio non hai excitación sexual. Na medida en que haxa máis mulleres que reclamen a igualdade nas relacións cos seus maridos ou amantes, haberá máis homes necesitados de comprar obxectos obrigados a satisfacelos. Cando menos, as tres cuartas partes dos prostituídos son homes casados.

Os privilexios sexuais deberán ir unidos a privilexios socio-económicos que xustifican e permiten o abuso sobre mulleres pobres e putas. Neste caso, ademais, co pretendido pero "necesario" consentemento da prostituída, quérese ocultar a desigualdade social e económica existente entre ambos. Esta é a razón de que Carol Pateman afirme que *a prostitución é unha forma de escravitude temporal*, que converte en obxectos a persoas. Tamén Kofi Annan aludiu á prostitución como unha nova forma de escravitude no S. XX e no S. XXI.

Propágase esta idea de consenso entre a prostituída e o prostituído para dar carta branca a todo tipo de abusos no corpo das mulleres. Pero, mesmo así, ¿se consenten non hai abuso? ¿Se consenten, a violencia xa non é delito? ¿Aplicanse estes criterios a outro tipo de delitos?

Cando se alude á indignante frase do "oficio máis antigo do mundo" para convertilo en algo natural, estase intentando "naturalizar" as mulleres, convertíndoas en vasixas vacías onde o home exerce o seu poder, privándolas de identidade, de integridade física e moral, cousificándolas.

Por outra parte, a prostitución non se trata dun traballo, unha competencia, habilidade, destreza, sabedoría, etc, que unha persoa ten e outra compra. Mediante o contrato de traballo adquirese a produción do produtor, non a persoa mesma; cómprase o que fai coas mans, coa intelixencia, co pensamento, coa técnica, etc. Non se contrata o corpo que leva a cabo ese traballo. Existe, como apuntaba Locke, unha relación integral entre o corpo e o eu. Os eus son inseparables dos corpos. A venda dun corpo de muller no mercado implica a venda dun eu, unha venda moi diferente da forza de traballo dun asalariado/a. J.S. Mill en "On Liberty" dicía : *O principio de liberdade non pode esixir en ningún caso a liberdade de alguén*

M O N O G R Á F I C O

para non ser libre. No caso da prostitución, mediante un contrato de subordinación, o prostituidor exerce o seu dominio sexual sobre a prostituída, a *res*, a cousa, e mediante ese dominio afirma a súa virilidade. No contrato de prostitución o prostituidor compra o uso sexual e a prostituída véndese a si mesma. Para confirmar esta característica da compra, ou sexa que compiran a persoa e precisan a entrega total da mesma, temos as investigacións levadas a cabo en diferentes países entre prostituidores, que coinciden en queixarse da frialdade emocional das prostituídas que queren ter só unha relación mercantil con eles. Non se conforman cun servizo, senón que queren tamén os sentimentos das mulleres, aspecto este que non inclúe ningún contrato laboral.

Afirmaba Kant que o perigo da sexualidade é o de retrotraer os seres humanos ao nivel da animalidade. *¿Pode un sexo venderse a si mesmo ou alugarse por algún tipo de contrato que permita que se faga uso das súas facultades sexuais?* Kant responde que tal uso non pode permitirse porque a propiedade nunha persoa non pode separarse do individuo como propietario. Para o filósofo, adquirir parte do organismo humano, tomar posesión da propiedade sexual doutra persoa supón adquirir a persoa como unha propiedade,

Casco vello. Ferrería.

unha cousa, dado que o organismo humano é unha unidade.

Sabemos que certo feminismo, argumenta que a prostitución é un traballo asalariado e a prostituta unha traballadora como calquera outra. Sendo así, cómprelle ter organizacións sindicais e dereitos como o resto do proletariado. Pero, se a prostitución fose meramente un traballo, a conclusión sería, segundo razoa Pateman, que non hai nada malo na prostitución. A "prostitución sana", afirman as defensoras da legalización, sería un negocio ao que todo o mundo podería

acceder, aberto a calquera individuo que sexa quen de comprar ou vender servizos no mercado. Calquera que necesite servizos sexuais, din estas feministas, e o resto dos contractualistas, sexa home ou muller, novo ou vello, branco ou negro, deforme, impedido, etc, pode ter acceso ao mercado sexual. Esta prostitución sana, case terapéutica, sería, continúa argumentando Pateman, sexualmente neutral, pero alerta de que non levaron a lóxica destes argumentos ás últimas consecuencias. Segundo ela, a victoria da legalización da prostitución, levaría á eliminación do matrimonio en favor dos

M O N O G R Á F I C O

acordos económicos da prostitución universal na que os individuos participarían nuns contratos breves de uso sexual cando quixeren. Un escollo para este feminismo favorable á legalización é ver na prostitución un problema de mulleres e, como tal, tratar de defendelas. Segundo este paternalismo, criticar a prostitución parece que significa menospreciar as prostitutas. Pero isto é un enorme erro. Abominar da prostitución non leva a un xuízo adverso contra as mulleres vítimas da prostitución. Cando, desde o socialismo, se critica o capitalismo e os contratos de emprego fraudulentos, non se fai porque se menosprece os traballadores senón por defendelos. As que levamos xa anos no feminismo, lembramos os tempos nos que o aborto estaba penalizado. Desde as organizacións feministas axudamos a moitas mulleres que se encontraban ante un grave problema e non tiñan información nin medios para solucionalo. Incluso aportamos diñeiro para que algunha puidese ir a Londres, etc. Pero en ningún momento pensamos que o feminismo consistira en axudar as mulleres a abortar ou defender que as mulleres abortasen. O noso obxectivo era despenalizar o aborto, primeiro, e conseguir que as mulleres non	se visen abocadas a abortar, senón a teren dereito sobre o seu propio corpo e decisión sobre a súa maternidade. No caso da prostitución, coma en tantos outros, violacións, malos tratos, etc., nos que se patentiza a violencia e agresividade inherente ao sistema patriarcal, comprobamos o perigo de interpretar o feminismo como solidariedade e defensa das mulleres, cunha actitude máis cristiana e moral que política. O feminismo non é unha ONG, por moita simpatía e aprobación que nos merezan esas organizacións. O feminismo é unha teoría política e unha acción en consecuencia. Leamos o que escribe Carole Pateman: <i>A subordinación civil á un problema político non unha cuestión de moralidade, aínda que as cuestións morais se vexan involucradas. Intentar contestar a pregunta de que é o erróneo na prostitución é involucrase nunha discusión sobre o dereito político baixo a forma de dereito patriarcal, ou da lei do dereito sexual do home.</i> Cómpre a capacidade crítica pero non chega sen unha acción forte para derrubar o sistema. <i>A menos que os amos sexan derrotados, a menos que as subordinadas se comprometan na acción política, ningunha reflexión crítica, por abundante que sexa, acabará co seu submetimento e lles dará a liberdade.</i>	Cando os corpos das mulleres están a venda como mercadoría no mercado do capital, a lei de dereito sexual masculino afirmase publicamente. Xa non é só en privado, no matrimonio, senón que hai un recoñecemento público de seren os amos sexuais das mulleres, de poder comprar o acto sexual e exercer o seu dereito patriarcal. Este feito nega por si mesmo que as mulleres sexan cidadás libres con pleno dereito sobre a súa persoa. De aquí que legalizar a prostitución sexa unha aberración democrática. No Senado iníciase o debate sobre a prostitución. É o momento de actuar. En Europa existen modelos dispares, desde a tendencia abolicionista (un novo abolicionismo da escravitude no S.XXI) de Suecia, á legalización de Holanda. Se o goberno legaliza a prostitución debe rachar antes a Constitución española porque quedará obsoleta. As cidadás, en xeral, pasaremos a ter estatuto de prostitutas.
M O N O G R Á F I C O		

A PROSTITUCIÓN A EXAME. OS FOROS DE DEBATE

A prostitución e a utilización do corpo feminino para a explotación sexual é un dos síntomas esenciais da escravitude das mulleres na sociedade actual. Amparada en campañas de destape na nova democracia; camuflada como liberdade sexual nos estados pretendidamente avanzados e presentada como artigo de primeira necesidade do xénero masculino, o negocio da prostitución desprende unha triste ardora de dor, violencia e degradación persoal das mulleres. Mais a carón desta degradación feminina, revélase un dos negocios máis lucrativos da economía global, a miúdo desenvolto por mafias e redes de delinquentes a nivel internacional. Pero non só por sectores fóra da lei; os beneficios do negocio da prostitución dominan o mundo das comunicacións. Internet mantense gracias á prostitución. Os portais Web no poderían subsistir se non fora polos anuncios de sexo e polas seccións de contactos. E a prensa escrita tampouco queda á marxe. Segundo uns estudos levados a cabo por *Alecrín*, un diario como *El País*, ingresa semanalmente uns dez millóns de pesetas gracias aos anuncios relacionados coa prostitución. Os "clubs de alterne", antigas barras americanas, anúncianse en valados, en taxis municipais, nas televisións locais. Financian

equipos deportivos e non sería de estrañar que contribuíra a manter parroquias.

Os proxenetes alimentan os seus beneficios ben asesorados e equipados de xuristas e especialistas en finanzas que moven os seus negocios con habilidade.

A prostitución fai prosperar as sociedades do primeiro mundo a costa das miserias de países desolados pola guerra e pola fame. A pesar diso, a sociedade quere ignorar a súa existencia, volverlle a cara, ou desprezalo como un foco de podredume. Nas cidades estorba porque é un asunto antiestético que crea problemas de orde pública. Así, adaptándose ás necesidades do

mercado, a prostitución vai desprazándose do seu arcaico emprazamento de barrio chino, que tanto molesta ás xentes de ben, a zonas afastadas dos núcleos urbanos das cidades para converterse en cadeas de alta seguridade. Alí as mafias instalan ás súas mulleres, na meirande parte estranxeiras, ilegais captadas no seu país de orixe ou no de recepción. Alí son explotadas e obrigadas a padecer calquera tipo de vexacións, a cambio de nada, pois sempre están en débeda cos proxenetes. Moitas son traídas de balde, mais teñen que pagarlle ás mafias a propia viaxe en servizos.

Estas mulleres soen vivir pechadas, moitas sen contacto co

Cansas.

mundo exterior, violentadas, aterrorizadas e sen posibilidades de elección. Desconfían de todo o mundo eludindo falar en profundidade das súas experiencias, impostas con dor e desarraigo. Á iniciativa de Alecrín decidiron falar en imaxes. Como se verá, tampouco aparecen identificadas fisicamente por razóns de seguridade. De cómo viven estas mulleres, do seu entorno, e os seus esforzos para seguir vivindo, fan estas fotos, realizadas por elas mesmas, sorteando riscos de ser descubertas, e que o Centro de día de Alecrín* tivo a amabilidade de cedernos para este monográfico adicado á Prostitución. Son só unha escolla dunha interesantísima Exposición itinerante organizada por esta asociación, e que contou coa acción dun grupo aproximado de trinta mulleres. 1º foro internacional de Galicia sobre prostitución ** A prostitución é unha das manifestacións do fenómeno da escravitude máis persistente nas sociedades modernas. A fin de desvelar os seus cimentos, repercusións, lexislación e medidas de acción social e política reuníronse desde o ano 2000 varios <i>foros internacionais sobre prostitución e tráfico de mulleres con fins de explotación</i>	<i>sexual</i>, en Madrid, Sevilla e Vigo. Todos estes foros a través de poñentes de gran solvencia nesta materia, coincidiron nuns presupostos básicos; un de carácter práctico: para afrontar o fenómeno da prostitución a todos os niveis hai que coñecelo con experiencias contrastadas; e outro de carácter ideolóxico: a prostitución é unha forma de escravitude e un atentado contra os dereitos humanos. A información que presento a continuación, foi elaborada a partir das ponencias presentadas no <i>1º foro internacional de Galicia sobre prostitución</i>, organizado polo grupo de Estudos sobre a condición da Muller, Alecrín, de Vigo. A conferencia inagural, correu a cargo de dona Wassyla Tamzali, Directora do programa para a promoción da condición das Mulleres do Mediterráneo-UNESCO, quen situou a Prostitución (en adiante P) como máximo expoñente da violencia de xénero. Tamzali parte da base de que todas as mulleres somos vítimas potenciais, por iso a prostitución non é só da incumbencia das prostituídas senón de todas nós. Mentres siga a haber prostituídas os homes porán en dúbida a nosa dignidade, igual que tamén o farán os comerciantes e os gobernos. E tamén alerta sobre a suposta modernidade dos países	que legalizan a prostitución, como por exemplo en Holanda e Alemaña. España é un dos países que na súa lexislación e no seu Código Penal despenaliza algunhas formas de proxenetismo. Historicamente, no nacemento do movemento abolicionista, na Inglaterra de principios do XX, uniuse a loita contra o tráfico de brancas á escravitude. Este movemento pretendía que os dereitos civís se estendesen ás mulleres e neste combate incluíase a loita contra o tráfico de brancas. É por iso que Tamzali considera que as feministas hoxe loitan en soidade porque os defensores dos Dereitos Humanos, os homes e as mulleres defensores da modernidade, progresistas, case non loitan contra á prostitución senón que a aceptan. A loita de principios de século comézaa un grupo de cidadás modernas, libres e protestantes. Este movemento terá a súa culminación na Convención de 1949, que é o texto máis importante que temos hoxe. Este texto tardou moito tempo en ser adoptado porque tiña que enfrontarse a grupos de presión moi fortes - que estaban a prol dos proxenetas- e foi un texto moi feble xa que ficaba a medio camiño. O programa de
--	--	---

M O N O G R Á F I C O

reinserción que fora introducido pola Convención de 1949 como unha acción provisional e de amor cara ás prostituídas, converteuse nun movemento caritativo que se dedicou a socorrer ás vítimas, pero que no eido político perdera interese, converténdose nun movemento anticuado. Non se abriu ao feminismo dos anos 80, porque entendía a prostitución máis ben como un problema moral.

Nas primeiras lexislacións sobre prostitución o que se pretende é frear o contaxio de enfermidades de transmisión sexual. As primeiras leis francesas datan da época de Napoleón e foron redactadas por un médico da época. A única preocupación da sociedade era solucionar os problemas médicos considerando que as prostituídas eran obxectos necesarios para a expresión dunha sexualidade masculina incontrolable.

A proposta de Tamzali que ratificou a Convención de 1949, é que un Estado non só distribúa preservativos e xiringas senón que tamén distribúa un texto onde se explique que a primeira preocupación dos Estados asinantes da Convención non é axudar ás mulleres a prostituírse mellor senón a deixar a prostitución.

Tamzali elaborou un informe da UNESCO sobre as mulleres

Fortaleza.

violadas en Bosnia Hercegovina e interesándose porque a violación fora considerada como arma de guerra. A primeira forma de axudar ás vítimas de abusos sexuais, -porque as mulleres prostituídas son vítimas deles, aínda que reciben cartos a cambio- é a condenación simbólica do violador.

A legalización da prostitución levaría consigo que estas mulleres reivindicasen o seu dereito a prostituírse, algo así como: «xa que aceptades a prostitución, deixádeme construír unha dignidade arredor desta condición de prostituída». Non poden aceptar que son vítimas porque se aceptan que o son marxinámolas e non somos quen de darlles a dignidade que

reclaman. Entón non lles queda outra alternativa que a de pedirnos que as deixemos prostituírse.

Pódense distribuír preservativos e xiringas pero que tamén se distribúa a Convención de 1949 xunto cun texto explicativo. Debemos reunir urxentemente a estas organizacións que buscan a legalización para abrir un debate que vai ser complicado e violento xa que cando falan temos a impresión de que defenden a liberdade, mentres que nós semellamos defender a non liberdade.

Nos anos 85-86 no momento no que se comezaba a falar da harmonización da lexislación, as redes de proxenetismo

internacional fixeran de Holanda e Alemaña a súa base estratéxica porque estes países non ratificaran a Convención de 1949. A pesar de todo, esta Convención supuxo un freo contra a organización industrial e sistemática da prostitución na medida en que prohibira os bordeis e vivir dos ingresos da prostitución. Tamzali alerta de que a legalización da prostitución en países como Holanda non significa que exista prostitución da boa e da mala, como tamén podería desprenderse da lexislación española. «Segundo a lexislación de 1949, se as mulleres son prostituídas e transportadas nun Concorde e cunha copa de champaña, a persoa que a transporta é igualmente un proxeneta.» Segundo o Tratado da Convención asinado en Palermo no ano 2000, o proxeneta ten que empregar a violencia ou abusar dunha situación delicada da muller para infrinxir a lei. Mais cómo se pode explicar o que é unha situación delicada para unha muller, cando é vulnerable unha muller. Deste xeito fica unha porta aberta para a normalización do tráfico de seres humanos, mesmo a través desta Convención tan polémica. A sociedade acepta a prostitución como sistema alegando vellos argumentos como: «a prostitución é o oficio	máis antigo do mundo», «é un tipo de alternativa ós problemas económicos das mulleres», «unha reivindicación das mulleres que queren prostituírse e teñen dereito a facelo». “O que a sociedade non acepta son as mulleres prostituídas. En primeiro lugar porque dan mal exemplo ós nenos, despois fan que diminúa a renda inmobiliaria dalgúns barrios, e ademais hoxe a prostitución preséntase con aspectos que quebrantan as regras que se aceptaban ata hai pouco. A muller prostituída non é só a que levanta o vestido por riba do xeonllo como se vía nas películas en branco e negro de principios de século. Son seres humanos que chegan mesmo a ser deformados pola cirurxía estética, que ofrecen nos xardíns que rodean as cidades -París ou Madrid- espectáculos sorprendentes para a conciencia humana actual», di Tamzali. Declarar o dereito a prostituírse trátase, segundo Tamzali, dunha indiferencia burguesa que nos leva a admitir situacións moi graves, e formas de prostitución que chegan á barbarie. Por iso cómpre esgrimir uns principios básicos. Un destes principios é que a prostitución é unha violación dos Dereitos Humanos. Non é aceptable a idea de que existe o dereito a prostituírse. Non existe a prostitución libre. A prostitución é unha	consecuencia da violencia que reciben as mulleres. Mentres exista a posibilidade de mercar o corpo dun ser humano, hai que asumir que se desprezia ás mulleres. Non está permitido alugar un ventre para levar unha criatura pero podemos vender o noso sexo. É evidente que o sexo está situado no corpo das mulleres. O acto de vender o corpo non implica liberdade. Ademais hai grupos que din que estas relacións sexuais non crean ningún dano físico nin psicolóxico, cando sabemos que as rapazas de Camerún ó levaren seis ou nove meses na Casa de Campo mándanse aos seus países para deixalas morrer a consecuencia dos problemas físicos, para que poidamos durmir coa conciencia tranquila ¿Trátase dunha solución ética? Cómpre axudar a estas mulleres, hai que reforzar os programas de reinserción, os gobernos teñen que decatarse de que estas mulleres precisan axuda para saíren da prostitución. Se todas as mulleres fosen libres non habería prostitución porque ningunha estaría disposta a facelo. Trátase da loita pola dignidade das mulleres e do seu corpo. «¿Que é a liberdade sexual?: a sexualidade é unha cultura sexual. ¿Que tipo de sexualidade se dá na prostitución? Temos que mobilizar á intelectualidade e @s defensores dos Dereitos
M O N O G R Á F I C O		

Humanos porque a prostitución supón unha violación destes.» Tamzali insiste na importancia da racionalidade á hora de tratar este asunto. A base da prostitución non é a sexualidade senón unha muller, un obxecto, que está ó dispor de todos os homes. Os prostituídores habituais, de 30 a 40 anos, interésanse sobre todo polas nenas porque son moito máis excitantes ca unha muller adulta. Mesmo as adolescentes de 15 anos están deixando de interesar.

A xente alármase cando se descubren as redes de pedofilia, sen pararse a pensar por qué se produce este delito sexual. Por que a sociedade autoriza moralmente que se poida mercar unha nena ou unha muller. Daquela, é importantísima a concienciación social.

Tamzali recorre a un proverbio alemán que di: «en caso de grande perigo, as solucións intermedias levan á morte». Non valen respostas mornas, «non debemos esquecer que as prostituídas do futuro serán as súas fillas posto que non son só mulleres pobres, tamén hai rapazas que se captan á saída dos institutos e nas discotecas administrándolles drogas. As mulleres prostituídas do futuro son as nenas de hoxe, porque actualmente non son só as nenas asiáticas -do Congo, por exemplo- as que son

Casco vello.

secuestradas e traídas as capitais europeas. Tamén a poboación europea é vítima da prostitución por mor da droga, isto é o que acontece coas mulleres albanesas.»

E remata a súa intervención pedindo responsabilidade ás autoridades, e aos organismos e corpos de seguridade cómplices deste tráfico de mulleres, para que se evite o laxismo da lexislación europea e dos Estados europeos fronte á prostitución.

A situación da P en España iniciouse coa conferencia de **Mª José Barahona**, Profesora da Escola de Traballo Social da Universidade Complutense, titulada "Situación actual da prostitución con perspectiva histórica". A poñente describiu o

fenómeno da prostitución desde os primeiros documentos que dan fe dela e que a sitúan polo século III a C., con referencias en autores como Nicandro de Colofón e Filemón de Siracusa. Pero o primeiro que lexislou a prostitución foi Solón, quen no ano 594 a C. a consideraba unha actividade moralmente indispensable para preservar ao matrimonio do feo delito do adulterio.

A P foi evolucionando, en canto á consideración e ás formas ao longo dos tempos. Se na Idade Media a prostituta era un ser degradado e ruín, e a prostitución un pecado contra a carne, no XIX, a prostituta é un ser deforme e enfermo. Non obstante, neste século os liberais

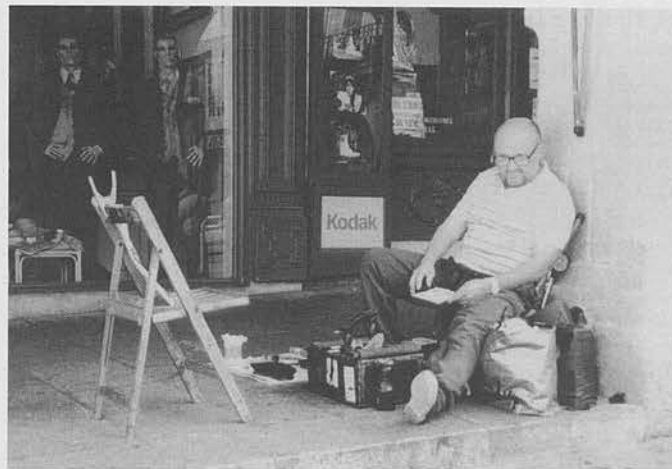
regulan a prostitución mentres que non estea vinculada ao delicto. A súa regulamentación pretendía un maior control sanitario para evitar o risco do contaxio aos clientes. Paralelamente, neste século a P é cuestionada por primeira vez gracias ao movemento feminista e ao avance das ciencias positivas. O feminismo opónse á P por manter a orde patriarcal que condena a muller ao sometemento e á violencia. En definitiva a P non era senón á súa executora, a prostituta; o cliente quedaba á marxe.

Barahona define a P tamén respecto ao seu escenario: aberto ou pechado, visible ou invisible. A P pode exercerse na rúa ou en lugares pechados: clubs de alterne, pisos, hoteis.

Outra modalidade son as *Call-girls*, as mulleres que se ofrecen mediante anuncios na prensa; os teléfonos eróticos, etc.

Tamén hai unha P de élite que son "las señoritas de compañía". Soen traballar para axencias, casas de masaxe; *peep shows*, bares de espectáculo *porno*. Algúns destes bares teñen sex-shops e cabinas.

Outra modalidade de P tamizada dáse nos locais de *intercambio de parellas*, nos que se contratan servizos de mulleres para satisfacer os matrimonios ou parellas que o solicitan.

Senta e espera.

Canto as nacionalidades, en cifras globais predominan as estranxeiras, aínda que hai moitas españolas, africanas, das que dificilmente se averigua a nacionalidade; bastantes latinoamericanas, ecuatorianas, peruanas. As arxentinas soen estar a un nivel máis elevado. Hai moitas de países do leste: checas, romanesas, polacas. A P das mulleres do leste está vinculada ao tráfico de armas e de estupefacientes. Exercen a miúdo nas rúas e pertencen a mafias, que as tratan de forma moi violenta.

Con respecto ás cifras, Barahona, como outras poñentes, arrisca o número de 300.000 prostitutas en España, e dun millón de homes prostituídos.

Sobre as *consecuencias físicas e psíquicas da prostitución*, disertou o Psiquiatra especialista en Psiquiatría Legal **Francisco Orengo García**, e concretamente, da súa especialidade, o estrés postraumático. O prostituídor forza un acto sexual e contrata a unha muller con intimidación e violencia, o que provoca unha serie de consecuencias psíquicas que atenden á patoloxía do estrés postraumático. Segundo un estudo de Melissa Farley, citado polo psiquiatra, sobre unha mostra de prostitutas do mundo, o 75% delas padecía esta enfermidade que atende aos seguintes síntomas: Atordamento afectivo, o chamado *encorchamento*

M O N O G R Á F I C O

sentimental; o *flashback* da violencia; a despersonalización, pola que a muller deixa de verse na realidade, pode non recoñecer a súa casa e, incluso, non coñecerse a si mesma diante do espello. Estas mulleres soen ter unha conducta adictiva que as afaste do sufrimento a través do alcohol e as drogas. En moitos casos rexístranse tendencias suicidas.

Para exercer as terapias de superación da dor e recuperación da autoestima é necesario recorrer aos antecedentes familiares. Pódense atopar nas familias irmáns maltratadores, ou pais.

O psiquiatra recomenda os grupos de axuda e dispositivos asistenciais, casas de acollida e programas de psicoeducación. En Norteamérica recórrase a comunidades de autoaxuda en lugares afastados da civilización, nas montañas de Arizona, onde as mulleres en rehabilitación, poden dedicarse a tarefas do campo, artesanais e exercer unha economía de autoabastecemento.

Outra sesión do Foro coordinado por *Alecrin* dedicouse á "Experiencia das ONG's", onde cada grupo disertou sobre a súa experiencia particular en torno aos plans de acción levados a cabo para combater a P.

O centro "Leonor Dávalos" de Sevilla, segundo o exposto por

Rosa Terrón, traballa na reinserción de mulleres marxinadas, drogadictas e maltratadas. O seu principal obxectivo é a formación deste colectivo marxinal, a base de cursos financiados pola Junta de Andalucía. Entre estes módulos de formación figuran os de autoestima, así como outros que teñen como obxectivo fundamental a prevención e a concienciación social, como as campañas a nivel de secundaria. E así mesmo, proxectos creativos como un libro con fotos e textos das mulleres, son algunhas das actividades. Para a representante deste centro, a P é unha forma de escravitude e un atentado contra a dignidade humana que debería ser abolida.

Natividad Marcotegui de "Vagalume" de Santiago, falou, cun estilo desenfadado, da filosofía do seu centro, que pretende abordar a igualdade social desde dúas vertentes: a prevención á marxinación e á exclusión. Recolleu a declaración da UNESCO segundo a cal a P é a escravitude do século XXI.

A prioridade deste centro e separar as mulleres da escravitude da prostitución, apoiándoas nas súas capacidades persoais e na súa autoestima. O apoio abarca o plano médico, alimentario, pero tamén formativo, partindo de talleres ocupacionais.

No centro axúdaselles ás mulleres que queren deixar a P cos trámites legais. Préstaselles asesoría xurídica e posibilidades laborais.

Funciona a través de "Vagalume" un centro de nen@s, no que na actualidade residen nen@s de seis nacionalidades e no que traballan 29 voluntarias, entre mestras, psicólogas, pedagogas. Impártense cursos de alfabetización, de graduad@, de informática. A poñente eloxia a capacidade de aprendizaxe das mulleres estranxeiras e o seu interese, por riba das nacionais.

Como outras participantes, a Marcotegui fai unha demanda ás autoridades para que apoién estas iniciativas en favor da muller e increpa á sociedade para que se mova neste sentido.

Helena Barea, cofundadora da primeira casa de acollida para mulleres maltratadas de España, creada en 1984, contou a súa experiencia a fronte dos *Programas do Instituto para a Promoción de Servicios Especializados*, IPPSE de Madrid, para mulleres que queren deixar a P. Inciden na prevención, comprobando que moitas prostitutas teñen antecedentes familiares, ou foron vítimas de malos tratos na infancia.

A meirande parte das usuarias do Instituto son prostitutas en precario;

MONOGRAFICO

fundamentalmente estranxeiras que viven sen posesións materiais, sen a penas roupa. Tratan de que as mulleres se integren con normalidade na vida laboral, que adquiran formación a través do INEM ou doutras institucións, asociacións de mulleres, etc. Os éxitos acadados por este centro fan que algunhas delas melloren o seu status e incluso (en tres casos) cheguen a ter piso de seu. Barea, como método de combater a P. avoga polo castigo ao proxeneta e a rehabilitación das vítimas.

A seguinte poñente foi **Inés Fontinha**, de "O Ninho", Portugal, unha asociación que ela definiu como particular, de carácter social, que ten como obxectivo a promoción humana e social das vítimas da prostitución. Foi creada no ano 1967, cando aínda a P estaba prohibida, e cando as prostitutas estaban totalmente abandonadas pola sociedade.

O centro asistencial trata de integrar as mulleres no mundo do laboral mediante a práctica en oficinas de traballo; o cal xera o auto estímulo e a autoaprendizaxe. A busca da integración no mundo, como calquera outra muller, exerceuse mediante locais de lecer, o establecemento nunha vivenda, a modo de pensión, e servizos que deben pagar a un prezo simbólico.

A foto de Deus.

A representante de "O Ninho", denuncia a P como unha condena para as mulleres, porque "explotar o corpo é negar a liberdade; e vendelo é vender os propios dereitos, a dignidade, e desacreditar a liberdade de existir"

Sobre o tratamento da "Prostitución e o Tráfico de Mulleres desde os Corpos de Seguridade", disertou en primeiro lugar: **Javier Peña Echevarría**, Comisario do Corpo Nacional de Policía, quen comezou a súa exposición recordando cómo a P desde os seus comezos históricos, polo século IV, foi tomando distintas formas e niveis de tolerancia. De cómo, na actualidade, o Primeiro Mundo vaise enriquecendo e

aproveitando a ruína do Terceiro Mundo.

Desde tempos atrás a policía buscaba a relación coa prostituta, como confidente e fonte de información sobre a hampa.

En canto á actualidade, en cifras, o Comisario repite as xa baralladas durante as xornadas. Existen unhas 300.000 mulleres, das que o 70% son estranxeiras: latinoamericanas, da África Subsahariana e de Europa do Leste. Subliña a importancia do volume do mercado da P que xera unhas ganancias duns 2 billóns de pesetas ao ano.

Baseándose na realidade Galega, o poñente calcula que na actualidade existen uns 300 clubs de alterne. (Ana Míguez,

presidenta de <i>Alecrín</i>, tomando como base unha investigación recente, calcula que hai uns 350, pero que, "como se reproducen como fungos", é posible que cando se publique este artigo poida haber 10 ou 15 máis). Aínda que é bastante difícil de concretar o número, pode haber nesta comunidade unhas 2 a 3000 mulleres prostituídas, un 50% ilegais, e o outro, arrastradas enganosamente. Máis do 50% das estranxeiras son colombianas, o 10% brasileiras, o 15% da antiga URSS, o 6% de Nixeria e un 4% doutros países. Son traídas en avión como turistas, cuns cartos para a mantenza que inmediatamente lles arrebatan ao chegar ao club. As mulleres do leste de Europa están manipuladas por mafias que as mandan ao país de orixe cada seis meses para que non as descubran. O seguinte participante na mesa foi Manuel López Vázquez, Inspector Xefe de Estranxeiría de Vigo, quen expuxo os datos sobre a prostitución nesta cidade, nas últimas décadas. A partir dos 80 a P é de orixe colombiana; nos 90 predominan as mulleres de Colombia e Brasil. E a fins dos 90, coa desmembración dos países do leste, comezan a entrar cidadás deses países. Estas mulleres son reclutadas por proxenetas moi ben organizados en mafias que contan con	infraestructuras económicas, financeiras e asesorías de avogados. As empresas que crean tamén son difíciles de desmontar pois pertencen a sociedades nas que os empresarios son case sempre testaferros insolventes, polo que poñen mil trabas para ser detidos. Ademais trátase dunha trama, en xeral, violenta que ten moi atemorizadas ás mulleres, que non se atreven a denunciar. Enmascáranas con pasaportes falsos e téñense dado casos de mulleres que entran varias veces neste país con identidades diferentes. Na actualidade existen, para investigar estas redes, unhas Brigadas de Estranxeiría específicas, altamente sofisticadas. Pechou esta mesa a avogada Rosario Carracedo, da Comisión de Investigación de Malos tratos a Mulleres de Madrid, facendo unha análise da sociedade a través do seu ordenamento xurídico. Para Carracedo, a sociedade española historicamente é <i>abolicionista</i>, con respecto á P, fronte a sociedades como a norteamericana que é <i>prohibicionista</i>, e establece sancións punitivas, tanto para a prostituta como para o proxeneta e o cliente. En case toda Europa, a sociedade é <i>reglamentarista</i>, adopta a P como unha actividade inevitable, polo tanto hai que	reglamentala como calquera outro traballo. A tradición española abolicionista está influída polo pensamento de Josefina Butler, da Federación Abolicionista Internacional, que opina que a P non é unha actividade recomendable; e que debe rehabilitarse ás persoas prostituídas e intervir con accións punitivas contra quen organiza e promove a P. En 1962, España ratifica o Convenio Internacional de Nacións Unidas do 1949, que se inspirou neste criterio abolicionista. En España, desde 1995 modifícase o Código Penal sancionándose toda modalidade de proxenetismo: o que "chulea", trafica con mulleres ou arrenda locais para prostitución. Este novo código inclúe a necesidade de probar a "falta de consentemento da prostituta", algo absurdo e imposible de testemuñar, polo que significa un paso atrás na tradición abolicionista do Convenio do 49. Curiosamente, esta ideoloxía do novo código penal, perxudicial para as mulleres explotadas no negocio da prostitución, está impulsada por partidos de esquerdas en España e Portugal. Estes grupos parten da base de que a prostitución é unha actividade libremente elixida polas mulleres. A relatora denuncia esta falacia dicindo que
M O N O G R Á F I C O		

a P non é o oficio máis antigo do mundo, non é sequer un oficio, senón unha actividade onde se expresa máis enerxicamente as relacións de poder e de dominación dos homes sobre as mulleres. Carracedo declárase partidaria da lei sueca que penaliza ao cliente, porque iso o responsabilizaría socialmente do "consumo" de mulleres e reprobaría a quen compre sexo, como se se tratase de calquera delincuente. Considera indispensable que se pene ao proxeneta con independencia do consentimento da prostituída. A proposta sueca é considerada moi positivamente a nivel simbólico. No coloquio no que se cuestionaba a posibilidade da súa legalización houbo respostas como a irónica de Ana Míguez que di que, de legalizarse a P, tería que haber estudos e másters en prostitución, etc. Pero en xeral, as invitadas explicaron que está comprobado que a legalización da P só agravaría o problema das vítimas e aumentaría o consumo. E, en definitiva, trátase dunha actividade que vulnera os dereitos humanos. Na derradeira mesa do foro, "Accións sobre Prostitución e tráfico de Mulleres", entrevistou Asunción Miura, Directora Xeral da Muller da Comunidade de	Madrid. A relatora incidíu na envergadura do negocio da P que move uns 5-7 billóns de dólares no mundo e despraza a máis de 4 millóns de persoas fóra das súas fronteiras. O tráfico de persoas pasou a ser o 2º negocio máis lucrativo, despois do tráfico de armas e antes do das drogas. Unhas 700.000 mulleres e nenas cruzan as fronteiras, segundo a Unión Europea, gracias a bandas criminais. Incrementouse nos últimos anos o tráfico do leste que é dunhas 120.000 persoas. Como Carracedo, Miura opina que nos últimos 30 anos, España perdeu a tradición abolicionista da Convención do 49. Mais no 2000, 148 países reuníronse en Palermo para redactar un novo protocolo que servira como Dereito Internacional e implicara colaboración xudicial, policial e de información. Inclúense neste protocolo os delitos de rapto, engano, coacción, o abuso de vulnerabilidade por parte dos proxenetes; sen ter en conta o consentimento da vítima, exclúe o termo "prostitución forzada", que existía no documento de Pekín do 95 e vincula, ademais a prostitución ao tráfico de persoas. A relatora declara que este documento supón un gran avance en materia de asistencia e protección das vítimas. É ademais unha instancia para que os gobernos	desalenten a demanda. Establece campañas de prevención e colaboración coas ONG's. Desde o Parlamento europeo insta aos países a utilizar fondos estruturais a combater a pobreza e a exclusión social. Nos últimos anos, a Comisión Europea trata de harmonizar os códigos penais dos países membros para reforzar lazos xudiciais contra este tráfico. A relatora pon como exemplo a lei sueca, resultado das loitas do movemento feminista, que pode pórse en marcha en calquera país. De feito, calcúlase que en Suecia baixou a prostitución de rúa nun 70-80%, e nun 50% nos clubs e hoteis. Miura considerou este foro, como antes o de Sevilla e o de Madrid do 2000, e as súas Declaracións posteriores, unha magnífica plataforma de presión, e un paso máis para acabar coa P. E declara non entender actitudes de certas feministas favorables á prostitución, como "un dereito á propia sexualidade". Coincidindo con outr@s participantes, mostrou interese pola educación na igualdade que implique ao colectivo masculino a tomar partido en contra dos malos tratos e a utilización das mulleres. Péchase o Foro coa Declaración de Vigo, que se reproduce integramente a continuación:
--	--	---

M O N O G R Á F I C O

Declaración de Vigo

Foro sobre prostitución e tráfico de mulleres con fins de explotación sexual

- Participantes do Foro internacional de Galicia sobre prostitución.
- Membros de Institucións Internacionais, Nacionais, Autonómicas e Locais, de Organizacións Non Gubernamentais, de Asociacións e Grupos de Mulleres.
- Dende un Posicionamento Ético ante as diversas e complexas formas de violación dos
- Dereitos máis elementais do ser humano, e habida conta das graves formas de exclusión, desigualdade e inxustiza social que conleva.
- Profundamente alarmadas polas formas novas e perniciosas que está a adoptar o mercado global do sexo, incluído o turismo sexual, axencias matrimoniais e tráfico de persoas e nenas.
- Profundamente alarmadas polos enormes custos humanos e materiais da prostitución.
- Recoñecendo que a prostitución é un dos máximos exponentes da violencia contra as mulleres e nenas.
- Recoñecendo a necesidade de que tanto os Gobernos como as Organizacións non Gubernamentais traballen para

Barrio.

- poñer a disposición das prostituídas, superviventes da prostitución e vítimas do tráfico, medidas de rescate, rehabilitación, saúde, educación e de subsistencia económica.
- Recoñecendo que as Mulleres e nenas dos países en vías de desenvolvemento e dos países en transición económica, son especialmente vulnerables para a prostitución, o tráfico e as distintas formas de explotación sexual, en particular as minorías, refuxiadas, emigrantes, pobos orixinarios e outros grupos que están sistematicamente sometidos á discriminación e o racismo.
- Preocupadas pola relación entre a globalización e as políticas de

inmigración dos Estados e o incremento do tráfico e a prostitución.

- Recoñecendo a necesidade concreta do marco do Estado Español dunha modificación profunda da lexislación vixente, especialmente do Código Penal de 1995, castigando toda forma de explotación e tráfico de mulleres, na liña da Convención de 1949.
- Recoñecendo a necesidade e que os Partidos Políticos se informen polas expertas/os e se posicionen.
- Recoñecendo a necesidade de reclamar a atención, reflexión e debate sobre o problema da Prostitución e o Tráfico de

M O N O G R Á F I C O

Mulleres con fins de Explotación Sexual do movemento feminista e a sociedade en xeral.

- Instamos os homes en xeral e en particular os demandantes de calquera clase e categoría de comercio sexual á reflexión e sensibilización respecto da responsabilidade que asume nunha das formas máis extremas e radicais da desigualdade.
- Instamos a reprobación social do cliente-prostituídor, principal responsable do comercio sexual, que representa unha forma constatada a desigualdades.

- Lanzamos unha chamada á Comunidade Internacional para que se adhira, asuma e implique en toda medida tendente á abolición desta indignante forma de escravitude, inadmisíbel para a propia condición do ser humano e pedimos a adecuación da lexislación actual ao novo Protocolo para prever, reprimir e sancionar o tráfico de persoas, dirixidos especialmente ao comercio de seres humanos con fins de explotación da prostitución e outras formas de explotación sexual.

16 e 17 de Novembro, 2001

NOTAS

* Agradezo moi especialmente a atención e a información dispensada por Mónica Novegil, á que teño que felicitar, e así mesmo ás súas compañeiras deste Centro de Día, polo valente e arriscado traballo levado a cabo desde o Centro e a unidade móbil de Alecrín.

** O Foro foi inaugurado por Ana Míguez, presidenta de *Alecrín*, Ana Gandón, Concelleira da Muller do Concello de Vigo, de Manuela López Besteiro, Conselleira de Familia Muller e Xuventude da Xunta de Galicia. E contou tamén coa participación de: Mónica Novegil, Coordinadora dos Centros de Día e U.M. de *Alecrín*; Dolores Galovart, Xuíza do Xulgado de I Instancia de Vigo; Celia Miralles, Médica da Consulta de VIH do Hospital Xeral de Vigo; Carmen Blanco Ramos, da Consellería de Sanidade e Asuntos Sociais da Xunta de Galicia e de María Teresa Conde Pumpido, Maxistrada do Xulgado do Social, nº 3 de Vigo en calidade de presentadoras e moderadoras.

M O N O G R Á F I C O

PROSTITUCIÓN CON DENOMINACIÓN DE ORIXE

Mentres o feminismo loita contra calquera forma de explotación da muller e avoga pola súa verdadeira autonomía e liberdade sexual, os prostituídores se asocian para perpetuar este atentado contra a dignidade das persoas, unha forma de escravitude persistente á evolución da humanidade, que é a prostitución. Así, cunha desvergoña insólita, se incorporan os clubs de alterne (antes "barras americanas") nunha asociación, ANELA, para defender os seus dereitos proxenetas e os do consumidor.

Como queda reflectido no dossier que acompaña a este artigo, a prostitución semella ser unha actividade intanxible, inocua, exercida por ninguén; nin sequera se fai a máis mínima alusión á materia prima e forza de traballo que son as mulleres. Isto quere dicir que de ningún modo se teñen en conta os perxuízos físicos e psicolóxicos que este comercio humano comporta. Os socios de ANELA só aspiran a protexer aos seus clientes e aos prostituídores. Mentres que as persoas que fan prosperar este negocio non contan; son *as outras*, as innomeables. As mulleres non chegan sequera á categoría de mercancía. É o sumum do machismo, a ignorancia total e absoluta acerca das vidas das mulleres, da súa dignidade e do seus dereitos fundamentais.

O Dossier que se mostra a seguir, facilitado polo Centro de Estudos da Muller, *Alecrín*,

pretende mostrar as dúas caras da moeda do negocio da prostitución. Os proxenetas tratan de enmascaralo como se dunha actividade libre entre persoas adultas se tratara cando o que en realidade presenta é unha forma máis de explotación legal para as mulleres que as perpetúa como seres de segunda orde. A cruz destes negocios pódese recoller nos datos aportados polo Ministerio de Interior. Algúns dos distinguidos socios de ANELA pasan a formar parte dos detidos nas redadas da policía implicados en delitos relacionados co tráfico de persoas, trata de brancas, maltratos e asasinato. E, porque contratar a mulleres para que se prostitúan non debe ser doado, os prostituídores abusan da indefensión delas, moitas afastadas das súas patrias ou de baixísimos recursos económicos e culturais. Pero aínda nestas circunstancias as mulleres nunca accederían a prostituírse se houbera outra alternativa a esta actividade degradante. Por iso este colectivo de proxenetas se reforza con equipos xurídicos e se viste de pel de cordeiro para que as institucións mordan o anzol (legalizando a prostitución) e lles permitan exercer o seu boiante negocio sen trabas. A asociación de empresarios de alterne preparou de cara á opinión pública a seguinte publicidade para contar os seus fins, os dereitos dos empresarios asociados e tamén para convencer aos novos

asociados de que ANELA conta cunha sólida infraestrutura, entre eles, servizos xurídicos, para protexelos. Presentouse cun xesto amigable, entregada aos medios de comunicación a través dunha velada na que se concederon premios a organismos e institucións que favorecen as súas actividades: a Unidade Central Operativa da Gardia Civil; o Conseller de Interior da Generalitat, Xavier Pomés, asociacións de veciños, alcaldes e destacados profesionais da comunicación que acudiron á cea-gala a recoller os seus premios. Incluso, unha das premiadas, a periodista Sol Alonso, do programa La Ventana de Gemma Nierga, da Cadena SER, realizou o seu programa desde Santiago de Compostela o día 28 de xuño pasado, dedicando gran parte da emisión do programa a ANELA, ao mundo da prostitución e a súa necesaria regulación (o subliñado é meu):

Dossier Anela:

PRESENTACIÓN

A finales de febrero del presente año se presentó ANELA en Madrid tanto a los medios de comunicación como a los empresarios en general.

Con fecha 16 de mayo del 2001 se expide por el Ministerio de Trabajo el certificado que da nacimiento legal a la primera ASOCIACIÓN NACIONAL DE EMPRESARIOS DE LOCALES DE ALTERNE. Un hito importante en lo que va a ser un largo camino en defensa de justos intereses empresariales.

Día a día, ANELA, y ese valiente grupo de ciudadanos que hemos sido los pioneros y protagonistas de esta realidad, hemos estado laborando para todo el sector y hemos conseguido estar presentes en todo tipo de medios de comunicación, en reuniones con altos cargos de la administración, en la primera línea de la defensa de los derechos de los afiliados.

Hemos demostrado a la sociedad que estos locales que antes se veían con temor y recelo son negocios normales, regentados por personas normales, que quieren regularizar su situación y que tienen todos los derechos para ello.

Por eso han tenido el valor de aparecer con su cara, con su nombre y apellidos, para liderar ese proceso de normalización que la inmensa mayoría de la opinión pública demandamos.

Con esta postura empresarial nos alineamos todos aquellos que creemos que es legal y debe permitirse el ejercicio del sexo entre adultos **en libertad**, aquellos que queremos que los locales de alterne estén **alejados de la sordidez de la utilización de menores, la venta de droga o la coacción y maltrato de mujeres**.

Son empresarios del siglo XXI que se limitan a dar con el mayor lujo y garantías las instalaciones necesarias para que sus clientes y cuentas puedan alternar. Son empresarios de locales a los que no acuden los que no quieren y que no molesten objetivamente a nadie.

Como empresarios creen en sus negocios y su futuro. Están **alejados de las mafias, de competencias**

desleales en pisos de vecinos y de la pobredumbre y falta de higiene del ejercicio de la prostitución en las calles.

Con este pequeño dossier queremos contar nuestros escasos meses de aventura, de defensa de sus derechos, **a nuevos empresarios que quieran sumarse a nuestra lucha**, a los **medios de comunicación** como interesante material de trabajo, a las **administraciones** como sistema para que los conozcan y rompan sus prejuicios, a las fuerzas de seguridad para que los respeten como ciudadanos que son de este Estado.

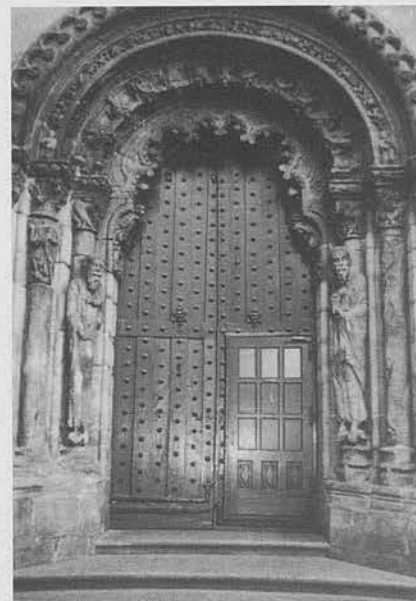
Por eso, haremos llegar este sencillo trabajo a todos los sectores mencionados de todos los lugares de España donde ANELA este presente.

El distintivo de ANELA que preside sus locales, placa de calidad, es la demostración pública de las intenciones de los locales que lo ostentan. Poco a poco, con la ayuda de todos, con el inestimable apoyo del sentido común, conseguiremos que la **REGULARIZACIÓN DE LA PROSTITUCIÓN** sea un hecho, y es seguro que con esa normalización **se acabaran las explotaciones, los desaprensivos** y la sordidez de un sector que necesita con toda urgencia ser considerado como una actividad empresarial más.

Pablo Mayo
Presidente

OBJETIVOS DE LA ASOCIACIÓN

Nuestros objetivos se enmarcan fundamentalmente en **dignificar nuestra actividad** desde el más absoluto respeto a la legalidad vigente. Queremos que los locales

O portal de Belén.

de alterne sean reconocidos como una actividad hostelera específica, que las chicas que alternan voluntariamente puedan disponer de su epígrafe específico dentro del IAE en el régimen de autónomos, que paguen sus impuestos y tengan acceso a los mismos derechos que los trabajadores por cuenta propia, y que **los clientes sepan que pueden acudir a nuestros establecimientos con todas las garantías y sin sobresaltos de ningún tipo**.

Decálogo de Objetivos

1. Consecución de ordenanzas locales y legislación autonómica sobre establecimientos públicos dedicados a

la prostitución (el ayuntamiento de Bilbao publicó la primera ordenanza el 12 de mayo de 1999).

2. Obtención del epígrafe correspondiente para la cotización a la seguridad social en régimen autónomo o por cuenta ajena en aquellas situaciones en que se necesiten.

3. Identificación de los locales miembros de esta asociación profesional con un distintivo que asegure al cliente las garantías de calidad del servicio.

4. Campaña de imagen a nivel público que aparte este tipo de negocios de la sordidez y oscurantismo de tiempos pasados (revistas, prensa, radio, televisión).

5. Denuncia y lucha contra la competencia ilegal que en la calle o locales no habilitados no dan las garantías de seriedad, seguridad, limpieza e higiene, que estos establecimientos precisan.

6. Apoyo y defensa de los servicios comunes de la asociación contra cualquier arbitrariedad cometida contra cualquiera de sus socios.

7. Estudios y propuestas para reducción de costes con proveedores y homologación de los mismos.

8. Creación de servicios de asistencia sanitaria, financieros (cajeros automáticos) y asesoramiento conjuntos.

9. Edición de una revista del sector, que sirva como nexo de unión e información entre los asociados.

10. Todos aquellos que decidan sus asociados.

OBJETIVOS A CORTO PLAZO

Fase Preliminar

Tras la conocida primera reunión en el Hotel Cuzco de Madrid, donde un grupo de Empresarios de Locales de Alterne, intercambiamos inquietudes sobre la problemática del sector y en la que tomamos la determinación, de poner en marcha un ambicioso proyecto de significación de nuestra actividad, los acontecimientos se han sucedido ininterrumpidamente, emergiendo así el sentir general de todos los afectados.

En esa misma reunión decidimos crear, como punto de partida, una junta directiva que representara y financiara a la asociación en sus primeros pasos. También se generó un grupo de trabajo que sería el responsable de encauzar las primeras acciones administrativas y periodísticas, con el fin de dar a conocer los propósitos e intereses de lo que hoy denominamos una realidad palpable. La Asociación Nacional de Empresarios de Locales de Alterne, ANELA.

Desde entonces, sólo han transcurrido 4 meses, tiempo suficiente para organizarnos internamente. Elaboramos los estatutos que rigen actualmente la Asociación. Hemos solicitado la admisión de ANELA en el Registro de Asociaciones. Se ha creado un logotipo y anagrama que denota nuestra imagen corporativa y actuará como estandarte en la carrera mediática. Hemos publicado un artículo en *Interviú* cuya excelente repercusión ha facilitado enormemente la transmisión de nuestro mensaje a lo largo de todo el territorio nacional. Y lo más importante sin duda, es la creación de

esta primera Asamblea, de la que pretendemos obtener un apoyo masivo que nos permita seguir bregando por nuestros objetivos.

Estamos seguros de lograrlo. Prueba de ello son las más de trescientas llamadas de empresarios interesados en el proyecto que hemos recibido desde la primera incursión en los medios de comunicación. Muchas ya se han convertido en solicitudes de admisión. Otras están a la espera de los nuevos acontecimientos, que no son otros, que esta muestra de unión y de interés general traducida en Asamblea General de Anela.

Preselección de Asociados

Durante los próximos doce meses, plazo establecido para la primera fase de consolidación, queremos iniciar la elaboración de los preceptivos dictámenes que permitirán a los solicitantes entrar a formar parte de la asociación. Estos informes consisten en la realización de un control de calidad, que salvaguarde la imagen y prestigio del resto de asociados y que actúe en consonancia con las normas de ANELA.

Tenemos que tener en cuenta que uno de nuestros principales objetivos es diferenciarnos de extensa amalgama de tugurios que operan al margen de la Ley y donde se ejercen actividades de todo tipo. **Pertenecer a ANELA es sinónimo de pulcritud en todas sus vertientes.** Por ello, cada miembro asociado, dispondrá de una placa identificativa, que actuará como **un sello de calidad de cara al cliente.** Este estandarte en forma de placa, se

esgrimirá a la entrada de cada local, en guías, y en todas las acciones publicitarias que los miembros emprendan.

Promoción y Comunicación

De esta última parte, se desprende una de las acciones más importantes en este próximo año. Queremos promover distintas acciones promocionales encaminadas a promulgar las ventajas de ANELA bajo el prisma del cliente. Apariciones en TV, prensa escrita, radio, y si es posible emprenderemos una campaña publicitaria bajo este objetivo.

Servicios Jurídicos

Se atenderá jurídicamente a los asociados de ANELA ante cualquier arbitrio de la administración, apoyando con los servicios jurídicos de la Asociación, y con la fuerza que la unidad supone, la actuación de los letrados particulares de los asociados.

Asistencia sanitaria

Se gestará un convenio de asistencia sanitaria con una empresa aseguradora, de forma que podamos obtener mayores y mejores servicios y/o prestaciones. A medio plazo pensamos en instaurar la tarjeta sanitaria ANELA, donde quedará constancia del historial médico de cada trabajadora aportando así un inmejorable sistema de control de cada particular.

Cajeros automáticos

Otro de los servicios que queremos implantar en la red de asociados, es el de la instalación de cajeros automáticos en cada local. Para ello iniciaremos negociaciones en diversas entidades bancarias.

Proveedores

Se establecerán unos protocolos para homogeneizar a los profesionales independientes (abogados, médicos, etc) que trabajan con empresas de ANELA. Dicha selección será puesta en conocimiento de los asociados mediante un catálogo de proveedores, a fin de obtener unos principios de actuación generales que nos den mas seriedad y fuerza. Se mantendrán informados a todos los asociados de las actividades y pasos que se van realizando a través de la secretaria general por los medios necesarios hasta tanto se disponga de una revista empresarial propia. Como veis tenemos por delante una ardua tarea a la que tenemos que añadir las continuas gestiones en los diferentes organismos públicos con el fin de obtener nuestros propósitos troncales. Sólo con vuestra colaboración y apoyo, aunando esfuerzo y trabajo podremos conseguir lo que es una verdad latente en nuestra sociedad. Únete.

Contacte con Anela

Servicios:

José Luis Roberto

– Jurídicos

Servicios de Joan Cantarero

– Prensa

Servicios de José Roca

– Publicidad

– Área sanitaria:

Javier Ruiz Sanahuja

Relación de profesionales Anela

Servicios médicos:

Javier Ruiz Sanahuja
c/ Ángel Guimerá, 46, Pta. 3
46008 Valencia

Servicios jurídicos:

VALENCIA
GABINETE JURÍDICO ABOGACÍA

José Luis Roberto Navarro
Manuel Salazar Aguado
Pasaje Ruzafa, 8
46004 Valencia

MADRID
BUFETE PRIETO & ASOCIADOS
Carlos Prieto Pérez
José Ortega y Gasset, 34-111 B
28006 Madrid

BARCELONA
BUFETE MANUEL NIETO
Manuel Nieto
Marqués de Argentera, 21-1@20
08003 Barcelona

Catálogo de proveedores ANELA

Las empresas abajo relacionadas han obtenido de la Junta Directiva de ANELA su acreditación como proveedores oficiales.

– Imagen y Publicidad:

Grupo Roca

– Seguridad y Servicios:

Levantina

– Informática, Consumibles y Telefonía:

APP - EUROKOREAN

M O N O G R Á F I C O

- Mutua Accidentes de Trabajo:
WPRESPA
- Cabinas y Web navigator:
TELEFÓNICA
Telecomunicaciones Públicas, S.A.
- Tarjetas Telefónicas de Prepago:
LANZASTAR, S.L.

Se recomienda por ANELA la utilización de estos servicios que se realizarán con las máximas garantías y a precios competitivos de mercado para asociados,

Listado de asociados con placa ANELA en Galicia

A Coruña

- Club: *La Luna*

Enderezo: Vilar Guísamo, s/n.
Bergondo
CP. 15640 Tf 981 795 240

Observacións: Mesmo dono que *La Fuente*. Relacionado coa mafia rusa, segundo informe do Ministerio de Interior.

- Club: *Relax*

Enderezo: Le Caiños, s/n.
Pobra do Caramiñal
CP. 15940

- Club: *Dama Dama 2*

Enderezo: Amenal O Pino -
Castrofeito, 1.
O Pino

Observacións: Informe Ministerio de Interior.

Lugo

- Club: *Club Tritón*
- Enderezo: Corgo.

Ourense

- Club: *Hotel Osiris*

Enderezo: Ctra. Nac. 120, km. 28.
La Cerámica. 1

Pontevedra

- Club: *Club Barbarella 2*

Enderezo: Camposancos, 372.
Coruxo (Vigo)

A continuación, reflíctese un artículo de prensa, a propósito das actividades presumiblemente ilícitas dalgúns asociados a *Anela*:

"Pulsaciones por Radhamés Gómez
Pepín
(El Nacional, 24 febreiro 2002)
Madrid, 14 de julio de 2001

Si no fuera porque parece producto de la mentalidad de algún cretino, cualquiera se enojara ante la propuesta de la española **Asociación Nacional de Empresarios de Locales de Alterne (Anela)**.

Comenzaré diciendo que "alteme" viene de alternar que, en su séptima acepción, dice la Real Academia que significa "tener comunicación amistosa unas personas con otras".

Y lo que propone Anela es que, en los acuerdos migratorios firmados entre España y República Dominicana, se incluya una cuota de 277 prostitutas, para emplearlas en esas "relaciones amistosas". Así como suena.

.../... llama la atención el número de muchachas que se solicita, 277, en lugar de 275 ó 300, con fines de redondeo. Debía Anela explicar el por qué de esa cantidad tan extraña. ¿O acaso significa que ya los alternadores masculinos están preseleccionados? Además, antes de que se produzca el embarque, es conveniente que Anela garantice que las trabajadoras sexuales nativas de España, una forma nueva de llamar a las prostitutas, no van a protestar porque se las desplace con esa competencia que llega desde la otra orilla de charco. Y aclarar si desea que el cargamento sea blanco, negro, indiecito, pequeño, grande, gordo, flaco, en fin, que ofrezca detalles más precisos de sus aspiraciones para el alterne. Como dato curioso, ojalá pueda averiguarse si Anela ha hecho propuesta similar a otros países, digamos Alemania, Estados Unidos, Francia, o si es una exclusividad reservada para República Dominicana. .../... esta indecorosa propuesta ha indignado a todo aquel dominicano que sienta un mínimo de respeto y amor por su patria. El secretario de Trabajo, doctor Milton Ray Guevara, puso los puntos sobre las íes con estas declaraciones: "A nosotros nos parece que es un atentado, que es una lesión a la dignidad de la mujer dominicana, que una entidad española o de cualquier otro país busque mujeres para reclutarlas, para explotarlas, para lesionar su dignidad profunda y para poner por el suelo lo que son cualidades excelsas de la mujer. De	ninguna manera la Secretaría de Trabajo participaría en una actividad que implique localizar chicas de alterne, una forma sutil de tapar el trabajo sexual".../... Alguien dirá que es un caso propio del ejercicio del libre comercio y me daría muchísima pena escuchar un pretexto concebido en tales términos. Pero ya la ofensa está inferida y, ante la imposibilidad de responderla como lo merece, lo mejor es ignorarla y aconsejar a quienes la concibieron que busquen a su alrededor y, a lo mejor, encuentren hasta material de exportación." NOTA: O texto sublinado en negriñas é meu. O autor reflicte un evidente prexuízo machista co comentario do "material de exportación", anque non está exento de patrioterismo. As pescudas policiais mostran a cara verdadeira do mundo do alterne e a prostitución, aparece dun xeito escandaloso nas páxinas dos periódicos, pero case ninguén se para a pensar onde se xenera, nin a averiguar os pormenores. O documento que segue a continuación é unha mostra das actividades policiais, que ofrece datos sobre a persecución das redes de prostitución e tráfico de mulleres. Alecrín ten relacionado a propietarios de clubs Anela coas últimas detencións; aí están os datos a disposición do público.	Dossier do Ministerio de Interior La Policía desarticula una organización dedicada a favorecer la inmigración ilegal de ciudadanas rusas, lituanas, y ucranianas La red planeaba el asesinato de dos mujeres, que habían de declarar próximamente contra el principal responsable <i>Las mujeres eran explotadas sexualmente, mediante coacciones y amenazas en diferentes locales de Galicia, Oviedo, Castilla-León y Ciudad Real</i> Agentes de las Brigadas Provinciales de Extranjería y Documentación de La Coruña, Lugo, Valladolid, Oviedo, León, Orense, Ciudad Real y Zamora, coordinados por la Brigada Central de Extranjeros de la Dirección General de la Policía, han detenido a veintitrés personas (dieciocho españoles, cuatro ucranianos y un colombiano), integrantes de una "red" de inmigración ilegal. Asimismo, han sido arrestadas cuarenta y siete ciudadanas extranjeras en situación irregular. La red introducía mujeres procedentes de Lituania, Ucrania, y Rusia para su explotación sexual en diferentes locales de Galicia y Castilla y León, mediante coacciones y amenazas. La organización controlaba a más de doscientas mujeres en situación ilegal en nuestro país, muchas de las cuales no deseaban formular denuncias por temor a represalia en su persona o en la de sus familiares en su país de origen. Origen y desarrollo de la operación Las investigaciones se iniciaron el pasado mes de enero centradas en
---	---	--

MONOGRÁFICO

una importante organización dirigida desde el interior del Centro Penitenciario de Mansilla de las Mulas (León), por el español de origen ruso, **Alexander F. D.F.** dedicado a la introducción en nuestro país de mujeres jóvenes a quienes ofrecían importantes ingresos como camareras o bailarinas en restaurantes o salas de fiesta.

La red controlada, además, por los ucranianos **Andrey M.** alias "Andrei Denisenko", **Irina D.** y **Maria R.**, tenía fijada su base de operaciones en el triángulo formado por las provincias de Orense-León-Oviedo, extendiendo su ámbito de influencia a numerosos locales de alterne de Orense, Lugo, la Coruña, León, Zamora y Valladolid.

Las mujeres objeto de explotación sexual, eran reclutadas en sus países de origen, en su mayoría en la ciudad de Lerson (Ucrania) por la madre de uno de los cabecillas del grupo, Andrey M. Al llegar a España, generalmente en autobús vía Varsovia, eran obligadas a prostituirse bajo amenazas y coacciones, en alguno de los locales de alterne que controlaba la organización.

Las víctimas se obligaban al pago de una deuda que ascendía al millón de pesetas, que una vez liquidada debían seguir entregando a la organización el cincuenta por ciento de las ganancias obtenidas. Si pretendían desvincularse por completo de la red, abonaban la cantidad de dos millones de pesetas. Si por el contrario querían continuar ejerciendo la prostitución, debían abandonar la zona de influencia de la "organización".

Club.

El principal responsable de la "red", en prisión por hechos similares ocurridos en León hace dos años, tenía controladas a más de doscientas mujeres, utilizando estos procedimientos mafiosos.

Andrey M. era el encargado de contactar con las mujeres a su llegada a España y acomodarlas en locales de alterne. Éste último era igualmente responsable de intercambiar a las mujeres entre los diferentes locales bien a petición del jefe, bien a petición de los dueños o encargados de estos establecimientos.

Los locales que mantenían una relación estrecha con la red desarticulada son: **Nevada, M-2, La Dama** (antes Maná) y **América** en la provincia de León, **El Galeón** y **El Elefante de Oro** en Zamora, **Décimo Cielo** (antes Paraíso) en Lugo, **Venus** y **Descanso** en Ourense y **La Fuente**,

la Luna, Olimpo y Mont Blanc en A Coruña.

Semanalmente Andrey M., acudía a estos establecimientos a recoger los beneficios obtenidos por las mujeres en el ejercicio de la prostitución.

El ucraniano, que posee antecedentes penales por prostitución coactiva, utilizaba en sus desplazamientos vehículos alquilados, bien en León, bien en Orense a nombre de los encargados de los locales de alterne. Igualmente para el arrendamiento de los pisos de seguridad, buscaban a ciudadanos españoles con solvencia económica, para que intercediesen como avalistas ante los propietarios.

El principal cabecilla actualmente en la cárcel a la espera de juicio, que tendrá lugar el próximo mes de

septiembre, encargó, por medio de sus principales interlocutores, su ex-mujer Irina D. y su actual compañera sentimental, Maria R., la eliminación física de las dos principales testigos, que presumiblemente prestarán declaración acerca de sus actividades delictivas. A tal efecto, Irina D. y Maria R., contactaron con Andrey M. para "solventar dicho problema", localizando a las citadas testigos en Ciudad Real, donde trabajaban en un restaurante céntrico. Los encargados de ejecutar a las dos mujeres serían Andrey, y el ucraniano Oleksandr K., localizados y detenidos en la ciudad manchega cuando viajaban en un vehículo alquilado en Ourense por el encargado de uno de los clubes. Se les intervino una pistola cargada con una bala en la recámara, preparada para ser usada; unos prismáticos infrarrojos; un artefacto eléctrico paralizante; unos grilletos metálicos de "dedo"; una porra de madera y diversos guantes de látex, efectos que demuestran el grado de violencia que los detenidos estaban dispuestos a ejercer sobre sus víctimas. Asimismo, y por los instrumentos ocupados se pudo determinar que los detenidos controlaban a sus víctimas en todas su facetas: su lugar de trabajo, sus propiedades, lugares que frecuentaban, vehículos que poseían, cantidades que habían pagado y que estaban pendientes de pago etc, dando la idea del férreo control que la organización tiene de las mujeres que explotan. Con el preceptivo mandamiento judicial, se registró en Oviedo el piso de la mujer de Dugan F., Irina D., en donde fue detenida. Esta última ejercía las funciones de	nexo de unión entre Dugan y su lugarteniente Andrey. También se realizó un registro en el último domicilio alquilado en La Coruña por los ciudadanos ucranianos detenidos en Ciudad Real. <i>Detenidos</i> 1. OVIEDO Irina D., de 36 años de edad, natural de Ierson (Ucrania), domiciliada en Oviedo (Asturias). Detenida por un delito de inmigración ilegal y relativo a la prostitución. 2. CIUDAD REAL Andrei M., de 21 años, natural de Ierson (Ucrania). En el momento de la detención utilizaba un pasaporte lituano falsificado a nombre de Alvydas Verbikas. Detenido por tenencia ilícita de armas, conspiración para homicidio, asociación ilícita, delitos de prostitución y falsificación de documentos. Oleksandr K., de 25 años, nacido en Odessa (Ucrania). Detenido por un delito de tenencia ilícita de armas, conspiración para homicidio, asociación ilícita y prostitución. 3. OURENSE Enrique G.C., de 61 años, natural de Orense, domiciliado en la localidad de Cambeo-Coles (Orense). Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los trabajadores. José Javier B.O., de 36 años, de Yverdon, Vaud (Suiza), domiciliado en La Coruña. Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los trabajadores.	David I.O., de 23 años, natural y vecino de Orense. Arrestado por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los trabajadores. 4. VALLADOLID Jesús María N.B., de 44 años, nacido en Torremormojón (Palencia) y domiciliado en el Hostal "Guarani", sito en la carretera Madrid-Gijón, Km. 243. Detenido por un delito contra los derechos de los ciudadanos extranjeros. Domiciano I.J., de 44 años, de Villabalter (León), con domicilio en el Hostal "Guarani". Detenido por un delito contra los derechos de los ciudadanos extranjeros. 5. LA CORUÑA Manuel G.G., de 42 años, natural de Vila de Cruces (Pontevedra), y domiciliado en Dorneda-Oleiros (A Coruña). Detenido por delitos relativos a la prostitución e inmigración ilegal. José Luis S.T., de 41 años, nacido en Bascuas-Vila de Cruces (Pontevedra). Detenido por delitos relativos a la prostitución e inmigración legal. Olena B., de 21 años, nacida en Ykpahia-Ucrania y domicilio en Vixoi-Bergondo (La Coruña). Arrestada por delitos relativos a la prostitución e inmigración ilegal. Juan Manuel M.S., de 37 años, nacido en La Coruña y domicilio en Larín-Arteixo (La Coruña). Detenido por delitos relativos a la prostitución e inmigración ilegal. Igualmente se detuvo por infracción a la vigente Ley de Extranjería a 39 mujeres de diversas nacionalidades.
--	--	---

MONOGRÁFICO

6. LEON

Francisco Y.F., de 40 años, nacido en Pozaldez (Valladolid) y domicilio en Mansilla de las Mulas (León). Arrestado por un delito contra los derechos de los trabajadores e inmigración ilegal.

Mehjouba A.Z., de 47 años, nacido en Tetuán (Marruecos) y domicilio en León. Detenido por un delito contra los derechos de los trabajadores e inmigración ilegal.

José Luis L.P., de 51 años, nacido en Orense, y domicilio en Navatejada (León). Detenido por un delito contra los derechos de los trabajadores e inmigración ilegal.

Fidentino F.G., de 40 años, nacido en Villamuño (León) y domicilio en Aldea del Puente (León). Detenido por un delito contra los derechos de los trabajadores e inmigración ilegal. Igualmente se detuvo por Infracción a la vigente Ley de Extranjería a **2 mujeres** de diferentes nacionalidades.

7. ZAMORA

Manuel C.P., de 42 años, natural de Sada (La Coruña) y domiciliado en Quiruelas de Vidriales (Zamora). Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros. Igualmente se detuvo por Infracción a la vigente Ley de Extranjería a **3 mujeres** de diferentes nacionalidades.

8. LUGO

Joaquín A.P., de 43 años, de Porriño (Pontevedra). Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros.

Meditación espiritual.

Ignacio Roberto R.C., de 44 años, nacido en Ocea (León). Arrestado por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros.

Francisco R.C., de 55 años, natural de Huelva. Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros.

Juan Carlos M.A., de 41 años, de Cádiz. Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros.

Leandro Evelio O.B., de 30 años, colombiano. Detenido por delitos relativos a la Prostitución y contra los

derechos de los Ciudadanos Extranjeros.

Antonio L.R., de 40 años, nacido en Redondela. Detenido por delitos relativos a la prostitución y contra los derechos de los ciudadanos extranjeros.

Igualmente se detuvo por Infracción a la vigente Ley de Extranjería a 3 mujeres de diferentes nacionalidades.

Locales de alterne inspeccionados

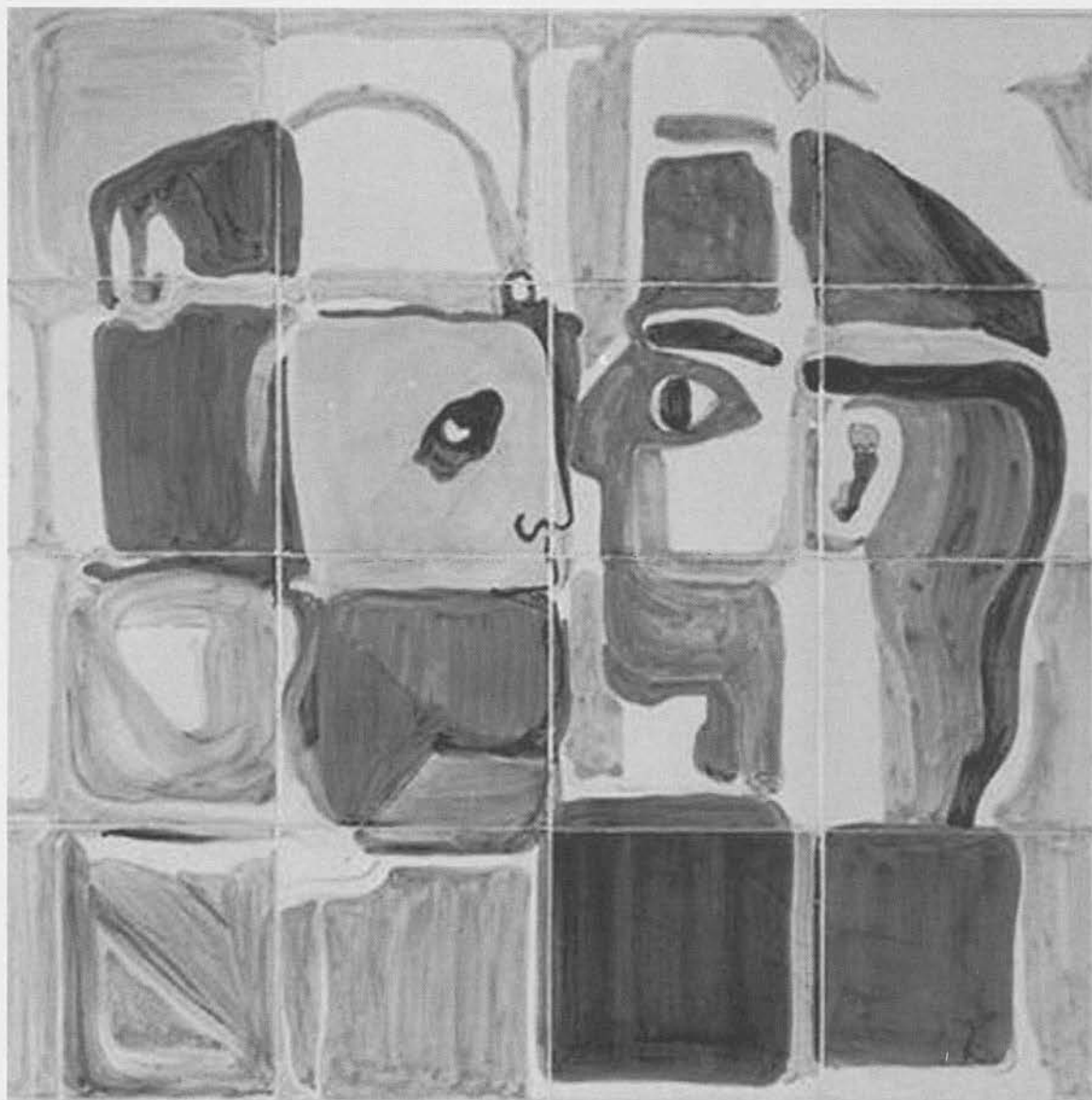
León

Club "Nevada", sito en la Calle Antibióticos, 102.

Club "La Dama", antes denominado "Maná", sito en la

localidad de Aibires, carretera de León a Valladolid, s/n. Club "América", en la localidad de Villalobar, carretera de León Benavente, s/n. Club "M-2", en la Localidad de Santas Martas, Carretera de Valladolid, s/n. <i>Valladolid</i> Club "Guarani", en Moral de la Reina, carretera Madrid a León, Km. 242.2. <i>Ourense</i> Club "Descanso" Club "Venus" <i>A Coruña</i> Club "La fuente", en la localidad de Guisamo-Bergondo. Club "La Luna", en la misma localidad que el anterior. Club "Olimpo", sito en la misma localidad que los anteriores. Club "Mont Blanc", en la localidad de Larín - Arteixo. <i>Zamora</i> Club "Galeón", en la Carretera de Benavente a Puebla de Sanabria, Km. 16.3, termino municipal de Quiruela de Vidriales. Club "Elefante de Oro", sito en la carretera de la estación s/n, Coreses del Pan. <i>Lugo</i> Club "Décimo Cielo", antes denominado "El Paraíso", sito en la localidad de La losa-Corgo	Pisos registrados <i>Oviedo</i> Domicilio de la detenida Irina Duhan, en la c/ Llano Ponte número 26 <i>La Coruña</i> Domicilio del detenido Alexandr Kiselov, en la Calle Villa de Cedeira, número 6. Efectos intervenidos - Una pistola marca Heche, del calibre 6.35, de color negro en perfecto estado de uso y un cargador con cuatro cartuchos sin percutir. - Dos teléfonos móviles. - Unos prismáticos Infrarrojos y un aparato eléctrico paralizante. - Unos grilletos metálicos de dedo y una porra de madera. - Una cámara de fotos y una caja de guantes de látex. - Una agenda de teléfonos, conteniendo numerosos nombres de ciudadanas extranjeras, cantidades abonadas y deudas existentes. - Doscientos diez mil pesetas en metálico. - Pasaportes falsificados. Diversas fotografías de mujeres del Este, entre las que destacan cuatro de la ciudadana rusa, contra la que pretendían atentar. <i>Esta Información puede ser usada en parte o en su integridad sin necesidad de citar fuentes.</i>	Oficina de Relaciones Informativas y Sociales Ministerio del Interior Paseo de la Castellana, 5 MADRID (ESPAÑA) Teléfono: + 34 1 537 1523 Con estes datos nas mans, a realidade crúa da prostitución e a rede de delincuencia que trae consigo, cómpre unha postura firme contra calquera proxecto de legalización. Legalizar a prostitución sería recoñecer que venderse é un traballo digno para as mulleres; sería hipotecar as súas vidas e roubarlles outras posibilidades de desenvolverse no mundo. Desde FIGA e <i>A Festa da Palabra silenciada</i> chamamos á reflexión de Institucións e todo tipo de grupos sociais, e medidas que ratifiquen a abolición de calquera tipo de explotación sexual do ser humano.
--	---	---

MONOGRÁFICO

TEMAS VARIOS

A AMANTE DA MONTAÑA

Se me falasen dunha muller nova que ascendeu montañas dos cinco continentes, que alcanzou cumes por riba dos oito mil metros, como o Cho-Oyu, (8.200 m), que chegou á cima do Everest sen osíxeno e é a única muller que está con vida despois de facelo, imaxinaría a unha descomunal superwoman, unha ser de valor e forza descomunal, sobrehumana. Sentiría un certo respecto, unha certa intimidación ao coñecela e entrevístala. Nada disto me ía pasar con Chus Lago. De entrada, coñezoa desde hai anos porque foi alumna miña. Pasou polas clases sen que sospeitara que aquela moreniña viva e faladeira se ía converter nunha das mulleres máis importantes do mundo. A partir de agora observarei ao alumnado con outros ollos, tratando de descubrir futuros sabios, líderes, heroínas...

Pero mesmo se non coñecese a Chus, non me ía achicar a súa presenza. Trátase dunha rapaza delgada, de pelo crecho, con estilo moderno. O seu sorriso chega antes ca ela, acompañado pola chispa alegre dos seus ollos escuros. Esperta simpatía de inmediato e provoca un garimoso achegamento humano. Nin o seu físico, e moito menos o seu comportamento, fan pensar que estamos ante unha persoa importante. Chus é sinxela, asequible, nada fachendosa. E non é unha

Chus Lago.

actitude adoptada por educación, que xa estaría ben. Non. Ela, como acostuma a suceder con aquelas grandes persoas, non se cre superior nin máis excelente que o resto. Sabe, iso si, o que quere e non está disposta a renunciar. Ten unha meta e sabe que alcanzala custa, e halle custar, esforzos, traballos, renuncias. Non vai escatimar nada porque por riba de todo está a súa paixón pola montaña, unha paixón que é a cerna da súa vida.

A Chus tamén lle entusiasma falar e fóisenos o tempo na conversa:

MXQ –*¿A que idade descubres a atracción pola montaña?*

CHL –Cando tiña 11 anos empecei a ir de excursión cos

Montañeiros Celtas. Empecei un ano antes do permitido, que eran os 12. Xa me gustaba. Daquela inicio o montañismo, pero gustar, gustoume desde sempre. Teño moi boas lembranzas e asocioina sempre a cousas moi divertidas. Cando era nena, o meu irmán e máis eu, subíamos a pé, co meu pai, á Fonte das Mozas no monte da Madroa. O meu pai era un atleta. Subíamos as árbores, faciámonos roupa con follas, andaba vestida de india todo o día... O meu pai espertaba a nosa imaxinación, facíanos crer que íamos coller un coello cunha bolsa... Pasábao moi ben. Coñecín a un rapaz que pasaba a cabalo e, ás veces, levábame a dar unha volta... Afíxennos ao monte desde nena.

María Xosé Queizán

TEMAS VARIOS

I.S.S.N. 1139-4854

MXQ –*¿A que atribúes a seducción da montaña e o teu afán de culminala?*

¿Á superioridade que concede a altura, ao poder que debe causar dominar o mundo, sentilo aos teus pés? ¿Ao risco, ao gusto polo difícil, ao imprevisible? ¿Ou, máis ben, á elevación persoal, unha autoestima, unha seguridade en ti mesma...?

CHL –Creo que é máis iso último. Sen dúbida, sentir vértigo, a altura ou o aspecto deportivo, tamén é bonito, pero é unha parte mínima. O máis interesante para min é o que fun descubrindo de min nas escaladas. Gústame estar soa na montaña sen que ninguén me vexa. E a pesar de que ninguén me ve nin me dá ánimos, descubro que quero estar alí, soa. Estar entre moita xente dá vértigo, en cambio soa unha se crece. Iso é o máis bonito.

MXQ –*¿Pero, gústache o risco?*

CHL –A miña vida necesita a aventura. Intentei un ano vivir sen ela. Foi un ano raso, e decateime de que non son quen de vivir así. Necesito ter a perspectiva dunha viaxe cada ano, dunha aventura que me faga vibrar e saír da normalidade.

MXQ –*Alí arriba, na montaña, a soidade é absoluta ¿non? ¿Como te sentes? Es ti e a montaña, nada máis no mundo...*

CHL –Deime conta de que a soidade é un estado de ánimo.

Aquí, estar soa pode ser unha tristeza, unha angustia, pero alí non. É coma se dentro de ti se acenderan fogueiras, luces, se abriaran portas, escoitaras voces... Recuperaste a ti mesma. Síntome moi ben. Lembro unha noite que estaba soa, durmindo a sete mil metros. Entón, saín da tenda e abaixo, ou sexa a un día e pico de distancia, podía enxergar a pequena luz dun campamento onde sabía que estaban uns cantos mozos, e mirando cara o ceo contemplaba a Vía Láctea que parecía unha nave espacial que se me ía vir enriba, e a lúa rebentaba do fermosa que era... Ao día seguinte baixei, e por teléfono contáballe a experiencia ao meu marido que se asombraba ao oírme dicir aquelas cousas. Pero víraas. Se houbese xente ao meu lado, ese momento non sería tan marabilloso. Tiña que estar soa. É cando encontro a beleza.

MXQ –*Este non é un deporte competitivo, non te mides con ninguén...*

CHL –Non. En fin, pode ser que dentro do montañismo haxa xente que compita con outra. Se unha moza fai calquera monte, outra quere facer ese e outro máis... Ou facelo antes para ser a primeira. Non é competición directa pero pode habelas indirecta.

MXQ –*¿Ti tamén queres ser a primeira en chegares?*

CHL –Verás, eu creo que unha pequena dose de competencia ten que haber, pero non é o meu motor principal. Non o é. Estou segura. Porque iso só me aburriría. A competición non ten estímulo dabondo para min.

MXQ –*En realidade, ti compites máis contigo mesma...*

CHL –Sen dúbida. Eu son a miña principal rival. Pero nos demais non me fixo, nin tampouco os xulgo. Tómoos como son. Por iso teño amigos moi diferentes.

MXQ –*Agora, en lugar de preguntarche, vouche confesar algo. Teño terror ás montañas. Os*

TEMAS VARIOS

momentos máis pavorosos da miña vida foron ao pé das montañas altas e escarpadas, e estando nevadas peor. As galegas, a maioría, como están tan erosionadas e son redondas, non me atemorizan, pero as esgrevias, horrorízanme. Os Picos de Europa, os Pirineos, os Alpes, e así, non podo nin velas. Nunca dei comprendido este medo. Cando lin textos de etnografía, decateime de que as montañas foran máxicas, divinas, lugares sagrados para os nosos primitivos antepasados. Os grandes actos fundacionais e relevantes das relixións do mundo sucederon na montaña. De aí concluí que os deuses dos meus antepasados eran os demos para min. E así fun vencendo un pouco este terror.

¿Para ti a montaña é divina, é demoníaca, coma esa que lle chaman Ogro, ou é simplemente un reto?

CHL –Nada diso. A montaña ten voz. A montaña é feminina e, por suposto, non é a miña rival. Eu non vou conquistala. Quero que me conquiste a min, que me faga mover desde Vigo e atanguer unha, e outra, e máis outra. Eu quero xogar unha partida de cartas con ela. Ao principio dáme medo. Cando estou alí, ao principio non me atrevo nin a mirala. Logo si. E xogo con ela unha partida de cartas. Sei que ela ten a última, eu nunca vou ser máis lista ca ela e ela tampouco me vai regalar a partida, non me

vai regalar o cume. Sei que teño que xogar ben e chegar, pero ela ten a última carta porque é unha montaña travesa e, se lle dá a gana, saca de carta e fastídiame, se me pon mal o tempo e teño que dar a volta. Sempre respecto moitísimo a montaña. Non vou con afán de conquistala.

MXQ –Agora que falaches do tempo, ¿necesitas ter coñecementos de metereoloxía, non?

CHL –Un pouquiño, si. As montañas, normalmente, te avisan un pouco...

MXQ –Pero, ás veces, son traidoras, ¿non?

CHL –Non diría que sexan traidoras; son como son. Quero subilas, ese é o problema. Pero non creo que a montaña sexa asasina, que sexa un ogro... Mais ben son belísimas, son preciosas. Son indomables e non as podes domesticar, nin levarte un anaco delas, iso é o bonito... No ano 98 non fixen cume porque a montaña púxose tremenda, deuse a volta, pero antes deixárame chegar moi arriba e estaba preciosa, era unha beleza impresionante, e eu subía pisando neve virxe, soa. Pero a montaña pechouse cun vento fortísimo e non me deixou subir máis. Seis meses despois, volví e deixouse. Foi a montaña máis bonita da miña vida.

MXQ –¿Que montaña era?

CHL –O Everest. Aos seis meses deixouse. Pero no primeiro intento, foi a montaña máis bonita, eu chámolle o Everest sen cabeza, porque, daquela, non cheguei ao cume. Eu diciame, ¿quen vai entender que non cheguei arriba e que todo o que vivín aquí é máis importante que nada? Ao ano seguinte, cando a fixen, xa non foi tan bonita. Había máis xente polo medio e xa non gozaba tan a gusto da montaña. Na primeira vez era como se a miña cabeza estivera fóra e puidese flotar; á seguinte, tiña que meterme dentro para estar soa e non ver a ninguén. Eu non coñecía a ninguén, pero a xente andaba por alí.

MXQ –Ti dis que neste deporte non hai normas. Debe existir, logo, un estilo propio. ¿Coñeces o teu estilo?

CHL –Sen dúbida. Por exemplo a min non me vale o cume a calquera prezo. Eu tería asegurada a cima do Everest se aceptara o osíxeno como fai o 90% da xente. Iso a min non me chega. Tampouco pasar á historia. Eu simplemente pensaba que fixera deporte toda a miña vida, que estaba preparada, que valía e tiña que chegar ao límite, ao límite físico, mental, psicolóxico, todo... Quería saber onde podía chegar, e, se merecía o cume, chegaría e, se non, pois non pasaba nada, aínda sabendo que de quedar só a unha hora do cumial xa non se iría considerar o meu esforzo, que sería coma se

TEMAS VARIOS

non fixese nada. Pero non me importaba. O meu reto era chegar e sabía que ía chegar. Pero se non podía, daba a volta. Non me interesa o cume a calquera prezo. Isto é algo propio.

Outra cousa é que xa non me apetece ir en grupo porque todo se dispersa ou porque podes delegar noutros as responsabilidades. Xa non escoitas nin ves a montaña. Prefiro ir soa ou con outra persoa, de igual a igual, tanto ten que sexa muller ou home, con tal de que teñamos a mesma capacidade para facer as cousas. Este é o meu estilo. Pero, respecto o que fagan os demais.

MXQ –Polo que che teño escoitado, desdeñas os premios. Seica algúns premios che deron e que non parece que che satisfagan demasiado. Diríase que a satisfacción es ti mesma, o reto contigo mesma, como acabas de expresar. Pero, ás veces, tampouco está mal que os logros se recoñezan. Gustarache ser recoñecida como todo o mundo.

CHL –Si que me gusta ser recoñecida, pero depende de quen o faga e por que. Faime máis ilusión un premio, aínda que sexa pequeno, aquí na casa, e outorgado con cariño, que un premio máis importante, en España, ou mesmo en Galicia, con moito bombo pero que sexa frío ou oportunista. Eu xa paso diso.

Non sei se estiven algunha vez interesada niso ou se xa estou de volta. Descubrí que algúns me fan moita ilusión, é como se brillaran e outros é como se sacaras unha alga do fondo do mar e te encontraras cunha murcha leituga alí colgando. A verdade é que nun escenario cun premio na man, nunca me sentín como cando chego ao cume da montaña. Eu pensaba que ía sentir unha emoción semellante porque nese momento es a protagonista e faiche ilusión, pero non se parecían nada. Non sei se isto se debe contar, pero a maioría téñoos gardados nun caixón, non sei nin os que son. Moitos veñen de entidades que non só non me apoiaron, senón que me puxeron moitos obstáculos e me indigna velos diante.

*MXQ –¿Como interpretas iso?
¿Como pode ser que en Galiza,*

aínda que só sexa polo interese, polo oportunismo, non valoren a persoas que lle poden dar tanto nome e tanto prestixio no mundo?

CHL –Iso só demostra unha cousa, que non son moi intelixentes. Nin miran pola súa conveniencia. Eu non quero ser máis rica con isto. Simplemente pediría que me facilitaran algo as cousas.

MXQ –Á parte da falta da intelixencia política, de non decatarse de que os teus logros redundan na sociedade, hai unha carencia de xenerosidade.

CHL –Por suposto. Non todo se resolve co aspecto económico. Necesito tamén tempo para estudar e outros aspectos. Pero insisto en que non saben utilizar o que teñen. Fíxate, teñen unha foto miña a cara descuberta, sen

TEMAS VARIOS

osíxeno, no cume do Everest, e somos só 7 persoas no mundo, das 1.500 que subiron o Everest, e alí estou eu erguendo a bandeira de Galiza e de Vigo, unha foto que é preciosa, e non souberon facer nada con ela. MXQ –<i>A pesar diso ti cumpriches os teus soños. O teu non se parece en absoluto a unha Operación Triunfo.</i> CHL –Eu cando quero algo, non espero que veña a min. Non. Prepárome, entrénome, esfórzome. Sei que é preciso un desgaste mental e físico e unha forza para alcanzar o obxectivo. Cómpre apostar moitas veces, e renunciar a outros proxectos. Cando rematei COU puideron ir á Universidade, pero tiña que ir ao monte e tiña que traballar. Necesitaba diñeiro para facelo. O monte era sempre como un coitelo e viame obrigada a escoller e abandonar outras cousas. Pero non me arrepinto. Agora ben, non aguanto que me digan: ¡que sorte tes! Non. Eu soñei con isto pero fun detrás disto, púxenme a correr e non parei. MXQ –<i>Mira, sendo como es, máis ben miúda, delgada, ¿de onde sacas a forza? Porque se necesita moita resistencia, moita enerxía, para alcanzar as túas cotas ...</i> CHL –Eu toda vida estiven correndo, facendo exercicio. Para min, o exercicio físico sempre foi	moi fácil. Teño bo corazón, e boa saúde. MXQ –<i>Terás que facer unha revisión médica antes dunha escalada.</i> CHL –Si. E ben que me fastidian as probas, que me pinchen e esas cousas. Pero para unha gran escalada é necesario. MXQ –<i>¿Pensas en que a montaña mata moita xente?</i> CHL –Si, si. A min non me gustaría morrer na montaña. Coñezo montañeiros que queren morrer na montaña. Eu non. A morte na montaña soe ser trágica e moi dura para a xente que te quere e queda aquí. É atroz. A miña nai un día me dixo: “nena, se morres, eu morro”. Sempre me lembro. Cando baixaba do Everest pensaba: “se morro, a miña nai mátame”. Rimos. Decátome de que Chus pode rir da morte porque, mesmo coñecendo o risco, non pensa morrer. É unha rapaza chea de vitalidade. MXQ –<i>Isto lévanos aos aspectos sociais. Non só te enfrontas á montaña, senón á sociedade. Tes que romper con aspectos afectivos. Aquí deixas un lastre que debe pesar como un fardo na montaña.</i> CHL –Sobre todo a miña nai porque é unha muller totalmente diferente a min. Ela mesma o di: “non sei a quen saes, e ademais	coa educación que che dei, ¿como saíches tan atravesada?” MXQ –<i>Nunha conferencia escoiteiche falar de mulleres alpinistas. No traxecto secular, desde aquelas viaxeiras victorianas ou as norteamericanas pioneiras, chegamos a ti. ¿Ti es consciente de seres un símbolo para as mulleres actuais?</i> CHL –Tal vez en teoría, pero non sei se na práctica é real. Escoito a moitas mulleres, sobre todo maiores, falar con admiración do que fago, de ser quen de abandonar a normalidade ou a vida familiar para subir montañas. Pero non sei se van máis alá, se a elas lles serve para algo. MXQ –<i>Creo que si. As mulleres estamos necesitadas de modelos. Sempre foron os homes os heroís, os arriscados, os que chegan á meta. Os modelos sempre son masculinos. Por iso necesitamos mulleres exemplares.</i> CHL –Mesmo así non se valoran igual. Aínda que nos teñan diante, parece que non nos ven. Somos invisibles. MXQ –<i>Tes razón, pero non para todas. Algunhas decátanse, decátámonos. A min, a túa fazaña engrandéceme. Penso en min, que non puideron facer deporte cando nena, como a maioría, e que se me perdo nunha montaña, o primeiro que faría sería buscar unha casa. O feito de que ti te</i>
TEMAS VARIOS		

enfrentes soa e sexas quen de chegar ao cume, é un orgullo impresionante. E así debe ser para todas. ¿Foches a 1ª muller no mundo que subiches o Everest sen osíxeno e que baixaches?

CHL –Non. Hai máis mulleres que subiron pero non están vivas. Da 1ª non había fotos nin testemuñas. Ao final, déronllo por válido pero non se sabe nada dela. A 2ª morreu ao ano seguinte. A 3ª morreu no descenso de esgotamento. Eu pasei case por riba do seu cadáver cando subín.

MXQ –*¿Si? ¡Que alucinante! ¡Vichela!*

CHL –Si. Vin sete cadáveres en total. Téño no ordenador as fotografías. Aquela muller, Franca Diestéfano, subira na primavera do 98. Eu fora en inverno e non a vira porque había moita neve. Pero vira 6 meses despois.

MXQ –*¿Consérvanse pola neve, claro?*

CHL –Perfectamente. O pelo, todo. Por iso dá tanta grima. Vira e foi coma se me vira a min mesma. Senteime ao seu lado. Tiven que botar man de toda a miña forza de ánimo para continuar. Teño tamén a testemuña doutro compañeiro que subiu despois ca min. Cando baixou contoume que ao chegar onda o cadáver de Franca, parouse e dixo: non vale a pena. E quixo dar a volta. Pero entón

pensou en min e dixo, esta muller pasou por aquí, pois eu tamén paso. Non pensou noutro mozo. Porque el tamén ía sen osíxeno coma min. Eu fun o seu referente. Algunha destas cousas téñoas escritas no meu libro **Everest, fuera de la tierra**, unha viaxe novelada.

MXQ –*Seica estás escribindo outro libro que aínda non ten título. Tamén fuches invitada a un congreso de Literatura de viaxes, con Sepúlveda, Rosa Montero e outros.*

CHL –Si. Eu, escoitándoos disertar, tan cultos, con tantos apuntamentos, falando moitísimo, pensaba, ¿que fago eu aquí? Pero logo dixerme, eu son montañeira. O señor que tiña ao lado, un tal Rojo, deume pé para falar porque dixo que as viaxes non cambiaban a ninguén, que se volvía como se

ía. Eu non quería entrar en debate con el, pero dixerme que me chamaba Chus e tiña 25 anos, que marchaba por tres meses e volvía ao cabo de tres anos. Seguramente non cambias nada se vas a Cancúm, ao sol. Poste morena pero non cambias. Mais se unha se encontra en Samarcanda, a cidade das mil e unha noites e paseando por ela rememora o libro; ou no Kalighandaqui, que é o val máis profundo da terra, entre dúas grandes montañas do Himalaya, Annapurna e Dhaulajiri, e cres enxergar aquelas caravanas dunha antiga ruta comercial, a ruta do sal, que as bordeaba; se unha baixou a cova máis profunda da súa terra e vinte e cinco anos despois, logo de subir tantas montañas, unha se encontra na montaña máis alta da terra, ¿isto como non che vai modificar?

TEMAS VARIOS

Dixenlles que por iso escribía. Eu era montañeira, non viaxaba para escribir pero, xa que viaxaba, escribía. De todas maneiras, decátome de que o interesante para min non o é para a maioría. Cando os periodistas me fan entrevistas resaltan o que menos me interesa ou sacan unha idea ou unha palabra de contexto e o resultado non ten que ver co que eu vivín e quixen dicir. Tamén me pasa coas amigas, se lles conto os momentos marabillosos, as miñas sensacións, como vexo os glaciares, desde as alturas, esbarando como cobras..., interrúmpenme para que lles conte historias. O outro non lles interesa. A ningún lle interesa o que me interesa a min. Queren saber se liguei, como estaba de <i>bueno</i> o azafato das liñas pasquitanís... Non merece a pena contar as miñas verdadeiras experiencias. ¡Meu Deus! Cando é así, síntome igual que un i diminuto. Un día, estando na montaña, un día de moito vento, vin cos anteollos o meu sherpa alá lonxe, inclinado cara diante pola forza do vento e tivo que tirarse no chan. Logo, ao pasar o refacho de vento, púxose de pé e xa puido camiñar pola arista, así, tombado cara diante. Os alpinistas somos isto visto por uns anteollos, unha especie de i en cursiva e ademais minúsculo. Entón eu, entre a xente, entre aqueles escritores que non me	entendían, incluso entre as amigas, síntome como ese i minúsculo visto entre as neves da montaña, e neses momentos case prefería nin escalar nin escribir e sentirme un H grande con dúas patas como todo o mundo, un H que non soa, como a maioría, e ser tan feliz. MXQ –<i>¡Que va! Todo iso que ti experimentas, o que ti ves e recreas, é a vida, é a meirande felicidade. Es afortunada.</i> <i>Agora vas facer o Leopardo das Neves. Cántame algo desa montaña...</i> CHL –Non é unha montaña. É o nome poético que lle daban aos vencedores, aos que conseguían subir os 5 picos máis altos da ex Unión Soviética. Actualmente, se sobes as cinco montañas, danche o Leopardo das Neves, un trofeo. Eu xa levo dúas. Agora vou facer a terceira, a de Pobeda. E estou entusiasmada. Para min, cada montaña é como a primeira vez, incluso mellor. A medida que tes máis experiencia, deixas de ser aquela pasmona e captas outras cousas. MXQ –<i>E será sempre así, porque creo que ti vas seguir escalando aínda que sexas moi maior...</i> CHL –Creo que hai montañas para todos os momentos da túa vida. MXQ –<i>Aquí, na Galiza, non temos montañas para ti...</i> CHL –Son baixiñas, aínda que poden ser difíciles. A máis alta é	Peña Trevinca que ten 2000 m. e pico. Pero os alpinistas galegos movémonos moitísimo desde sempre. Xa cando estaba no Instituto, un grupo, collíamos un coche o venres e íamos a Serra Nevada. E en vacacións non parabamos. Eu lembro pasar moitos fins de ano no monte. Gredos, Picos de Europa, Pirineos..., con moi poucos medios. Sempre nos movimos moito. Daquela época do Instituto lembro tamén a poesía de Novoneira, do Caurel, e os contos de Anxel Fole que me metían naquela soidade. Paseaba soa por esas montañas, xa desde moi pequena. Era un pracer pronunciar os poemas, os tesos cumes de Novoneira cando estabas alí no medio do monte. Eu coñecía ben o Caurel, por dentro e por fóra porque baixei ás covas. As covas gustábanme moito. Fun a primeira muller en baixar á cova de Aradelas, a máis profunda de Galiza. Tiña eu 13 anos. MXQ –<i>Na soidade do bosque, ¿nunca tiveches medo, dun animal, dun lobo, unha serpe ou así?</i> CHL –Non. Na montaña ando máis tranquila que pola cidade. Vexo a Chus segura en todas partes, como toda persoa que sabe o que quere, que ten obxectivos e é feliz realizándoos e iso ten tantos riscos e require tanto tesón como dominar as montañas do Himalaya.
--	---	--

TEMAS VARIOS

ALPINISTAS

A primeira gran viaxeira da que se ten noticia era española e chamábase *Exeria*", conta a periodista Cristina Morató no seu libro **Mujeres intrépidas y aventureras**. Coñecida tamén como "a monxa Alférez", esta galega realizou soa unha longa viaxe entre os anos 381 e 384. Durante o seu periplo por Oriente Próximo, subiu ao monte Sinai e escribiu o primeiro libro de viaxes espolio que se coñece. Ela e outras moitas mulleres protagonizaron, case silenciosamente para a historia, fazañas increíbles, contravindo á sociedade e rexeitando os roles para os que tiñan sido educadas.

A historia do alpinismo feminino escríbese somerxida baixo a carreira que protagonizaron, sen o recoñecemento que se merecían e que, -atreveríame a asegurar-, tampouco buscaban, loitaron, sen espaventos, contra algo máis que as adversidades que xa en por si este deporte implica. A gran oposición social víase reflectida nos artigos de prensa que tachaban de excéntricas ou pretenciosas a máis dunha daquelas notables mulleres que ousaron arremangar as súas longas saias e ascender ás montañas consideradas máis relevantes do momento co encaixe das súas enaguas conxelado. Este fenómeno desenvolveuse con diferentes matices en Europa e en Estados Unidos.

Mentres que no vello continente as escaladoras se enfrontaban de forma individual, sen ningún tipo de reivindicación social para as súas conxéneres, en Estados Unidos, onde o montañismo se desenvolvía lentamente, as mulleres aproveitaron para esixir a igualdade de xéneros, escribían artigos sobre elas mesmas, fundaban clubs de montaña mixtos, e contaban co mesmo respaldo económico e institucional dos varóns. Apostábase por unha muller robusta, de tez salubre e sa, en tanto que en Europa as crenzas de que tanto o esforzo físico como as viaxes debilitaban a anatomía feminina, e que o deporte masculinizaba á muller afectando aos órganos

A condesa de D'Angeville no cume do Montblanc.

reproductores, serán sostidas ata ben entrado o século vinte. Os canons de muller sumisa, delicada, pálida, tan de moda durante a época victoriana, chocaban cos factores que, tanto psíquicos como físicos, se desenvolvían co deporte. A mediados do século XVIII reaparece o corsé como elemento indispensable no roupeiro dunha dama e ponse de moda o *Hoop*, armazón de aros de aceiro que se levaba baixo as saias, prendas que dificultaban enormemente a práctica da calquera deporte. Así pois, non é de estrañar que, as mulleres non estiveran interesadas xeralmente na práctica deportiva, e a aquelas que se arriscaban a practicalo se puxera en dúbida a súa feminidade.

O Mont Blanc, a maior altura de Europa, foi escalado por primeira vez en 1786 por Gabriel Paccard e Jacques Balmat, ambos os dous de Chamonix. Esta data recoñécese como a posta en escea do alpinismo mundial. Vintedous anos máis tarde, en 1808, **Marie Paradis**, unha camareira da mesma nacionalidade, chega ao cumio converténdose na primeira muller que o consegue.

Mais foi a condesa **Henriette D'Angeville** quen pasará á historia como *A noiva do Mont Blanc*. Era evidente que por aquela época, ningún consideraba o feito de que a súa

Lucy Walker e o seu guía.

antecesora, Marie Paradis, tivera logrado xa aquela empresa.

En plena época victoriana, a máis puritana de cantas coñeceu Europa, a condesa conseguiu desembarazarse do ríxido "sostén" de normas e deberes que para as mulleres *solteironas* destinaba a sociedade, reunións de beneficencia, a costura, etc.

A condesa, facendo caso omiso de familiares e amigos que acudían á súa casa para tratar de disuadila, presentouse na aldea de Chamonix coa intención de contratar a un grupo de porteadores que a acompañaran a cumprir o seu tan cobizado soño. Tras moitas negativas por parte dos guías e porteadores do pobo, a obstinada condesa conseguiu convencer a un grupo de homes para que a

acompañasen a conseguir o soño de toda a súa vida.

Según Claire Engel, un coñecido historiador do alpinismo da época, a condesa D'Angeville "exhibiu ao mesmo tempo que un tempero viril e propensión ao histerismo, un traxe de escalada con debuxos a cadros ademais duns pantalóns, unha boina de plumas e unha boa negra enrolada ao pescozo". Tachada de excéntrica, escribiron sobre ela que tiña ciúmes dos seus contemporáneos e que "amaba o Mont Blanc porque non tiña a ningún a quen amar".

A condesa, que seguiu escalando ata a idade de 60 anos nas montañas do Alderhorn, morrería aos 65, en 1871.

Lucy Walter había ser considerada realmente como a primeira muller alpinista, quen dedicou a súa vida a escalar extensivamente. Naceu o mesmo ano da morte de D'Angeville, sendo o Matterhorn a súa principal escalada.

Lucy proviña dunha familia rica de Liverpool, con tradición montañeira. Seu pai e seu irmán eran socios fundadores do Alpine Clube Británico, e pasaban os veráns nos Alpes franceses realizando ascensións.

Escalaba sempre co seu inseparable guía Melchior Anderg, co permiso de seu pai, acompañada sempre por unha terceira persoa, -seu pai ou seu

Le Blond (fundadora do Alpine Club).

irmán-, naquela época non estaba ben visto que unha muller estivera a soas cun home e moito menos que pasaran a noite xuntos, nin anque fora coa intención de afrontar o reto de subir unha montaña.

En 1862 escala o Monte Rosa, a segunda altura de Europa, e o Finsteraarhorn no mesmo ano.

A súa principal ascensión foi o Matterhorn, tamén coñecido como Cervino, pola cara suíza, a chamada ruta "Whymper", ruta que leva o nome do famoso escalador que a ascendeu por primeira vez en 1865.

Con esta ascensión Lucy convertíase na primeira muller en ascender a esta montaña, e no noveno ascenso en total, feito

TEMAS VARIOS

Miriam O'Brien. Entre a I e a II Guerra Mundial puxo de moda a "Cordeé Femenine".

que non foi mencionado no libro do Clube Alpino, onde se recollían todas as actividades de montaña que se realizaban, pero no que si fixeron constar o nome dos demais homes que nesa ocasión acompañaron a Lucy.

Esta muller non escapou da censura da época. Anque xa se usaban pantalóns na montaña, non debía ser vista en público vestida desta guisa. Nalgunhas bibliografías apúntase que era a máis atrevida das súas contemporáneas e usaba pantalóns, o que non gustaba demasiado aos homes. De aí que xurdira o famoso comentario

machista cando, ao baixar de escalar o Cervino, ela comentáralle a un home: *Vostede dixo que ningunha muller podería facelo* e este lle respondera : *ningunha dama*.

Lucy non foi unha escritora prolífica, pero coa súa actitude contribuíu ao feito de que outras mulleres se atreveran a contar por primeira vez as súas experiencias, non só na montaña, senón tamén nas viaxes que realizaban.

Outras escaladoras da época como **Meta Brevoort**, que escalaba acompañada do seu sobriño e do seu can, escribiu un bo número de artigos, baixo o pseudónimo do seu sobriño, co seu nome propio nunca llos

terían publicado. **Mrs. Herry Warch Cole** foi a primeira en animar a outras a que practicasen montañismo abertamente. Atreveuse a escribir sobre os inconvenientes que aquela moda victoriana supoñía para a práctica do montañismo, e recomendaba escoller coidadosamente a roupa para a ocasión, aconsellaba substituír o parasol polo sombreiro de ala ancha, as roupas de algodón polas de lá, reempregar os incómodos zapatos por unhas boas botas de montaña; tamén ideou pasar un algodón polas enaguas, de maneira que puideran levantalas e evitar caer durante os descensos.

Gertrude Bell (1868), coñecida tamén como *A raíña de*

O Crépon.

TEMAS VARIOS

Irak, foi a primeira muller en licenciarse en Historia Moderna. Aos vintetrés anos embarcou no Oriente Express para cruzar Europa e de aí ir a Persia, á India, a Xerusalém, a Bagdad e ao deserto de Arabia. Escribiu sete libros de arqueoloxía, sendo conselleira de Lawrence de Arabia.

No intervalo dunha destas viaxes decidiu escalar o Finsterrar, considerado máis difícil que o propio Cervino, e aunque non consegue chegar ao cumio, realizou dous vivacs, durmir ao raso, baixo unha tormenta, demostrando así a súa tenacidade e determinación.

O Clube Alpino de Gran Bretaña non admitiu "ao seu

primeiro socio feminino" ata 1976, aunque gracias ao esforzo de **Elisabhet Le Blond** tiña sido creada en 1907 a sección feminina, unha sociedade sen recursos, tutelada en todo momento pola sección masculina do Clube.

Annie Smiht Peck, Funny Bullock, entre outras escaladoras americanas, utilizaron a repercusión que as súas aventuras tiñan nos medios, para reclamar o voto para as mulleres e esixir melloras sociais. Estas escribían abertamente artigos dirixidos a outras mulleres dando consellos sobre os beneficios de practicar exercicio ao aire libre e o pracer de se superar a unha mesma.

Entre a primeira e a segunda guerra mundial os novos materiais, que se preparaban para o combate, serviron tamén para alixeirar o material de montaña, a roupa era máis comfortable e quente, e a aparición das latas de conserva e o leite condensado permitiron unha mellor alimentación para resistir máis días na montaña.

Empezará a xurdir unha nova xeración de escaladoras e escaladores, á marxe da condición social, xente nova que viaxaba sen diñeiro, cos medios mínimos.

De EE.UU, as americanas **Mirian O'Brien e Alice Damesme** poñen de moda a *cordée feminine*. Miriam ao comprender que as mulleres nunca ían ser tidas en conta, como boas escaladoras, se non tomaban a cabeza nas ascensións, chegando máis alá, decidiu escalar as montañas máis difíciles da época en compañía doutra muller.

Estamos en 1920, naquel momento a ascensión ao Crepón era unha das escaladas máis difíciles. Despois de que estas dúas mulleres conseguiran, por si mesmas, chegar ao cumio, O New York Times escribiu sobre o feito o seguinte artigo : "O Crepón desapareceu, claro que aínda hai rochas alí, pero deixaron de existir como escalada. Agora

Ivette Vaucher (primeiro ascenso á ala norte do Eiger, 1962).

TEMAS VARIOS

Junko Tabei, primeira muller en ascender ao Everest, 8.848 m.

que dúas mulleres xa o fixeron por si mesmas, ningún home que se respecte comprometerase a intentalo. É mágoa porque era unha ruta moi boa". Artigo que titulou "Un día difícil para unha dama". O triunfo de ambas escaladoras viuse estragado, pero isto non impediu a revolución que xa se puxera en marcha. Como Mummery escribiu máis tarde, replicando a este artigo, as montañas estaban condenadas a pasar por tres etapas. "Un pico innacesible, a ascensión máis difícil nos Alpes, e un día fácil para unha dama".

Tampouco a suíza **Loulou Boulaz** conseguiría escapar ás duras críticas dos periódicos, despois da súa ousadía ao intentar escalar a arriscada cara Norte do Eiger, nun momento en que todos os ollos estaban postos nesta montaña e tantos escaladores perdían a vida no seu intento por superala.

O alpinismo soviético seguía o seu propio camiño, baixo a tutela gubernamental, os escaladores debían de pasar o visto e praxe querían facerse con montañas máis difíciles. **Elvira Shataeva** pasaría á historia pola trágica expedición ao Pico Lenin en 1974, onde perdería a vida xunto

coas súas sete compañeiras. Unha tras outra pereceron baixo unha tormenta na que todas decidiron permanecer xuntas, e asumir ata as últimas consecuencias aquela empresa arriscada na que elas eran pioneiras.

Durante os anos seguintes, o salto ao Himalaya chega da man da xaponesa en Junko Tabei, se ben non foi a primeira en achegarse ás grandes montañas de oito mil metros, si o foi en ascender á máis alta, o monte Everest de 8.848 mts. no ano 1975, tan só once días despois, polo paso Norte, na rexión do Tibet, secundouna **Phantong**,

Wanda, considerada a mellor alpinista da súa época.

TEMAS VARIOS

A tibetana Phantong, segunda muller en ascender ao Everest.

unha tibetana nai de tres fillos, que conseguiu ascender por unha ruta difícil, inhalando as mínimas cantidades de osíxeno. Phantong perdeu algúns dedos debido ás conxelacións sufridas. O seu logro serviu aos chinos para demostrar o valor revolucionario das mulleres.

Hoxe por hoxe segue a ser noticia que as alpinistas coroen as montañas máis altas da terra ou afronten ascensións tecnicamente difíciles porque somos minoría, a sociedade segue sendo un lastre pesado á hora de facer os petates e tomar

o avión. ¿Que cambiou? Xa non temos que demostrar aos nosos compañeiros do que somos quen de facer, as cordadas de mulleres soas caeron no esquecemento, ao outro extremo da corda encordámonos a un ou unha alpinista considerando o aspecto deportivo e a afinidade. O individual recobra máis forza. O equipo persoal da escaladora ten, por fin, formas femininas, pensadas na nosa anatomía : arneses, roupa, mochilas, sacos de durmir máis pequenos, etc. As montañas non teñen xénero, non hai tempos, nin distancias para "eles" nin para "elas", a ética é a única norma á hora de afrontar unha ascensión.

Alí, sobre o xelo, cada persoa tense a si mesma, algunhas descubren o grandes ou pequenas que son, e sempre, sempre, te atopas con aqueles valores, os defectos e os medos, que ao longo da túa vida colleitaches sen o saber.

*Traducción:
Marga Rguez. Marcuño*

Lin Hill, a escaladora de roca máis relevante e considerada a mellor do mundo nesta modalidade.

TEMAS VARIOS

VIEIRA DA SILVA, A PINTORA DOS LABIRINTOS

*"Acho que vivi toda a
minha vida en labirintos.
Esta é a minha maneira de
conceber o mundo"*

Dúas obras de moi distinta factura que teñen a súa orixe en 1974 poden, en certa medida, dar idea do universo creativo dunha das máis relevantes pintoras do século XX. Dun lado a soberbia "Bibliothèque en feu" (Fundação Calouste Gulbenkian), un cadro no que os libros amoreados desdebúxanse en cores cálidas, coma un labirinto próximo ao lume, nun horizonte de saber interminábel. Do outro, o mural que creou por solicitude da poeta Sophia de Mello Andersen para comemorar a revolución dos cravos. Azul e vermello desta volta nunha multitude de homes e mulleres que camiñan baixo o lema "A poesía está na rua". Dous exemplos dunha artista que viviu, segundo ela afirmaba, en labirintos e morreu hai agora dez anos.

Pero á marxe do sentido poético que a pintora deita nesa frase coa que buscaba dalgunha maneira definir a súa vida, uns apuntamentos biográficos poden dar o retrato dunha muller rexa, en absoluto mergullada en camiños enmarañados ou lonxe dun destino marcado pola confusión. Ben ao contrario, a historia desta grande artista semella dirixida por un compás implacábel, o mesmo que

percorre un século XX de convulsións e mudanzas en toda Europa.

Están de festa en Lisboa cando nace Maria Helena Vieira da Silva o 13 de xuño de 1908. A procedencia burguesa permitíralle acceder a unha educación privilexiada, singular tamén nas mulleres do seu tempo. Cun avó paterno pertencente á diplomacia e un avó materno liberal republicano e fundador do xornal "O século", o berce da pintora está, como aquel cadro que anos despois pintaría, cheo de cultura. Con a penas dous anos a morte de seu pai vai marcar para sempre a Maria Helena e nese encontro precoz co máis radical dos acontecementos atopará un dos referentes da súa arte. Non hai estudio da obra de Vieira da Silva que non repare neses primeiros anos como fundamentais para a súa riqueza creativa. Ás veces, semella que os que teñen analizado a traxectoria desta pintora mesmo se teñan detido con excesiva firmeza nunha infancia que, dun ou doutro modo, impregnaría toda a traxectoria vital, nunha lectura cunha forte base psicanalítica. Por exemplo, non son poucos os biógrafos para os que a asistencia de pequena en Inglaterra a unha representación de "Soño dunha noite de verán" está na xénese da súa paixón criadora. Daquela Vieira da Silva tiña só cinco anos.

Vieira da Silva.

Pero, malia os excesos dalgúns estudiosos, certo é que a propia pintora recoñecía que o ambiente culto da casa fora fundamental para as primeiras inqedanzas artísticas. Morto o pai, a nena pasa a residir na casa do avó, onde recibe as primeiras leccións de música, deseño e pintura. "Em nossa casa habia uma atmosfera muito favorável á arte. A biblioteca do meu falecido pai e da minha mãe estava cheia de livros sobre pintura e arte em geral. Creci e formei-me num mundo em que a criação artística e a beleza suscitavam admiração e respeito". A única nena dunha casa chea de libros pode que

tivese tamén neses anos o primeiro encontro con esa idea de labirinto que a había de perseguir durante toda a súa vida. Vieira pérdese nun mar de libros, pianos, mapas e aprende a ler de moi nena en portugués, francés e inglés mentres repara nos milleiros de ilustracións dos textos e aventura as primeiras notas musicais nese mundo de adultos que por veces a entristece e por veces fai que se concentre na máxima ilusión de cores e sons. "Comecei a vivir aos dois anos. Comecei realmente a viver, a pensar... E essa vida tornou-se para mim um universo". Singularmente, as ilustracións dunha infancia que nunca tivo comporán tempo despois a súa primeira exposición individual. Son os esquimais "Kô e Kô" que se mostran na galería Jeanne Bucher de París en 1933.

Non había esquimós nin personaxes fantásticas na nenez pero, pola contra, esa chegada temperá ao mundo da cultura comezaría a imprimir en Vieira da Silva a sólida formación intelectual que foi consolidando ano tras ano, cunha curiosidade inagotábel. Aínda en Lisboa recibe clases de pintura, escultura e debuxo e mesmo se apunta na Facultade de Medicina a un curso de anatomía co fin de coñecer mellor o deseño do corpo. Fírmalo no seu propósito de adicarse á vida artística, Vieira da Silva

abandona Portugal para dirixirse a París, a cidade que máis pegada había de deixar nela. Sucédense de novo aquí os profesores, aqueles mestres que a aproximan ás distintas técnicas e estilos mentres ela introduce pronto na súa vida a Ravel e Debussy, a Matisse, Bonnard, Monet, Cezanne ou Paul Klee.

Con pouco máis de vinte anos e dous despois da chegada á capital francesa, casa co pintor húngaro Arpad Szenes, con quen establecerá un diálogo artístico e vital do que queda boa proba na fundación que cos seus nomes está aberta no centro de Lisboa, a cidade natal da pintora. Arpad sorpréndese desde o primeiro momento coa obra de Helena. "Quadros a tal ponto poéticos, simples, adultos, que fiquei profundamente impressionado"

Lisboa, París, Río

Todo apunta a que o futuro de Mª Helena Vieira da Silva en París e Lisboa vai ser prometedor, as exposicións e os premios sucédense e xa os xornais comezan a ocuparse da súa obra. Corre o ano 1939 e ningunha das dúas cidades europeas dá acougo á parella. A orixe xudía de Arpad obriga á fuxida e o réxime de Salazar tampouco responde á chamada de Vieira para recuperar a súa nacionalidade portuguesa: o pasaporte húngaro do seu compañeiro faino á vez

sospeitoso de comunista. En xuño de 1940 embarcan cara a Brasil para instalarse en Río de Janeiro e comezar un exilio que deixa tamén pegada na súa produción artística (o Museu de Belas Artes da cidade garda testemuñas dese tempo así como o mosaico da Escola Nacional de Agronomía que ten a súa asinatura). O horror da guerra de Europa quedará plasmado no cadro figurativo "O desastre", asinado no Río en 1942. Máis de corenta anos despois, a proposta da UNESCO elaborará un cartel para conmemorar o Ano da Paz. A casa brasileira da parella convértese de seguido en lugar de encontro de artistas e escritores e traban especial amizade con Murilo Mendes e Cecilia Meireles.

TEMAS VARIOS

Case sete anos residirán Helena e Arpad no Brasil na súa fuxida do terror fascista que os ameaza. Só en 1947 regresan a unha Francia que abre as portas das principais galerías de arte para acoller a obra dunha das máis destacadas pintoras do momento. Poucos anos despois o país concederalle a nacionalidade co fin de convertela mesmo nunha artista francesa. Serán anos de grande actividade para a pintora, que percorre toda Europa e recibe os máis destacados premios honorarios, entre eles, o nomeamento de Commandeur de l'Ordre des Arts e des Letres. O recoñecemento apréciase tamén no encargo das vidreiras para a igrexa de Saint Jacques, traballo que enredaría á pintora durante tempo.

As exposicións de novos traballos van dando paso ás retrospectivas, artelladas xa co fin de homenaxeala como unha das máis relevantes creadoras do século que, a tal altura, goza dun grande prestixio, en especial focalizado nas dúas cidades da súa vida: París e Lisboa. Se o Museo de Arte Moderna da Ville de París é o marco da primeira mostra que quere facer un percorrido por toda a súa traxectoria, en Lisboa será a Fundação Gulbenkian a que acolla a primeira homenaxe portuguesa, antes de se abrir a Fundación no edificio da Praça

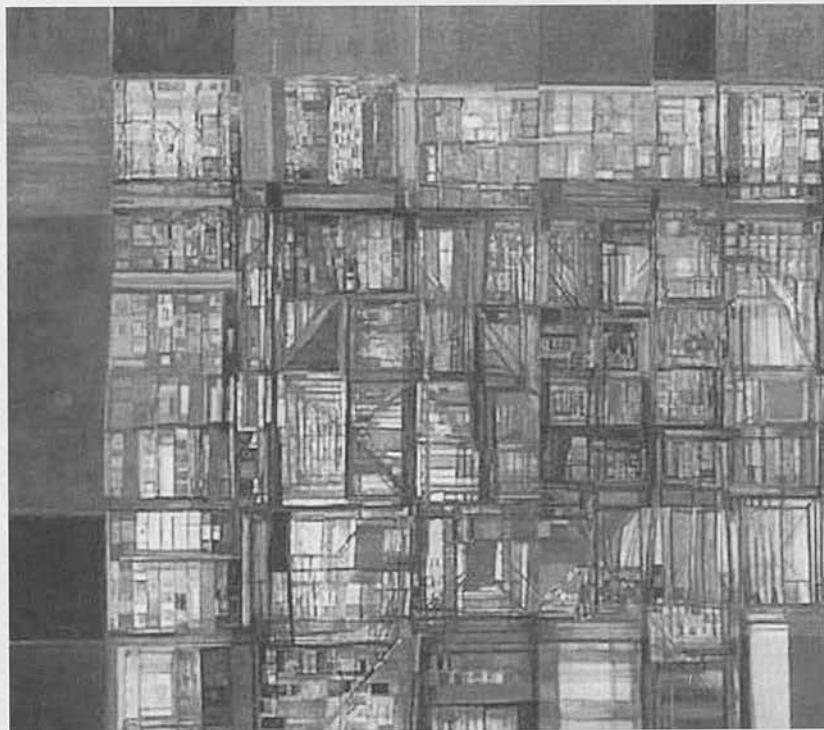
das Amoreiras. Na inauguración da mostra en Lisboa participan os presidentes da República francesa e portuguesa dándolle rango de homenaxe oficial das que foran as súas dúas nacionalidades. Máis de trinta escritores participan no catálogo comentando os cadros da pintora.

Pintar con palabras

Pero, antes, Mª Helena Vieira da Silva había responder ao

chamado da poeta portuguesa Sofia de Mello Breyner que a convida a realizar dous carteis para comemorar o 25 de abril de 1974. Son aínda hoxe símbolo dunha revolución coa que a artista simpatiza e que quería cargar os fusís con caraveis.

A relación con Sofia de Mello, única muller que ata o momento obtivo o Prémio Camões, simboliza dalgunha maneira, o lado máis poético da obra de Vieira da Silva. Da súa autoría son

TEMAS VARIOS

as serigrafías que ilustran o poemario *Mediterranée*, e, na outra dirección, a escritora dedícalle uns versos que dalgunha maneira concentran todo o universo da pintora.

"Minúcia é o labirinto. Muro por muro/ Pedra contra pedra libro sobre libro/ Rua após rua escada após escada/ Se faz e se desfaz o labirinto/..." "O comezo deste poema dá boa conta de cómo introduce nos seus versos as referencias artísticas da amiga.

Especial é o trato da pintura de Helena Vieira coa literatura. A escritora Agustina Bessa Luís, que lle dedica unha biografía imaxinaria, describe a súa obra como "um longo amadurecemento para a virtude do silêncio e da solidão. Falar en silêncio e solidão, num mundo tão agitado por correntes extravagantes, parece uma provocação, porque hostiliza o cerco que lhe faz a palavra- a palavra que cultiva as imagens e simula poderes".

Malia a frase da pintora "Como falar de uma coisa que é para se ver?", que logo tomaría Mario Cesariny no seu célebre texto sobre a artista, a obra de Helena Vieira condúcese polo pensamento e a palabra. Evocativas ao respecto son as palabras de Fernando Guedes arredor da exposición da Gulbenkian: "É a região de extremas profundidades

interiores e do vazio absoluto. O espectador encontra-se com um clímax de angústia; aquele é o mundo onde não é possível viver, é o mundo onde o espírito se apavora, mais tenebroso do que povoado de fantasmas. Corredor sen límites, quarto cinzento, enigma, biblioteca onde se sufoca, sede de conhecimento que faz desistir do sonho, que impossibilita a ilusão, a evasão". Guy Weelen, un dos mellores coñecedores da obra de Vieira da Silva, destaca que a pintora sabía "en que campo militaba: o da poesía, e evocación e a metáfora".

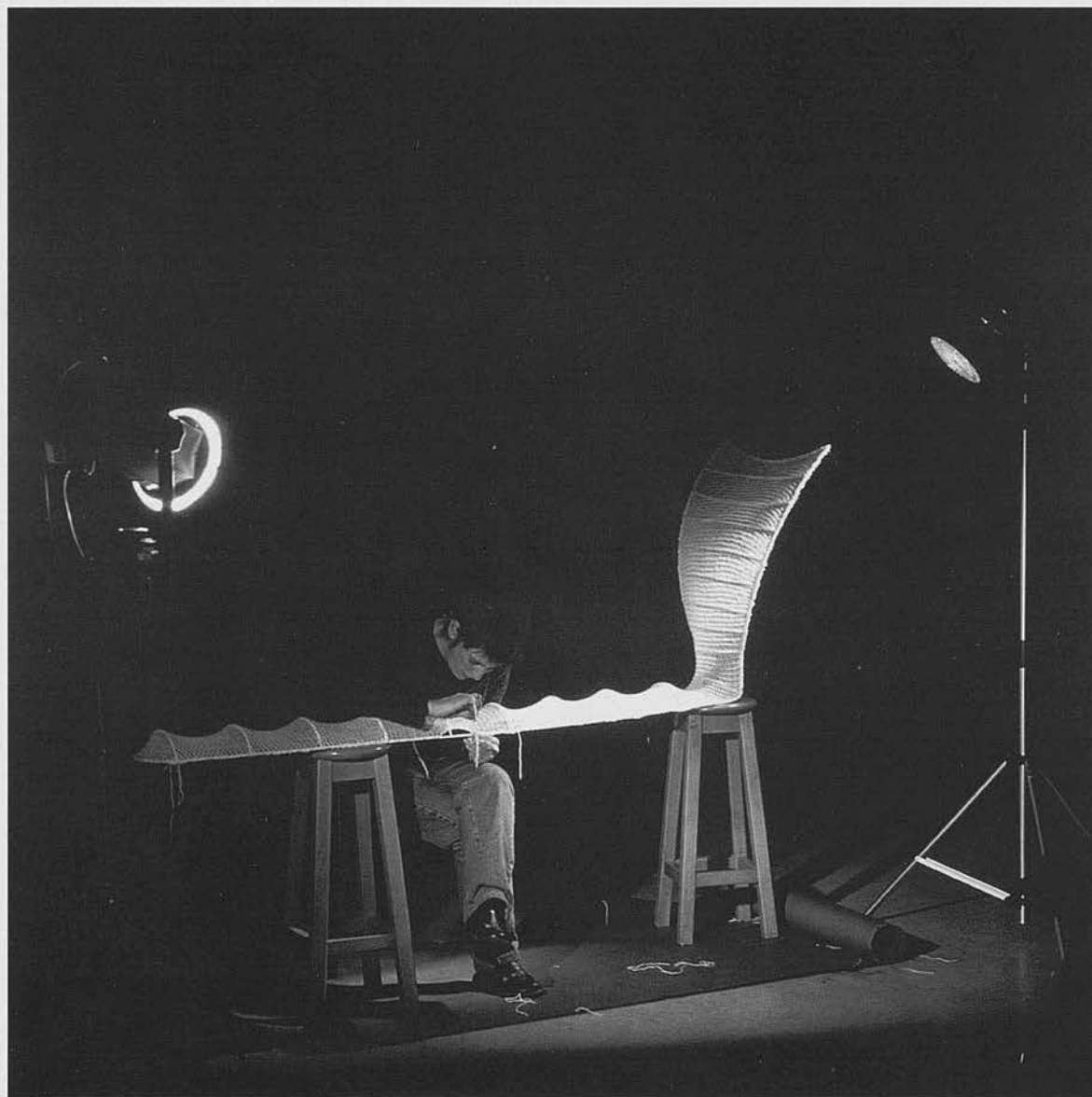
O novo tempo político que inaugura a revolución dos cravos crea asimesmo unha nova relación da pintora co seu país de orixe. O mesmo que anos atrás lle negaba a nacionalidade por estar casada cun húngaro xudeu, tempo despois abrirá unha fundación co nome dos dous. En 1983, Vieira acepta realizar o deseño para a estación da Cidade Universitária nunha campaña do Metro de Lisboa na que participan grandes nomes da arte portuguesa como Júlio Resende ou Júlio Pomar e que cada día contemplan milleiros de persoas.

Ao pouco o estado de ánimo de Vieira mudará radicalmente como plasmado no cadro "O fim do mundo". A morte en 1985 do seu compañeiro de tantos anos cambia tamén a cor e a luz da súa

pintura. Poucos anos máis tarde a súa saúde quebra e en decembro de 1990 sofre unha intervención cirúrxica que non consegue afastala do seu taller. A ferida aberta pola operación non cicatriza e a artista ten que acudir a duras sesións de radioterapia. Uns meses antes da súa morte será cando Helena Vieira deixe de acudir ao seu estudo. Aínda sufrirá unha nova operación médica que non a salvará da morte que lle sobrevén o día 6 de marzo de 1992.

Dez anos despois Lisboa conmemora a súa máis célebre pintora. Unha fotobiografía cos momentos principais da súa vida serve para lembrar a data pero o nome da artista ten un espacio de continua homenaxe na fundación que leva o seu nome e no premio que anualmente se concede ás personalidades máis destacadas da arte lusa. O pasado ano o galardón recaeu en Paula Rego, a pintora radicada en Londres que quere que a súa sexa unha arte subversiva e pouco antes sorprendera cunha extraordinaria serie sobre o aborto clandestino. Paula Rego xunto con Graça Morais son dúas excepcionais pintoras do presente luso, na estela desa grande pioneira que foi Helena Vieira da Silva.

TEMAS VARIOS

C R Í T I C A

I.S.S.N. 1139-4854

ESCRITO POR MULLERES

Esta bibliografía é un extracto do Compendio do Anuario de Estudos Literarios Galegos dos anos 1998, 1999, 2000 e 2001. Na súa elaboración participaron Helena González, Iolanda Ogando e Mónica Folguez. Por mor do gran volume bibliográfico editado nestes anos, cómpre salientar que só se tiveron en conta as monografías que fan referencia a estudos literarios.

1998

Creación

TAREIXA ABAL SANTORUM et al. *Sete Naos*. Cambados: Asociación Cultural Santa Compañía, 1998.

MARILAR ALEIXANDRE. A *Compañía Clandestina de Contrapublicidade*. Vigo: Galaxia, 1998.

———, *O monstro da chuvia*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1998.

MARÍA BAÑA VARELA. *Falaba de ser poeta*. Cabana: Concello de Cabana, 1998.

MARUXA BARRIO en colaboración con Henrique Harguindey. *Contos de raposos*. Vigo: Galaxia, 1998.

———, *O mal do zapateiro e outros contos*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1998.

CONCHA BLANCO. *A aventura das cores*. Vigo: Xerais, 1998.

———, *¡A min que me importa!* A Coruña: Bruño, 1998.

FINA CASALDERREY. *Ás de mosca para Anxo*. Madrid: Anaya, 1998.

———, *Cuca e o abrigo marrón*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1998.

———, *Nolo e os ladróns de leña*. Vigo: SM, 1998.

———, *Unha raíña negra*. A Coruña: Rodeira, 1998.

YOLANDA CASTAÑO. *Delicia*. A Coruña: Espiral Maior, 1998.

———, *Vivimos no ciclo das erofanías*. A Coruña: Espiral Maior, 1998.

ADELA CONDE et al. *Carreiros. Mostra de poesía da Terra Eo-Navia en lingua galega*. Neda: Edicións Río Xuvia, 1998.

ENMA COUCEIRO. *As entrañas horas*. Sada: O Castro, 1998.

MARTA DACOSTA. *Setembro*. Vigo: Galaxia, 1998.

OLALLA ESTÉVEZ en colaboración con José Estévez López. *¿Poemas...? NON, MARIPOSAS / BOLBORETAS soños sen dono*. Lugo: Edición de autor, 1998.

LUZ FANDIÑO. *Farangullíña de neve*. Edición da autora, 1998.

BELÉN FELIU. *De Guenizah*. A Coruña: Espiral Maior, 1998.

ANA MARÍA FERNÁNDEZ. *A longa viaxe de Carambeliña Polar*. Vigo: Alfaguara, 1998.

———, *Contos da selva de Longorongón*. A Coruña: Bruño, 1998.

ANA MARÍA FERNÁNDEZ en colaboración con Xoán Babarro. *A chamada das tres raíñas*. Madrid: Anaya, 1998.

CRISTINA FERREIROS. *Mala Malona era tan negra*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1998.

———, *Mala Malona tiña tal... rabo*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1998.

———, *Mala Malona tiña tal... forza*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1998.

ISABEL FIDALGO SUÁREZ. *Furacazolos e Botaborrallas*. Santiago de Compostela: Servicio Galego de Promoción da Igualdade do home e da muller, 1998.

M^a DO CARME KRUCKENBERG. ... e *Tres poetas medievais da Ría de Vigo*. Vigo: Unión Comarcal de Comisións Obreiras de Vigo, 1998.

MARIBEL LONGUEIRA. *Alguén agarda que volva alí*. A

C R Í T I C A

Coruña: Edición da autora, 1998.

ÁNXELA LOUREIRO. *Laia, a nena da illa*. Vigo: Xerais, 1998.

CRISTINA MIRINDA. *Mago A e ... Mago B*. Pontevedra: Kalandraka, 1998.

Mª VICTORIA MORENO. *¡Xa non teño medo!* Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1998.

MARUXA OLAVIDE. *As veladas con Xoaquín*. Sada: O Castro, 1998.

MARUXA PINO. *Sombras do meu lecer*. Pontevedra: Edición da autora, 1998.

Mª XOSÉ QUEIZÁN. *Amor de tango*. Vigo: Xerais, 1998.

———, *O solpor da cupletista*. Vigo: Xerais, 1998.

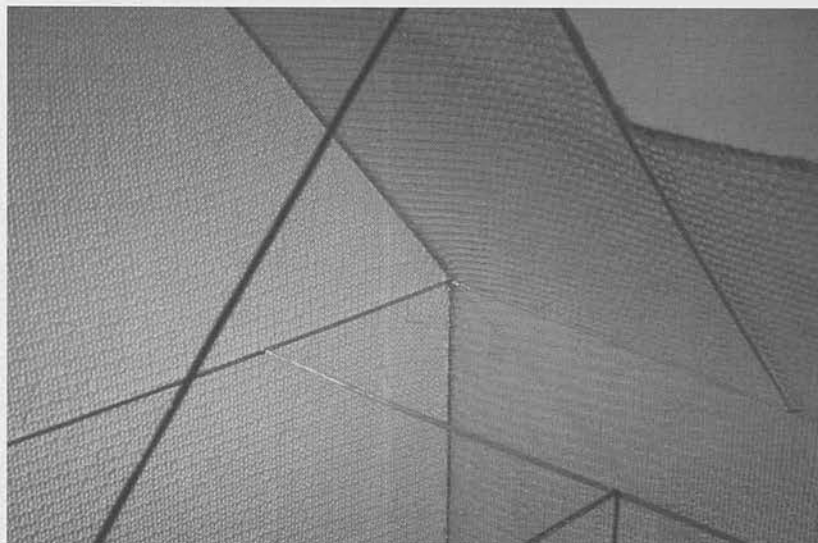
MARÍA DO CEBREIRO RÁBADE VILLAR. *O estadio do espello*. Vigo: Xerais, 1998.

BEATRIZ REY en colaboración con Miguel Ángel Pardo Aldegorde. *Reflexos*. Lugo: El Progreso, 1998.

BELÉN ROCA FORTÚNEZ. *Comedia medievo-musical en tres actos*. Ferrol: Ateneo Ferrolán, 1998.

ANA ROMANÍ. *Arden*. A Coruña: Espiral Maior, 1998.

ANXOS ROMEO. *Ollos de sal*. Vigo: Xerais, 1998.

CRISTINA SAÉNZ CASALLAS. *Moko*. A Coruña: Bahía, 1998.

GLORIA SÁNCHEZ GARCÍA. *Manual para unha pequena meiga*. A Coruña: Rodeira, 1998.

———, *O Grande Tronante*. Vigo: Xerais, 1998.

ISOLDA SANTIAGO. *Berce das estampas*. A Coruña: Espiral Maior, 1998.

YUCA. *A longa viaxe*. Vigo: Galaxia, 1998.

Traduccións

TAREIXA ALONSO. *O anano saltareiro*. Pontevedra: Kalandraka, 1998.

SONSOLES CERVINO LÓPEZ. *O parable ascenso de Arturo Ui*. De Bertold Brecht. Santiago de Compostela: Laiovento, 1998.

ANA BELÉN COSTAS VILA e EVA LOZANO CARPENTE. *O alquimista*. De Paulo Coelho. Vigo: Galaxia, 1998.

———, *O peregrino a Compostela. Diario dun mago*. De Paulo Coelho. Vigo: Galaxia, 1998.

MARÍA FE FERNÁNDEZ en colaboración con Armando Requeixo. *A terra baldía*. De T. S. Eliot. Santiago de Compostela: Follas Novas, 1998.

C R Í T I C A

SUSANA FERNÁNDEZ en colaboración con Franck Meyer. <i>O pastor Raúl. Unha historia de ovellas</i>. De Eva Muggenthaler. Pontevedra: Kalandraka, 1998. DOLORES FIGUEROA CALVO, ISABEL e MARÍA JESÚS PARDO REGUEIRO. <i>O porteiro de hóckey</i>. De Rodrigo Muñoz Avía. A Coruña: Everest, 1998. CONSUELO GARCÍA DEVESA (ed.). <i>Labirintos de identidade. Mostra de Poesía Latina nos Estados Unidos</i>. Edición bilingüe. A Coruña: Espiral Maior, 1998. SILVIA GASPAS. <i>Carrapuchiña vermella, Verde, Amarela, Azul e Branca</i>. De Bruno Munari e Enrica Agostinelli. Madrid: Anaya, 1998. MARISA GUERRA. <i>Xeografía do medo</i>. De Francisco Duarte Mangas. Vigo: Galaxia, 1998. ALEXANDRA KOSS. <i>A lenda do gran inquisidor</i>. De Dostoievski. Vigo: Xerais, 1998. SABELA LÓPEZ PATO e SILVIA MONTERO KÜPPER. <i>Aquí</i>. De Hilde Domin. Santiago de Compostela: Noitarenga, 1998. ANA LUNA ALONSO en colaboración con Xoán Manuel Garrido Vilariño. <i>O fantasma da ópera</i>. De Gaston Leroux. Vigo: Xerais, 1998.	DOLORES MARTÍNEZ TORRES. <i>Flanagan 007</i>. De Andreu Martín e Jaume Ribera. Vigo: Xerais, 1998. ———, <i>Óscar e o león de Correos</i>. De Vicente Muñoz Puelles. Madrid: Anaya, 1998. ROSA MOREIRAS CUÑARRO. <i>Anxo da garda, non me torzas a cara</i>. De Seve Calleja. A Coruña: Everest, 1998. MARISA NÚÑEZ en colaboración con Xosé M. González. <i>¡Mira que paso!</i> De Anne Lévêque e Claire e Lynda Corazza. Pontevedra: Kalandraka, 1998. ———, <i>O desfile</i>. De Emilie Chollat e Olivier Douzou. Pontevedra: Kalandraka, 1998. MONTSERRAT PAZ. <i>As cores de Elmer</i>. De David McKee. Vigo: Xerais, 1998. ———, <i>O día de Elmer</i>. De David McKee. Vigo: Xerais, 1998. ———, <i>Os amigos de Elmer</i>. De David McKee. Vigo: Xerais, 1998. ———, <i>Elmer e o tempo</i>. De David McKee. Vigo: Xerais, 1998. ———, <i>Elmer outra vez</i>. De David McKee. Vigo: Xerais, 1998. MARÍA REIMÚNDEZ MEILÁN. <i>Entre o costume e a ruptura</i>. De Rachna Mara. Vigo: Xerais, 1998.	MARGA ROMERO en colaboración con Joachim Wormuth. <i>Cousas da rapazada</i>. Vigo: Alfaguara/Obradoiro, 1998. PILAR SABORIDO. <i>Ideas de bombeiro</i>. De Andreu Martín. Barcelona: Edebé-Rodeira, 1998. XOSEFA SENÍN. <i>Mao Tiang. Pelos Tesos</i>. De Montserrat del Amo. A Coruña: Bruño, 1998. ALICIA SUÁREZ. <i>O Rei Ra</i>. De J. e W. Grimm. Pontevedra: Kalandra, 1998. LUÍSA VILLALTA en colaboración con Francisco Pillado Mayor. <i>A Mandrágora</i>. De Niccolo Macchiavelli. Santiago de Compostela: Laiovento, 1998. Estudios e críticas MARÍA ÁLVAREZ DE LA GRANJA. <i>Teodosio Vesteiro Torres. Aproximación á súa vida e á súa obra</i>. Vigo: Instituto de Estudos Vigueses, 1998. MARIÑA ARBOR ALDEA. <i>O Cancioneiro de Don Afonso Sánchez</i>. Universidade de Santiago de Compostela. Tese de licenciatura, 1998. Inédita. ROSARIO BALEIRÓN, MÓNICA MARTÍNEZ, CRINA REGUEIRO, et al. <i>E bañar-nos no mar das ondas. Unha viaxe pola Galicia medieval</i>. Santiago de Compostela: Compostela, 1998.
C R Í T I C A		

CARMEN BLANCO (ed.). *Antoloxía poética. Uxío Novoneyra*. Vigo: ANT / ASPG, 1997 [1998].

CARMEN BLANCO PARDAL e CARMEN ROBLEDO MUIÑA. *As ermidas e o mar. Letras Galegas 1998*. A Coruña: Xunta de Galicia, 1998.

MERCEDES BREA. *Martín Codax, Mendiño e Johán de Cangas*. Xunta de Galicia, 1998.

MERCEDES BREA e PILAR LORENZO. *A cantiga de amigo*. Vigo: Xerais, 1998.

Mª OFELIA CARNERO VÁZQUEZ e M^a DE LAS MERCEDES SALVADOR CASTAÑER en colaboración con Xoán Ramiro Cuba Rodríguez, Antonio Reigosa Carreiras. *Pola vila de Pontenova. Lendas, contos e romances*. Lugo: Deputación de Lugo, 1998.

MARÍA CUQUEJO ENRÍQUEZ. *O ensaio na revista Nós*. Universidade de Santiago de Compostela, 1998. Tese de licenciatura. Inédita.

SALOMÉ DÍAZ, LUÍSA MEIXOME, EVA PÁRAMOS e CARME LAMELA. *A literatura popular de tradición oral nos centros da 3ª idade*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura, 1998.

Mª PILAR GARCÍA NEGRO (ed.). *Valentín Lamas Carvajal. Poesía galega*. Sada: O Castro, 1998.

TONINA GAY PARGA. *Ondas do mar de amigo*. Lugo: Citania, 1998.

ANA BELÉN MARTÍNEZ DELGADO. *A Esmorga de Blanco Amor e "Parranda" de Gonzalo Suárez*. Universidade de Santiago de Compostela. Tese de licenciatura, 1998. Inédita.

MIRUCA PARGA VALIÑA (ed.). *Recital antolóxico da poesía galega dos séculos XII ao XX. Centro Galego de Bos Aires, 24 de xullo de 1956. Dirección e glosas Eduardo Blanco Amor*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 1998.

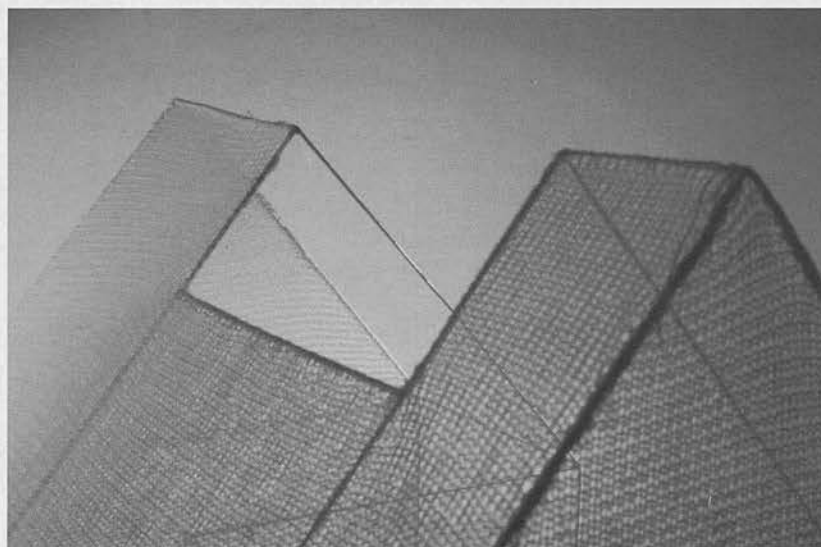
CHARO PORTELA YÁÑEZ. *Valentín Paz-Andrade. Escritor,*

xornalista e poeta. Avogado, político e empresario. Vigo: Ir Indo, 1998.

MARÍA XOSÉ QUEIZÁN. *Misoxinia e racismo na poesía de Pondal*. Santiago de Compostela: Laiovento, 1998.

NATALIA REGUEIRO. *Os mundos de Claudio Rodríguez Fer*. Sada: O Castro, 1998.

MARÍA RODRÍGUEZ CASTAÑO, MARÍA DEL CARMEN VÁZQUEZ PACHO et al. (eds.). *Cantigas do mar de Vigo*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 1998.

C R Í T I C A

ANA e MARCELA SANTORUM ARDONE. <i>Luís Seoane, o alquimista</i>. Sada: O Castro, 1998. ISABEL SOTO LÓPEZ. <i>Heraclio Pérez Placer e a súa obra narrativa en galego</i>. Tese de licenciatura, 1998. ROSA Mª VERDUGO MATÊS. <i>A indústria editorial em Galiza</i>. Santiago de Compostela: Laiovento, 1998. 1999 Creación MARILAR ALEIXANDRE. <i>A banda sen futuro</i>. Vigo: Xerais, 1999. ———, <i>Catálogo de venenos</i>. Ferrol: Sociedade de Cultura Valle-Inclán de Ferrol, 1999. ———, <i>Lapadoiras, Sacaúntos e Cocón</i>. Vigo: Galaxia, 1999. ———, <i>O chápiro verde</i>. Madrid: Anaya, 1999. AN ALFAYA. <i>A Recortada</i>. Vigo: Galaxia, 1999. ———, <i>Bua-bua requetebuá</i>. Vigo: Ir Indo, 1999. ROSA ANEIROS. <i>Eu de maior quero ser</i>. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1999. ASUNCIÓN ANTELO SUÁREZ. <i>As penurias dun amor</i>. Asociación Cultural Monte Branco, 1999.	ANA MARÍA ARELLANO. <i>Menú de degustación</i>. Vigo: Galaxia, 1999. AZUCENA ARIAS. <i>A cirurxiá</i>. Vigo: Ir Indo, 1999. PILAR BEIRO. <i>Hinterland</i>. Santiago de Compostela: Positivas, 1999. MARÍA CANOSA BLANCO. <i>Á espreita da penumbra</i>. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1999. PAULA CARBALLEIRA. <i>Mateo</i>. Pontevedra: Kalandraka, 1999. ———, <i>Olo-iepu-iepu</i>. Vigo: Galaxia, 1999. ———, <i>Un porco e unha vaca xa fan zoolóxico</i>. Vigo: Xerais, 1999. FINA CASALDERREY. <i>A filla das ondas</i>. Pontevedra: Concello de Pontevedra, 1999. ———, <i>Bicos de prata</i>. Vigo: Ir Indo, 1999. ———, <i>Mutacións xenéticas</i>. Vigo: Xerais, 1999. ———, <i>Pimpin e dona gata</i>. Madrid: SM, 1999. ———, <i>O misterio do cemiterio vello</i>. Madrid: SM, 1999. MARGOT CHAMORRO. <i>Tempo rachado</i>. Vigo: Xerais, 1999. ANA FERNÁNDEZ en colaboración con Xoán Babarro. <i>As bruxas esdrúxulas</i>. A Coruña: Casals, 1999.	———, <i>Contos do reino de Mamorauguá</i>. Vigo: Ir Indo, 1999. ———, <i>Os xigantes de nunca acabar</i>. Madrid: SM, 1999. ———, <i>Que risa de rata</i>. Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, 1999. ISABEL FREIRE BARRAZA. <i>Glub contra Blef</i>. Vigo: Ir Indo, 1999. LUPE GÓMEZ. <i>Os teus dedos na miña braga con regra</i>. Vigo: Xerais, 1999. ÁNXELA GRACIÁN. <i>As bolboretas douradas</i>. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 1999. ———, <i>Cos petos cheos de cinza</i>. A Coruña: Everest, 1999. ÚRSULA HEINZE. <i>Nace un campión</i>. Vigo: Galaxia, 1999. Mª DO CARME KRUCKENBERG. <i>Historias na memoria</i>. Vigo: Unión Comarcal de Comisións Obreiras, 1999. ———, <i>Jazz espido</i>. Sada: O Castro, 1999. ———, <i>Poemas sen resposta</i>. A Coruña: Espiral Maior, 1999. ANISIA MIRANDA. <i>A cama, a bolboreta e o paxariño</i>. Sada: O Castro, 1999. CECILIA MONLLOR. <i>A orquestra da fin do mundo</i>. Vigo: Galaxia, 1999.
C R Í T I C A		

Mª VICTORIA MORENO. *A brétema*. Vigo: Ir Indo, 1999.

———, *Guedellas de seda e liño*. Vigo: Galaxia, 1999.

———, *Leonardo e os fontaneiros*. Vigo: Galaxia, 1999.

OLGA NOVO. *A teta sobre o sol*. Santiago de Compostela: Letras de Cal, 1999.

MARISA NÚÑEZ. *A cebra Camila*. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

MILAGROS OYA MARTÍNEZ. *A verdadeira historia do pirata Xocas*. Vigo: Ir Indo, 1999.

EMMA PEDREIRA LOMBARDÍA. *Diario bautismal dunha anarquista morta*. A Coruña: Espiral Maior, 1999.

BERTA PIÑÓN et al. *Xeitos de falar. Mostra de poesía asturiana*. Neda: Río Xuvia, 1999.

BEATRIZ QUINTELA. *Colección de cinza*. Ferrol: Sociedade de Cultura Valle-Inclán de Ferrol, 1999.

Mª DOLORES RIAL FERNÁNDEZ. *O cumpreanos do rei Pericón*. Vigo: Ir Indo, 1999.

MAGDALENA DE ROJAS. *¡Hip-hip hurra!* Vigo: Galaxia, 1999.

ANA ROMANÍ en colaboración con Antón Lopo (eds.). *Lob*s*. A Coruña: Espiral Maior, 1999.

DOLORES RUIZ. *A lenda do capitán Miñooca*. Madrid: SM, 1999.

GLORIA SÁNCHEZ. *A casa de vidro do señor Clin*. Vigo: SM, 1999.

———, *Carlos Quinto*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1999.

———, *Teatro feroz*. Vigo: Galaxia, 1999.

GLORIA SÁNCHEZ en colaboración con Miguel Vázquez Freire. *A princesa Socorro, o trobeiro Carolo e o demo dos cornos*. Vigo: Xerais, 1999.

ALICIA SUÁREZ. *A casa dos gatos*. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

DORA VÁZQUEZ. *Pasa tempo ferido de versos*. Ourense: Ed. da autora, 1999.

———, *Troleiro e outros contos*. Sada: O Castro, 1999.

PURA VÁZQUEZ. *Terra matria dos sonhos (memorias)*. Ourense: Abano, 1999.

EVA VEIGA. *Paisaxes do baleiro*. Vigo: Xerais, 1999.

HELENA VILLAR JANEIRO. *A campá da lúa*. Vigo: Xerais, 1999.

———, *Álbum de fotos*. A Coruña: Espiral Maior, 1999.

———, *Nas hedras da clepsidra*. Sada: O Castro, 1999.

Traduccións

XELA ARIAS. *Drácula*. De Bram Stoker. Vigo: Xerais, 1999.

CARMEN BARREIRO. *¿A que sabe a lúa?* De Michael Grejniec. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

BEGOÑA COMBO CASTRO en colaboración co Equipo Tris Tram. *Contos de Jack London*. Lugo: Tris Tram, 1999.

CELIA DÍAZ NÚÑEZ. *Auria abandonada*. De Manuel Zabal. Ourense: Concello de Ourense/Xunta de Galicia, 1999.

SUSANA FERNÁNDEZ DE GABRIEL en colaboración con Franck Meyer. *Normal, diferente*. De Kristina Dunker. Vigo: Galaxia, 1999.

DULCE Mª FERNÁNDEZ GRAÑA en colaboración con Fraçois Davó. *As palabras*. De Jean-Paul Sartre. Laiovento: Santiago de Compostela, 1999.

SILVIA GASPAS. *Gramática da fantasía. Introducción á arte de contar historias*. De Gianni Rodari. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

———, *Os negocios do señor gato: contos e rimas felinas*. De Gianni Rodari. Madrid: Anaya, 1999.

MARÍA FE GONZÁLEZ FERNÁNDEZ. *Edipo rei*. De Sófocles. Laracha: Xuntanza, 1999.

ÁNXELA GRACIÁN. *Memorias de Hadrián*. De Marguerite Yourcenar. Santiago de Compostela: Positivas, 1999.

C R Í T I C A

DOLORES HERMIDA. *A vendedora de mistos*. De H.C. Andersen. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

ANA BELÉN LÓPEZ PÉREZ, MARGARITA ESTÉVEZ SAA, CRISTINA BLANCO, TERESA NANDÍN VILA en colaboración con J. M. Estévez Saa. *Mulleres fronte ó século XX: Traduccións ó galego de narracións femininas en lingua inglesa*. Santiago de Compostela: El Correo Gallego, 1999.

DOLORES MARTÍNEZ TORRES. *Afirma Pereira*. De Antonio Tabucchi. Vigo: Galaxia, 1999.

———, *O galeón das illas Cíes*. De Josep Lorman. Vigo: Galaxia, 1999.

———, *¡Vaiche boa!* De Paul Jennings. Vigo: Galaxia, 1999.

EVA MEJUTO. *As clases de tuba*. De T. C. Bartlett. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

MARÍA TERESA MONTEAGUDO CABAILEIRO. *As avespas. Lisistrata*. De Aristófanes. Laracha: Xuntanza, 1999.

IOLANDA OGANDO. *A señorita Xulia*. De Strindberg. A Coruña: Deputación da Coruña, 1999.

MARÍA OTERO. *O gol imposible*. De Enrique Sánchez. A Coruña: Rodeira, 1999.

———, *Unha toupa nun mar de herba*. De Joan de Déu Prats. A Coruña: Rodeira, 1999.

MARÍA XOSÉ QUEIZÁN. *Fenda, loucura e morte*. De Karen Blixen, Charlotte Perkins e Emilia Pardo Bazán. Vigo: Xerais, 1999.

MARÍA REIMÓNDEZ MEILÁN. *lonquí*. De Melvin Burgess. Vigo: Xerais, 1999.

MANUELA RODRÍGUEZ LORENZO. *O patíño feo*. De H. C. Andersen. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

PILAR SABORIDO. *Tralo último dinosaurio*. De Manuel Alfonseca. A Coruña: Rodeira, 1999.

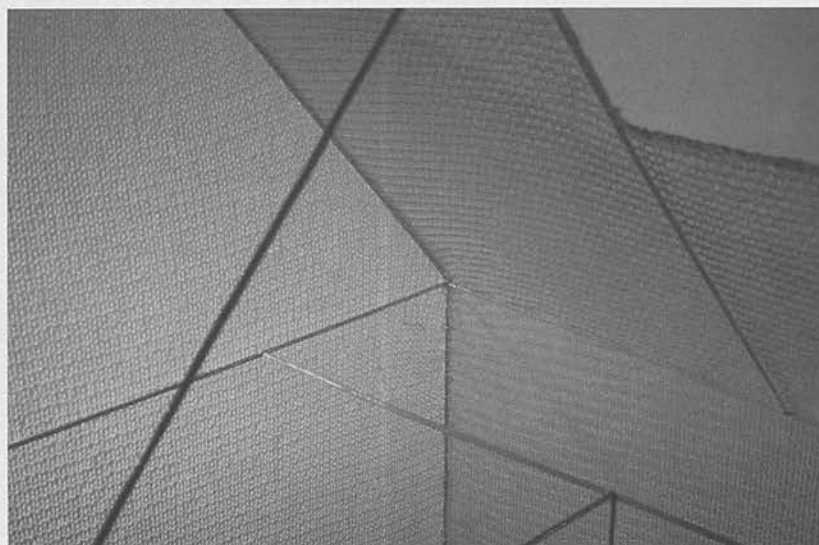
ALICIA SUÁREZ. *O reiseñor*. De H. C. Andersen. Pontevedra: Kalandraka, 1999.

ANTONIA e ESTRELLA TATO FONTAÍÑA en colaboración con Xosé Manuel Beiras. *Patria ou terra nai? Ensaio sobre a cuestión nacional*. De Michael Lowy. Santiago de Compostela: Laiovento, 1999.

DOLORES VILAVEDRA, IOLANDA OGANDO e NOEMÍ PAZÓ. *Eu estaba na casa e agardaba a que viñese a chuvia*. De Jean-Luc Lagarce. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1999.

Estudios e crítica

CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL. *Obra en galego de Xesús Calviño de Castro*. Betanzos: Concello, 1999.

C R Í T I C A

ARANTXA ESTÉVEZ. *María Casares*. Vigo: A Nosa Terra, 1999.

HELENA GONZÁLEZ FERNÁNDEZ. *Mulleres atravesadas por unha patria. Poesía galega de mulleres entre 1975 e 1997*. Universidade de Barcelona. Tese de doutoramento. Inédita.

AURORA LÓPEZ (ed.). *Saloucos. 15 poetas da terra nai*. Vigo: Galaxia / Xunta de Galicia, 1999.

XULIA MARQUÉS VALEA. *A literatura galega no xornal El Compostelano*. Santiago de Compostela: Compostela, 1999.

Mª TERESA MONTEAGUDO CABALEIRO et al. *Roberto Blanco Torres. Cronobiografía. Escolma de textos. Obra hemerográfica*. Lugo: Fedetración de Libeiros de Galicia / Xunta de Galicia, 1999.

OLGA NOVO. *O lume vital de Claudio Rodríguez Fer. Estudio e antoloxía*. Santiago de Compostela: Librería Follas Novas, 1999.

IOLANDA OGANDO GONZÁLEZ. *Aproximación ao teatro histórico en Galicia ata 1981: repertorio e funcións*. Universidade de Santiago de Compostela. Tese de licenciatura. Inédita.

MERCEDES QUEIXAS ZAS. *Breve historia da literatura galega*. Vigo: A Nosa Terra, 1999.

BLANCA QUINTANILLA RICO. *Biografía de Xaime Quintanilla Martínez*. Ferrol: Ateneo Ferrolán, 1999.

LAURA TATO FONTAÍÑA. *Historia do teatro galego. Das orixes a 1936*. Vigo: A Nosa Terra, 1999.

DOLORES VILAVEDRA. *Historia da literatura galega*. Vigo: Galaxia, 1999.

LUÍSA VILLALTA. *O outro lado da música, a poesía. Relacións entre ambas artes na historia da literatura galega*. Vigo: A Nosa Terra, 1999.

2000

Creación

AA.VV. *Narradoras (25 autoras galegas)*. Vigo: Xerais, 2000.

MARILAR ALEIXANDRE. *A banda sen futuro*. Vigo: Xerais, 2000.

AN ALFAYA. *Folerpas*. Vigo: SM, 2000.

—, *O baúl de Wensel*. Vigo: Galaxia, 2000.

ELOÍSA ALVÁREZ en colaboración con Alonso Estraviz. *Os intelectuais galegos e Teixeira de Pacoas: epistolario*. Sada: O Castro, 1999.

AZUCENA ARIAS E XULIA BARROS. *A casa do grilo e a chicharra*. Vigo: Ir Indo, 2000.

CONCHA BLANCO. *A casa de cartón*. A Coruña: Everest, 2000.

—, *Querido Iván*. A Coruña: Everest, 2000.

—, *Quero que veñan meus pais*. Barcelona: Casals, 2000.

FINA CASALDERREY. *A máscara de Palma*. Vigo: Galaxia, 2000.

—, *Unha pantasma branca*. A Coruña: Everest, 2000.

YOLANDA CASTAÑO. *Edénica*. A Coruña: Espiral Maior, 2000. Libro + CD.

GRISELDA CASTRO en colaboración con Gustavo Roldán. *Como naceron as sereas*. A Coruña: Rodeira, 2000.

LAURA CAVEIRO. *As naos afondando*. Ferrol: Liceo Rubia Barcia, 2000.

ADELA CONDE VALLEDOR. *Contos á tardiquía*. Asturias: MDGA/Eilao, 2000.

CRISTINA CORRAL SOILÁN. *Anxos de pedra*. Lugo: Copylugo, 2000.

LEDICIA COSTAS. *Unha estrela no vento*. Vigo: Xerais, 2000.

BEATRIZ DACOSTA MOLANES. *Cascas de noz*. Vigo: Galaxia, 2000.

C R Í T I C A

MARTA DACOSTA. *En atalaia alerta*. Ferrol: Sociedade de Cultura Valle-Inclán, 2000.

MAITE DONO. *O mar vertical*. A Coruña: Espiral Maior, 2000.

LETICIA DOTRAS. *Soños de Carme*. Vigo: Ir Indo, 2000.

ESTÍBALIZ ESPINOSA. *Pan (libro de ler e desler)*. Ferrol: Sociedade de Cultura Valle-Inclán, 2000.

MARÍA GORETTI FARIÑA. *Nai e mais ninguén*. Santiago de Compostela: Follas Novas, 2000.

ANA Mª FERNÁNDEZ. *Bastón, bombín e bombón*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 2000.

——, *Tres risas e unha voda*. A Coruña: Everest, 2000.

——, *Tres voltas ó planeta*. A Coruña: Everest, 2000.

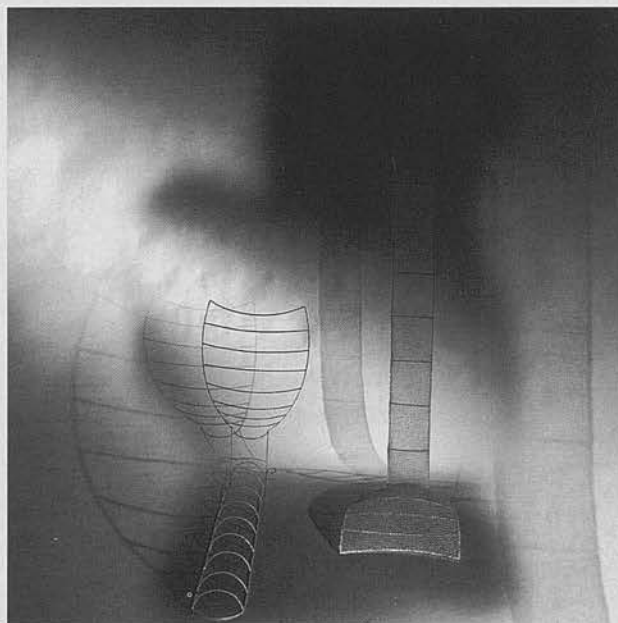
ÁNXELES FERRER. *Os señores meses*. Vigo: Xerais, 2000.

ISABEL FREIRE. *Un susto para Glub*. Vigo: Ir Indo, 2000.

IRENE GARCÍA. *Chancha e Chenchó*. Santiago de Compostela: Radio Galega, 2000.

ANA M. GONZÁLEZ. *Cárnica das nosas vidas xuntos*. Pontevedra: Servicio de Publicacións, Deputación de Pontevedra, 2000.

SUSANA e VICTORIA GONZÁLEZ VEIGUELA. *Simbiose*. Madrid:

Asociación Celso Emilio Ferreiro, 2000.

MARÍA DOLORES HERMIDA ALBERTI (adap.). *As fabas máxicas*. [Sobre un conto popular]. Pontevedra: Kalandraka, 2000.

——, *A vendedora de mistos*. [Sobre un conto de H.C. Andersen]. Pontevedra: Kalandraka, 2000.

M^a DO CARME KRUCKENBERG. *Obra poética case completa*. Sada: O Castro, 2000.

PAULA DE LEMOS e MARGA DE VAL. *Entre dunas*. A Coruña: Espiral Maior, 2000.

INMA LÓPEZ SILVA. *Rosas, Corvos e Cancións*. Vigo: Galaxia, 2000.

TERESA LÓPEZ (ed.). *Sementeira de ronseis. Cinco poetas de vangarda*. A Coruña: Espiral Maior, 2000.

RAQUEL MÉNDEZ FERNÁNDEZ (adap.). *Os dous corcovados*. [Sobre un conto popular]. Pontevedra: Kalandraka, 2000.

ROSA MÉNDEZ FONTE. *Poemas anobelados no tempo*. A Coruña: Espiral Maior, 2000.

Mª TERESA MONTEAGUDO CABALEIRO (ed.). *A frauta i-o*

C R Í T I C A

<i>garamelo</i> de Antón Avilés de Taramancos. Santiago de Compostela: Ed. Librería Follas Novas, 2000. [reedición] MARISA NÚÑEZ(adap.). <i>O pito cairo</i>. [Sobre un conto popular portugués]. Pontevedra: Kalandraka, 2000. MARUXA OLAVIDE. <i>As cinco amigas</i>. A Coruña: Everest, 2000. MILAGROS OYA. <i>Setna e o exipcio</i>. A Coruña: Everest. 2000. ———, <i>A vinganza da mancha</i>. Madrid: SM, 2000. CHUS PATO. <i>m-Talá</i>. Vigo: Xerais, 2000. EMMA PEDREIRA LOMBARDÍA. <i>Grimorio</i>. Sada: O Castro, 2000. IRENE PÉREZ PINTOS. <i>Ire</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2000. NATALIA REGUEIRA en colaboración con Luís Alonso Girgado (ed). <i>Poemas de nenos e paxariños</i> de Aurora Vidal Martínez. Santiago de Compostela: Follas Novas, 2000. [reedición] BLANCA-ANA ROIG RECHOU et al. <i>Informe de literatura 1998</i>. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2000.	———, <i>Informe de literatura 1999</i>. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2000. CLARA DE SÁA. <i>Ambrosio</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2000. ———, <i>A unha aburrida</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2000. ———, <i>O armario de Ana</i>. Santiago de Compostela: Radio Galega, 2000. ———, <i>Os galos</i>. Santiago de Compostela: Radio Galega, 2000. ———, <i>Samaín</i>. Santiago de Compostela: Radio Galega, 2000. GLORIA SÁNCHEZ. <i>Matapitos.com</i>. Vigo: Xerais, 2000. ALICIA SUÁREZ (adap.). <i>A casa dos gatos</i>. [Sobre un conto popular]. Pontevedra: Kalandraka, 2000. DORA e PURA VÁZQUEZ. <i>Teatro completo para nenos</i>. Ourense: Abano, 2000. DOLORES VILAVEDRA (coord.). <i>Diccionario da literatura galega. III. Obras</i>. Vigo: Galaxia, 2000. ———, <i>Sobre narrativa galega contemporánea</i>. Vigo: Galaxia, 2000.	Traduccións MARILAR ALEIXANDRE en colaboración con Eduardo Estévez, Jon Kortázar e Rafa Villar. <i>A ponte das palabras. Poesía vasca 1990-2000 = Hitzezko zubia. Euskal poesia 1990-2000</i>. Santiago de Compostela: Letras de Cal, 2000. XELA ARIAS. <i>Drácula</i>. De Bram Stoker. Xerais: Vigo, 2000. MÓNICA BAR CENDÓN. <i>Canon de alcoba</i>. De Tununa Mercado. Vigo: Xerais, 2000. ANA BELÉN COSTAS VILA. <i>Verónica decide morrer</i>. De Paulo Coelho. Vigo: Galaxia, 2000. BEATRIZ FRAGA CAMEÁN. <i>Heidi</i>. De J. Spyri. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 2000. ———, <i>Pinocchio</i>. De Carlo Collodi. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 2000. [Edición bilingüe] MONCHA FUENTES. <i>A loba</i>. De Bento da Cruz. Vigo: Xerais, 2000. ANA GABIN IGLESIAS e EVA VEIGA TORRE. <i>A rúa e outros relatos</i>. De Gerry Adams. A Coruña: Baía, 2000. SILVIA GASPAR. <i>Os camiños da lúa</i>. De Juan Fariás. Madrid: Anaya, 2000.
---	--	---

MARÍA FE GONZÁLEZ. <i>Antoloxía do conto neozelandés</i>. De María Fe González. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2000. IRIA GONZÁLEZ LIAÑO. <i>O xenio de Aladino García</i>. De Joaquim Carbó. A Coruña: Rodeira, 2000. ÚRSULA HEINZE DE LORENZO en colaboración con Ramón Lorenzo. <i>As galiñas de vento</i>. De Günter Grass. Vigo: Xerais, 2000. ANA ISABEL IGLESIAS en colaboración con Benigno Fernández. <i>A liña de sombra</i>. De Joseph Conrad. Vigo: Ir Indo, 2000. Mª LILIANA MARTÍNEZ CALVO e Mª INÉS VERDE PENA en colaboración con Xosé Luís Couceiro Pérez. <i>Ars magna lucis et umbrae</i>. De Atanasio Kircher. Ed. trilingüe galego-castelán-latín. Santiago de Compostela: Universidade, 2000. Mª TERESA MONTEAGUDO CABAILEIRO. <i>San Gonzalo</i>. De Álvaro Cunqueiro. Vigo: Ir Indo, 2000. MARISA NÚÑEZ. <i>Como cada mañá</i>. De Christian Voltz.. Kalandraka: Pontevedra, 2000.	———, <i>Máquinas</i>. De Chloé Poizat. Pontevedra: Kalandraka, 2000. ———, <i>Pirracas e as patacas</i>. De Fabrice Turrier. Pontevedra: Kalandraka, 2000. ———, <i>Unha historia fantástica</i>. De Bruno Heitz. Pontevedra: Kalandraka, 2000. MONTSERRAT PAZ NÚÑEZ. <i>O saco de Simón</i>. De Anne Finne. Vigo: Xerais, 2000. MONTSERRAT PAZ en colaboración con Xosé María Moreno. <i>O novo diario dun xove maniático</i>. De A. Macfarlane e A. McPherson. Vigo: Xerais, 2000. MARÍA REIMÓNDEZ. <i>Ra e Lebre</i>. De Max Velthuijs. Vigo: Xerais, 2000. ———, <i>Ra e Pato</i>. De Max Velthuijs. Vigo: Xerais, 2000. ———, <i>Ra e Porco</i>. De Max Velthuijs. Vigo: Xerais, 2000. ———, <i>Ra e Rata</i>. De Max Velthuijs. Vigo: Xerais, 2000. MARGA RODRÍGUEZ MARCUÑO. <i>O gran caderno</i>. De Agota Kristof. Vigo: Xerais, 2000. PILAR SABORIDO OTERO. <i>O último traballo do señor Luna</i>. De César Mallorquí. A Coruña: Rodeira, 2000. CARMEN TORRES PARÍS. <i>Cando os gatos se senten sós</i>. De	Mariasun Landa. Madrid: Anaya, 2000. ———, <i>Flanagan, só Flanagan</i>. De Andreu Martín e Jaume Ribera. Vigo: Xerais, 2000. ———, <i>Tódolos portos se chaman Helena</i>. De Joan Barril. Vigo: Xerais, 2000. Mª DOLORES TORRES PARÍS en colaboración con Xavier Queipo. <i>A viaxe de Baldassare</i>. De Amim Maalouf. Vigo: Xerais, 2000. Estudios e crítica Mª AURELIA AGRELO COSTAS (ed.). <i>Obra narrativa en galego de Aurelio Ribalta y Copete</i>. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2000. MARILAR ALEIXANDRE. <i>Castelao segundo Rañolas. Vida e obra de Castelao</i>. Vigo: Galaxia, 2000. Mª TERESA ARAÚJO GARCÍA (ed). <i>Treboadas e outros poemas</i> de Manuel Amor Meilán. Santiago de Compostela: Ed. Librería Follas Novas, 2000.[reedición] MERCEDES BREA (coord. do vol. XXX). <i>Galicie. Literatura. Vol. XXX: A Idade Media</i>. A Coruña: Hércules, 2000.
C R Í T I C A		

ANA BRINGAS LÓPEZ e BELÉN MARTÍN LUCAS (eds.). *Identidades multiculturais*. Vigo: Servicio de Publicacións da Universidade, 2000.

FLORA EIRIZ LÓPEZ et al. *Manuel Murguía: biografía e obra*. A Coruña: Xunta de Galicia, 2000.

CONCHA FONTENLA en colaboración de Manuel Silva (eds.). *Galicia-Cuba: un patrimonio cultural de referencias y confluencias*. *Actas do Congreso celebrado en Santiago de Compostela, 24-26 de marzo de 1999*. Sada: O Castro, 2000.

ANA BELÉN FORTES LÓPEZ. *Manuel Murguía e a cultura galega*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 2000.

HELENA GONZÁLEZ, ELENA LOSADA e ISABEL DE RIQUER (eds.). *Professor Basilio Losada. Ensinar a pensar con liberdade e risco*. Barcelona: Xunta de Galicia / Publicacions de la UB, 2000.

Mª TERESA MONTEAGUDO CABALEIRO en colaboración con Luís Alonso Girgado Cabanillas (ed.). *A saudade nos poetas galegos* de Ramón Enríquez e Eladio Rodríguez González. Ed. facs. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en

Humanidades, 2000.
[reedición]

IMMACULADA OTERO. *Criminal*. *Eu é. Dúas novelas de Xurxo Borrazás*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco, 2000. Edición non venal.

ANA Mª RODRÍGUEZ RIVAS. *Xosé Trapero Pardo. A crónica dun século*. Lugo: Fundación Caixa Galicia, 2000.

IRIS M. ZAVALA. (coord.) *Breve historia feminista de la literatura española (en lengua catalana, gallega y vasca)*, vol. VI. Barcelona: Anthropos, 2000.

2001

Creación

MARILAR ALEIXANDRE. *Unha presa de terra*. Vigo: Ir Indo, 2001.

———, *Paxaros de papel*. Vigo: Xerais, 2001.

———, *Teoría do caos*. Vigo: Xerais, 2001.

MARILAR ALEIXANDRE et al. *Contos para levar no peto*. Vigo: Xerais, 2001.

AN ALFAYA. *A estrela Volarina na torre Coralina*. Vigo: Ir Indo, 2001.

C R Í T I C A

——, <i>Down</i>. Barcelona: Rodeira, 2001. AZUCENA ARIAS CORREA. <i>A cadela e o óso</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. CONCHA BLANCO. <i>Berta</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. MARICA CAMPO. <i>Pedinche luz prestada</i>. A Coruña: Espiral Maior, 2001. PAULA CARBALLEIRA. <i>Paco</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2001. HELENA DE CARLOS. <i>1999</i>. Vigo: Xerais, 2001. MAITE CARRANZA. <i>Mauricio o achacoso</i>. A Coruña: Rodeira, 2001. UXÍA CASAL. <i>O faro de Arealonga</i>. Vigo: Xerais, 2001. ROSA Mª CURTO e ROSA SARDÁ GIL. <i>Gústame esconderme</i>. Barcelona: Combel, 2001. ——, <i>Gústame facer como fan os grandes</i>. Barcelona: Combel, 2001. ——, <i>Gústame luxarme</i>. Barcelona: Combel, 2001. ——, <i>Gústame ser grande</i>. Barcelona: Combel, 2001. CARME DOMECH et al. <i>El-rei Artur e a Abominable Dama</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. LETICIA DOTRAS MENÉNDEZ. <i>¡Voa, cascuda!</i> A Coruña: Rodeira, 2001.	ANA Mª FERNÁNDEZ. <i>A casa de había unha vez</i>. Vigo: Xerais, 2001. ISABEL FREIRE BAZARRA. <i>Un susto para Glub</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. MAITE GARCÍA (adapt.). <i>Rapunzel</i>. [Sobre un conto de J. e W. Grimm]. Pontevedra: Kalandraka, 2001. BEATRIZ GARCÍA TURNES. <i>Valdamor</i>. Vigo: Galaxia, 2001. LUPE GÓMEZ. <i>Fisteus era un mundo</i>. Vigo: A Nosa Terra, 2001. ÁNXELA GRACIÁN. <i>Eu tamén fun peliqueiro de Laza</i>. A Coruña: Everest Galicia, 2001. MARÍA LADO LARIÑO. <i>Casa atlántica, casa cabaret</i>. Vigo: Xerais, 2001. VERÓNICA MARTÍNEZ DELGADO. <i>Desterrada do meu corpo</i>. Santiago de Compostela: Letras de Cal, 2001. LUCÍA NOVAS. <i>Epiderme de estío</i>. A Coruña: Espiral Maior, 2001. OLGA NOVO en colaboración con Juan Abelaira. <i>Magnalia</i>. A Coruña: Espiral Maior, 2001. [Libro-carpeta de tiraxe limitada]. MARISA NÚÑEZ. <i>Lucinda e o inspector Vinagre</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2001. EVA NÚÑEZ ABELEDO. <i>Pipo, pastor de xoaniñas</i>. A Coruña: Everest Galicia, 2001.	EMMA PEDREIRA LOMBARDÍA. <i>Bestiario de silencios</i>. Santiago de Compostela: Madame Mir, 2001. ——, <i>Velenarias</i>. A Coruña: Espiral Maior, 2001. MARÍA DO CARME PÉREZ CARBALLO. <i>A goma de borrar que falaba</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. IRENE PÉREZ PINTOS. <i>Manu</i>. Pontevedra: Kalandraka, 2001. CHARO PITA. <i>Desde Arcadia para Govinda</i>. A Coruña: Espiral Maior, 2001. MARÍA XOSÉ PORTEIRO. <i>Covardes</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. Mª DOLORES RIAL FERNÁNDEZ. <i>O cumpreanos do rei Pericón</i>. Vigo: Ir Indo, 2001. LOLA ROEL. <i>Coma hortensias no verán</i>. Viveiro: Concello de Viveiro, 2001. MIRIAM SÁNCHEZ MOREIRAS. <i>¿Onde perdeu Lúa a risa?</i> Pontevedra: Kalandraka, 2001. XOHANA TORRES. <i>Ferrol, corazón de navío</i>. Vigo: Concello de Ferrol / A Nosa Terra, 2001. MARGA DO VAL [Marga Romero]. <i>Carolina Otero</i>. Vigo: A Nosa Terra, 2001. DORA VÁZQUEZ. <i>Noelia. Novela histórico poética</i>. Ourense: Impr. Gráficas Gutenberg, 2001.
C R Í T I C A		

PURA VÁZQUEZ. *Náufragos da elexía*. Poio: Litoral das Rías, col. Hipocampo Amigo, 2001.

ROSA VIDAL. *O baile das mariolas*. Vigo: Xerais, 2001.

LUÍSA VILLALTA. *As chaves do tempo*. Vigo: A Nosa Terra, 2001.

———, *Os dóces anos da guerra*. En *Revista Galega de Teatro* 29 [separata], 2001.

Traduccións

XELA ARIAS CASTAÑO. *Venus negra*. De Angela Carter. Vigo: Xerais, 2001.

MARÍA CAMESELLE. *Cianuro espumoso*. De Agatha Christie. Vigo: Galaxia, 2001.

TERESA CANEDA CABRERA. *As fillas do defunto coronel*. De Katherine Mansfield. Vigo: Xerais, 2001.

DULCE MARÍA FERNÁNDEZ GRAÑA en colaboración con François Davó. *As auténticas memorias da Bela Otero*. De Carolina Otero. Vigo: Xerais, 2001.

ESTRELLA FERNÁNDEZ GRAÑA. *O asno de ouro*. De Apuleio. Vigo: Xunta de Galicia/Galaxia, 2001.

MARTA GARCÍA GONZÁLEZ. *Pedro Guedellas (Der Struwwelpeter)*. De Heinrich Hoffmann. Ourense: Linteo, 2001.

MAITE GARCÍA TELMO. *Capitán calabrote*. De Alberto Sebastián Gutiérrez. Pontevedra: Kalandraka, 2001.

SILVIA GASPAR. *Elefante corazón de paxaro*. De Mariasun Landa. Vigo: Xerais, 2001.

MARÍA GONZÁLEZ e CARME MILLÁN. *O relato policial. De Poe a Conan Doyle*. Vigo: Ir Indo, 2001.

CRISTINA GONZÁLEZ PIÑEIRO en colaboración con Moisés R. Barcia. *Manu Chao. Música e liberdade*. De Alessandro Robecchi. Vigo: Xerais, 2001.

MARÍA OTERO. *Lémbrate dos dinosauros, Ana María*. De Gabriel Janer Manila. A Coruña: Rodeira, 2001.

MERCEDES PACHECO VÁZQUEZ. *Nassima, á sombra dos talibáns*. De Mercè Rivas Torres. Vigo: Ir Indo, 2001.

OLGA PATIÑO. *A filla do mar*. De Rosalía de Castro. Noia: Toxosoutos, 2001.

———, *Os pazos de Ulloa*. De Emilia Pardo Bazán. Noia: Toxosoutos, 2001.

IRENE PENAS MURIAS. *O bosque animado. A aventura de Furi*. A Coruña: Everest, 2001. [Versión a partir da película sobre o libro de Wenceslao Fernández Flórez].

———, *O bosque animado. Sentírala súa maxia*. León:

Everest, 2001. [Versión a partir da película sobre o libro de Wenceslao Fernández Flórez].

CHARO PITA. *Igor*. De Charo Pita. Pontevedra: Kaladranka, 2001.

MERCEDES QUEIXAS ZAS. *España uniforme*. De José Ignacio Lacasta-Zabalza. Santiago de Compostela: Laiovento, 2001.

DOLORES ROMAY. *Imos buscar un tesouro*. De Janosch. Pontevedra: Kalandraka, 2001.

———, *¡Que bonito é Panamá!*. De Janosch. Pontevedra: Kalandraka, 2001.

———, *Tres bandidos*. De Tomi Urgerer. Pontevedra: Kalandraka, 2001.

———, *Xonás o Pescador*. De Reiner Zimnik. Pontevedra: Kaladranka, 2001.

PILAR SABORIDO OTERO. *A ovella negra*. De Pasqual Alapont. A Coruña: Rodeira, 2001.

IRINA STEPANOVA. *Dous todo (poemas e marxes)*. De Rea Nikonova. Santiago de Compostela: Amastra-N-Gallar, 2001.

CARMEN TORRES PARÍS. *Contos das 1001 noites*. Juan Tébar (adapt.). Vigo: Xerais, 2001.

CRISTINA VEIGA NOVOA. *Xeo e lume*. De Andrea Dworkin. Vigo: Xerais, 2001.

C R Í T I C A

Estudios e crítica

PILAR ALLEGUE. *Frei Martín Sarmiento*. Vigo: Ir Indo, 2001.

—, *Sarmiento, un intelectual ilustrado*. Vigo: Xerais, 2001.

ANABEL AMIGO (ed.). *Flor de romances de Cervantes e Pedrafita*. Santiago de Compostela: Libros da Frouma, 2001.

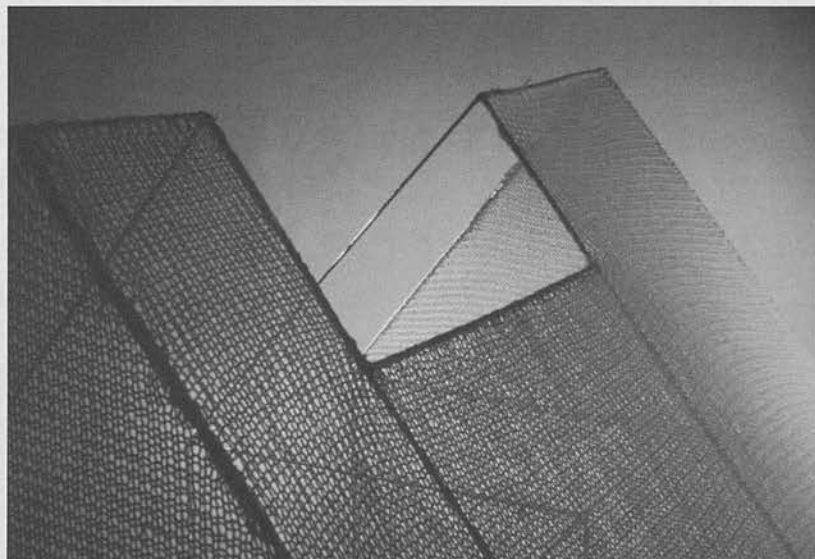
MARÍA TERESA ARAÚJO (ed.). *Relatos e outras prosas de Roque Pesqueira Crespo*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2001.

MARIÑA ARBOR (ed.). *O cancionero de Don Afonso Sánchez*. Santiago de Compostela: Universidade, 2001.

TERESA BERMÚDEZ (ed.). *Nasce un árbore. Memorias de Tains*. De Gonzalo R. Mourullo. Vigo: Xerais, 2001.

ALEXANDRA CABAILEIRO CARRO (ed.). *As noites do fogar e outros relatos*. De Ángel Vázquez Taboada. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2001.

ANA CABANA IGLESIA. *Pedro Murias, tabaqueiro na Habana, indiano na Devesa*. A Coruña: Xunta de Galicia, 2001.

LUÍSA CASTRO. (ed.). *Poetas e narradores nas súas voces*. Vol. 1. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, 2001. Libro + 2 CD.

CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL. *Obra poética. Poesía inédita e dispersa en galego*. De Francisco Vales Villamarín. Betanzos: Concello, 2001.

MARÍA AMÉRICA DÍAZ en colaboración con Isaac Díaz Pardo (eds.). *O primeiro Tomás Barros. Selección de textos poéticos (1940-1945). Monólogo de la forma (tragedia expresionista en un*

acto) (1948) e Espantapájaros. Sada: O Castro, 2001.

Mª JESÚS FARIÑA e DOLORES TRONCOSO (eds.). *Sobre literatura fantástica. Homenaxe ó profesor Antón Risco*. Vigo: Universidade, 2001.

Mª PILAR GARCÍA NEGRO. *Arredor de Castelao*. Vigo: A Nosa Terra, 2001.

ANXOS GÓMEZ e MERCEDES QUEIXAS. *Historia Xeral da Literatura Galega*. Vigo: A Nosa Terra, 2001.

HELENA GONZÁLEZ FERNÁNDEZ (ed.). *A tribo das baleas. Poetas de arestora*. Antología

C R Í T I C A

<i>de la poesía gallega última. Anthology of last Galician poetry.</i> Vigo: Xerais, 2001. ANTÍA LÓPEZ. <i>Tomás Barros, tal vez unha sede de luz.</i> Ferrol: Embora 2001. PILAR LORENZO GRADÍN en colaboración con Santiago Gutiérrez García. <i>A literatura artúrica en Galicia e Portugal na Idade Media.</i> Santiago de Compostela: Universidade, 2001. PILAR LORENZO GRADÍN en colaboración con José Antonio Souto Cabo (coords.). <i>Livro de Tristan e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario.</i> Ed. paleográfica e ed. crítica. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2001. MARÍA ROSARIO MARTÍNEZ MARTÍNEZ. <i>Sofía Casanova.</i> Ferrol: Ateneo Ferrolán, 2001. Mª TERESA MONTEAGUDO CABAILEIRO. <i>Eladio Rodríguez González. Poeta, xornalista e lexicógrafo.</i> Vigo: Ir Indo, 2001. Mª TERESA MONTEAGUDO CABAILEIRO en colaboración con Luís Alonso Girgado (eds.). <i>Nós. Páxinas Gallegas do Diario da Cruña El Noroeste. (1918-1919).</i> Ed. facs. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a	Investigación en Humanidades, 2001. MARIBEL OUTEIRIÑO (ed.). <i>Escritos en do menor.</i> De Víctor Campio. Santiago de Compostela: Follas Novas, 2001. MARÍA DO CEBREIRO RÁBADE VILLAR (ed.). <i>A poesía é o gran milagre do mundo. Poetas galegos do P.E.N. Poetry is the World's Great Miracle. Poets of Galician P.E.N. Club.</i> [S.L.]: P.E.N. Club de Galicia / Danú, 2001. NOA RIOS BERGANTIÑOS. <i>A mulher no nacionalismo galego (1900-1936). Ideologia e realidade.</i> Santiago de Compostela: Laiovento, 2001. OLIVIA RODRÍGUEZ GONZÁLEZ. <i>Estética e teórica da cultura en Vicente Risco.</i> Vigo: Galaxia, 2001. BLANCA ANA ROIG-RECHOU. (coord.). <i>Informes de literatura 1995-2000.</i> Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2001. CD-Rom. ANA Mª SUÁREZ PIÑEIRO en colaboración con Isidro García Tato. <i>Frei Martín Sarmiento.</i> Noia: Toxosoutos, 2001. XOHANA TORRES. <i>Eu tamén navegar. Discurso lido o día 27 de outubro de 2001 no acto da súa recepción e resposta</i>	<i>do Excelentísimo Señor Don Salvador García Bodaño.</i> A Coruña: Real Academia Galega, 2001. EVA DEL VALLE en colaboración con Francisco Blanco (eds.). <i>Escolma poética de Rosalía de Castro.</i> Vigo: Cumio, 2001. ISABEL VAQUERO ROMERO. <i>Da periferia á rede. Internet en Galicia. Lingua e contido.</i> Vigo: Xerais, 2001. PURA VÁZQUEZ. <i>O mundo máxico das ideas (escolma).</i> Ourense: Impr. Gráficas Gutenberg, 2001. ANA BELÉN VÁZQUEZ PARDAL (ed.). <i>Rosalía no ano 1963. I Centenario de Cantares Gallegos e primeiro día das Letras Galegas.</i> Padrón: Fundación Rosalía de Castro/ Col.Vintecatro de Febreiro, 2001.
C R Í T I C A		

COVARDES, de María Xosé Porteiro*

O propietario dun prostíbulo coméntalle ao protagonista de *Covardes* "Temos unha rapaza que está moi boa, e sobre todo, o de non querer facer o que desexas, vai ser o factor máis emocionante de todos". Este comentario é dabondo ilustrativo para comprender as tácticas que xera a prostitución. Por tanto, quen opine que as mulleres teñen dereito a facer co seu corpo o que queiran, comprenderán que isto é falaz cando se repara que na prostituta, polo tanto nas mulleres en xeral, "o máis emocionante de todo é que non quere facer o que o home desexa": a negación da persoa.

Porteiro colócase tras unha voz narradora ben comprometida na crítica dunha sociedade que ampara a compravenda de persoas. Como contrapunto, preséntase a actitude vital dun dos personaxes principais, Paco Peña, un xornalista especializado en sucesos, para o que a prostitución forma parte do seu día a día, facendo uso dela incluso como terapia. A incapacidade de gozar plenamente das relacións sexuais invita a Paco a transitar o mundo da noite con todas as súas dimensións perversas e ao mesmo tempo autodestructivas. Pero a busca ansiosa de sensacións fortes, do sadismo e,

en definitiva, do sexo de pago levarano a unha espiral de insatisfacción que só paliará cun novo mecanismo destructivo: a droga.

A narradora cualifica a prostitución e a droga como dous factores indisolubles coa aparición do cadáver dunha moza cos brazos picados, flotando no peirao do Náutico de Vigo. O primeiro capítulo insinúa unha trama policial, un suspense a lo que Hitchcock catalogaría de *wudunit*, (quen a matou), para pasar nos dous seguintes a se converter nunha novela social.

Crítica Porteiro a dobre moral con que se enfronta o asusto da prostitución a través da actitude vital de Paco, asiduo dos prostíbulos e sen embargo, capaz de asinar crónicas xulgando "o repugnante comercio da carne humana que é a prostitución"; e pedindo "solucións drásticas e urxentes para atallar este ambiente fedorento... para que as "xentes de boa fe" poidan aproveitar "un Vigo máis seguro para os nosos fillos" (p.69).

Tanto Paco como Antón e o policía Castaño, aceptan a prostitución como un negocio para o lecer, exótico, no que pululan as mulleres como aves do paraíso nunha especie de zoo. Para eles, os prostíbulos son para despedidas de solteiros, antros

onde romper tabúes. Coma se houbera un factor didáctico na prostitución; como se ela continuara a ser unha escola de formación imprescindible para os machos da especie humana. Levarse ou non a unha prostituta non importa, só a ousadía de cruzar o limiar da casa de putas (barra americana ou club de alterne, nome eufemístico de última hora) aportaría aos homes unha experiencia madurativa importante. O único arriscado é que se converta nun *vicio*, como no caso de Paco.

Porteiro fai un deseño de espazos físicos e vitais entre os homes e as mulleres, e estes espazos teñen unha correspondencia cos capítulos da novela. No primeiro capítulo, protagonizado por eles, mostrase a homoxeneidade de pareceres entre os varóns á hora de encarar as súas preferencias sexuais. Eles son quen de admitir o paradoxo entre o desexo por un corpo feminino e o rexeitamento polo seu cerebro, e viceversa. Paco sente un desexo fondo do lume do fogar fronte a un goce irreprimible polo sadismo e polas relacións brutais. O dualismo é a perspectiva desde a que miran as mulleres, que nunca somos seres completos, senón despezados. Sen embargo, fronte á convivencia natural dos homes coa súa natureza

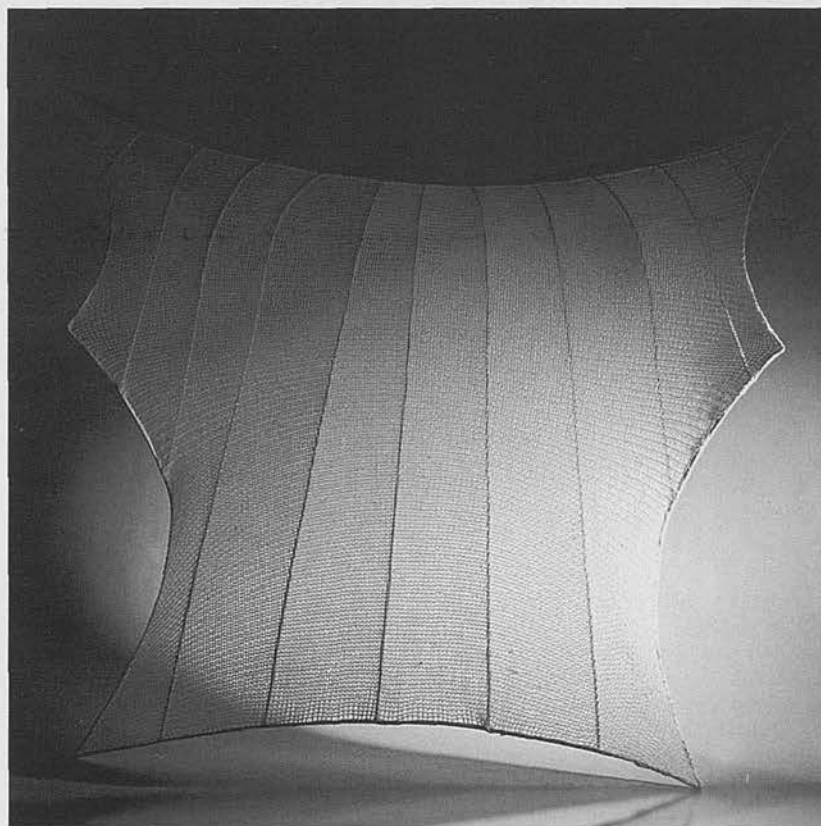
Mónica Bar Cendón

C R Í T I C A

morbosa, a autora castiga "os que pecan". E como non é ouro todo o que reluce, por baixo do mundo de homes, do mundo do poder e dos intereses e do desenfado vital, asómase a cara escura, a inestabilidade afectiva e o fracaso profesional, do que Paco é un claro exemplo. A dependencia da droga, da prostitución e esa incapacidade de afrontar o mundo, designaríanlle ao periodista o lugar dos covardes.

No segundo capítulo, aséntase o espacio das mulleres. Os antecedentes na vida da morta, son narrados a modo de *flashback*. As mulleres desprenden o cariño como soporte solidario fronte o sufrimento. Neste mundo de mulleres hai dous grupos, as que tiveron a oportunidade de estudar e saír adiante e as vítimas da miseria que non atoparon outra opción que as rúas. Das afortunadas, Nélida, que pertenceu ás esquerdas loitadoras contra o franquismo, reconece o desprezo feito polos *progres* ás prostitutas, como se aquel mundo arrabaldeiro escapara do nivel das súas teorías.

Entre as perdedoras, Leonor comeza a súa involuntaria carreira de puta, sendo vexada polo pai alcohólico e vendida a uns mercadores de rapazas, que

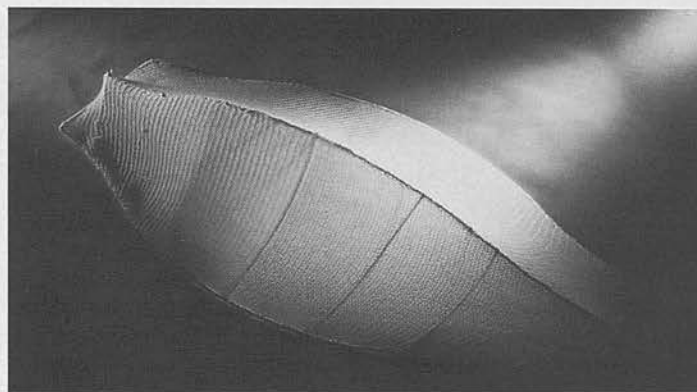
C R Í T I C A

as buscaban para traballar en Vigo. O capítulo <i>Leonor</i>, é se cadra, onde se narran con maior crueza as vicisitudes nos clubs de alterne. No derradeiro capítulo móstranse non só as torturas físicas senón as humillacións a que someten os proxenetas as rapazas; e cómo chulos e clientes as catan e as obrigan a drogarse para resistir a inmensa dor, que fai prever o final fatídico de Leonor. A autora vai describindo dun xeito estrito e conciso a sintomatoloxía propia da prostituta, da que falan os espertos na materia: Leonor é unha muller maltratada, "¿e por que non denunciaches?", pregúntalle Nélide á irmá de Leonor, que responde: "porque cando te ves vivíndoo, non sabes cómo facelo." (p.121). Pero tamén nese mundo de mulleres, cúmprese a máxima de que a miseria fai as persoas miserables e Leonor, que vive reclusa nun club de alterne, será traizoada por unha confidente a quen confesa os seus desexos de escapar en canto reúna cartos dabondo. Pero Leonor flotaría nas augas do Náutico moito antes de conseguir o seu obxectivo. A mafia que explota as mulleres posúeas en corpo e mente. É falso que só se trata dunha explotación física; na novela os chulos prostitúen ata	os pensamentos das mulleres que secuestran, creándolles unha ambivalencia entre o respecto polo outro sexo, que as paraliza e un profundo desprezo polos homes, que as revolve contra os xefes. Polo que estes empregarán as malleiras intimidatorias tamén como correctivo; como quen lle bate a unha nena, un recurso edificante para as outras mulleres. Basta asomarse á realidade mostrada pola novela para concluír que a prostitución non é un traballo como outro calquera. ¿Serían quen de facer esas comunidades que legalizan a prostitución, ofertas de emprego público de prazas de prostituta? A quen considere que o oficio destas mulleres é tan honrado como o de calquera, non lle debe estrañar esta idea. Obsérvense onde viven as prostitutas, noveladas ou non —e non falo só da vivenda—: as putas son mulleres, sen hábitat propio, sen vida propia, o que provoca a perda de identidade, e o desarraigo nas súas vidas. <i>Covardes</i> é unha novela áxil, comprometida e directa, ao meu xuízo ben provista dunha documentación que a autora escatimou na recreación dos ambientes e nas motivacións dos personaxes; pode que en aras da concreción e o dinamismo propios do estilo xornalístico.	Esta novela, aunque nas antípodas do estilo complexo e elíptico de Andrea Dworkin, coincide coa perspectiva discursiva de <i>Xeo e Lume</i>. A intención de Dworkin foi narrar a violencia vivida polas mulleres nas sociedades patriarcais "contar o incontable, dicir qué se sente cando te violan, cando te prostitúen; verdades que nunca foran ditas aos violadores, aos maltratadores, a calquera cidadán ben pensante." Ambas obras son útiles e necesarias para contrarrestar certa ideoloxía ambigua —e posmoderna— que conduce a marchas forzadas á perda de dereitos das mulleres da sociedade actual. *Vigo, Ir indo Narrativa, 2001
C R Í T I C A		

TEORÍA DO CAOS, de Marilar Aleixandre

Pois si que era importante rachar o virgo. Mágoa que tivesemos que agardar ata o Xerais 2001 para esconxurar o maleficio: foi nesa edición cando por vez primeira obtivo tan prezado galardón unha muller, Marilar Aleixandre, precursora ela en tantos eidos e agora tamén neste. Digo o do virgo porque se cadra agora vén a enxurrada: ¿lembrades aquilo de que comer -ou outras cousas- e rañar todo é comezar? Pois iso. Velai que tras Marilar veñen pisando forte as novas xeracións de narradoras, encabezadas pola sempre afouta Inma López Silva, a quen nada se lle arrepón e apostou, nin máis nin menos, coa destemida decisión da mocidade, polo Xerais, o buque insignia dos premios galegos. E fíxose con el neste 2002. ¿Quen vai ser a seguinte?

A novela de Marilar Aleixandre, *Teoría do caos*, leva, a pouco que unha faga unha lectura un pouco atenta, a marca da casa, algo difícil de definir en escritora tan versátil pero que imos tentar aquí. En primeiro lugar, trátase dun texto solidamente estruturado, no que as estratexias de construción do discurso non están escollidas ó chou, senón que obedecen a uns determinados obxectivos estilísticos e semióticos. Velai a importancia que adquiren logo os elementos paratextuais, que anticipan significados e orientan lecturas: non é azaroso o título da

primeira parte, "Círculo noveno", nin as citas do *Inferno* de Dante que anteceden varios dos capítulos e que adiantan certa dimensión itinerante (no senso espiritual) que de certo ten a obra.

Efectivamente, a pluralidade de lecturas das que é susceptible o texto non constitúe ningunha novidade na produción desta autora; se cadra, si o é a sutileza con que estas se despregan e se entrecruzan agora ante o público receptor, moi superada nesta obra de madurez o binarismo diexético dunha novela anterior coma *Tránsito dos gramáticos* (1993). Agora a escritora atreveuse mesmo a desfiarnos a exercer a nosa liberdade lectora, incitándonos a un xogo cortazariano que non é en absoluto orixinal -nin pretende selo- pero que potencia a nosa implicación na tarefa de construción textual e subliña un dos posibles significados da obra: a nosa condición de "meteoritos a

tombos polos espazos siderais", errantes nun universo no que case todo podería ser doutra maneira. Igual ca nesta novela.

Así, en *Teoría do caos* hai unha dimensión indubidablemente simbólica, propiciada polos indicios numerolóxicos estrados ó longo do texto xa dende a páxina 15, onde se nos descubre que sete voltas é igual a infinito, ou os 13 capítulos dos que consta a obra, ou as tres partes nas que está dividida. Esta construción ternaria complementase e complementa os tres fíos diexéticos que se entretecen ó longo das páxinas desta *Teoría do caos*. Por unha banda, a narración da historia de Paco, o alcalde de Santorén, unha vila da Costa da Morte -espacio recorrente na narrativa da escritora-, que reconstruímos por medio de flash-backs que nos informan dun pasado imprescindible para

entender os conflitos políticos e íntimos do seu presente; por outra, a dun grupo de estudantes (e entre eles de Antonio, fillo de Paco) que viven os intres derradeiros da súa vida estudiantil e a vertixe dun futuro incerto, talmente coma anxos a piques de seren expulsados dese paraíso representado polo Monte obxecto de liortas fronteirizas no que o alcalde pretendía ubicar un vertedoiro. Inferno e Paraíso a un tempo, a dualidade forma parte da nosa condición humana, pero tamén da Natureza. Finalmente, e xa noutro nivel diexético, tres -o tres, de novo- capítulos ofrécennos diversas historias publicadas na web do Batallón Literario da Costa da Morte (e ¿como esquecer a relación de Marilar Aleixandre con este grupo creativo?) pero que teñen en común o feito de estaren protagonizadas por persoas que viviron moi preto de grandes revolucionarios e mais o de seren historias de traizóns. Paradoxicamente, son estas historias, onde rizamos o rizo da ficción, onde os extremos da realidade e a literatura se tocan, fundíndose inextricablemente, as que negan o imperio do caos que a novela parece exaltar: cando descubrimos que Paco, o acomodaticio, o pactista, o traidor, é o autor deses relatos, entón decatámonos do verdadeiro significado de aquelas como parte dunha cerimonia de expiación, na que el tamén participa coa súa

consciente autodestrución e coa inmolación no altar do lume, tal un novo Isaac, do seu fillo. Nesta encrucillada de mundos posibles na que vivimos, algunhas cousas - a morte, a perda da inocencia, a pegada da traizón- son irreversibles, e os infernos nos que vive Paco deixan de ser metafóricos para converterse, á derradeira, en tristemente reais.

Dalgún xeito, a multidimensionalidade desta novela atingue tamén á cuestión xeracional, pois abre distintos interrogantes para lectores diversos, e se por momentos se achega ó modelo da novela de iniciación sentimental, ese xénero que tanta fortuna coñeceu na recente historia literaria galega (quizais por ser a nosa a literatura dun pobo que empezaba a sentirse como tal), noutros acada unha dimensión existencial, mesmo filosófica, que non pode deixar indiferentes a aquelas lectoras que perdimos xa o fugaz privilexio de habitar o paraíso da inocencia.

Dicía eu ó comezo que neste texto as estratexias discursivas non constitúen unha simple exhibición de habelencia técnica por parte da autora. Cartas, diálogo cinematográfico, monólogo interior, corrente de conciencia, un narrador omnisciente que amaga entre o hetero e o homodiexético... fórmulas todas que codifican esa voráxine de significados na que

nos movemos, e ese aparente caos no que estamos mergullados. ¡Todo pode ser tantas cousas, e selas de tantas formas diferentes! A literatura aparece así como un discurso condenado *a priori* ó inefable e, polo mesmo, a debaterse eternamente na procura da palabra precisa, da fórmula exacta, aquela que encaixe coma unha luva no que o escritor pretenda comunicar.

Un último apunte: coma sempre, agardecerlle á autora a discreción con que manexa os seus coñecementos profesionais. Bióloga de formación, Marilar Aleixandre se move con soltura no eido da física cuántica e no da botánica, mais sen abouzar ós lectores. Velaí outra das marcas da casa ás que me referín anteriormente: na narrativa de Marilar Aleixandre, as teimas, as filias e as obsesións, recíclanse en metáforas, en mitos, en ficción. Coma esas baleas, acolledoras e enigmáticas a un tempo, que funcionan como leit-motiv, pautando o desenvolvemento do discurso por unha banda e proxectándoo cara a fóra, para vencellalo cunha tradición feminina e heterodoxa, que na nosa literatura, arrinca de Luisa Castro para chegar ata as novas voces poéticas dos 90, esas que Helena González chamou 'A tribo das baleas' e que, de certo, atoparán moitas das súas inxenuidades nás páxinas desta novela.

C R Í T I C A

MEMORIA PARA XOANA, de Marica Campo

Quizais vivir é encherse de memoria escribelle á súa filla Xoana, que aínda non naceu, unha nai que a agarda. Escribelle, escribindose para legarlle unha memoria que a vai acoller, para que chegue ao mundo con historia.

Marica Campo é a autora desta novela breve que xa nos sorprendera co manexo da linguaxe nos seus anteriores poemarios *Tras as portas do rostro* e o máis recente *Pedinche a luz prestada*, libro de sonetos maxistras. Andara a autora atrás de mitos e verdades para tecer o libro de relatos *Confusión e morte de María Balteira* (1996) e entraba na antoloxía de *Narradoras* de Edicións Xerais, cun dos mellores relatos "A voda".

A obra de Marica Campo sorprende e enche de ledicia en primeiro lugar pola lingua, rica no léxico, precisa e lograda na poesía. É unha lingua que foi enchendo coa memoria que herdou e chega de lonxe. Como de onte lle veñen moitos dos relatos que conta da literatura popular e as personaxes ás que se achega como María Balteira, para tentar ollalas desde outra perspectiva. No remate en Marica Campo triunfa sempre a terra, "Posuída e preñada nun celo vexetal interminable" e semella imposíbel rachar de todo e de verdade cunha tradición que non libera ás mulleres, convérteas en

mitos e en heroínas dunha épica de soidade.

Memoria para Xoana é unha novela curta desenvolvida en 12 capítulos moi ben artellada dende o inicio, onde unha muller asume o papel tradicional de contadora de historias. Pero esta narradora escribe e fai que as palabras se concreten e que se constituán historia, sabe que é preciso escribirse para ser. Deste xeito escribe para Xoana aínda "visguenta carne a navegar nas augas amnióticas" do seu ventre, esa filla que tamén agarda en soidade e que desexa.

Nos catro primeiros capítulos a narradora conta as historias da súa tataravoa Pepa, a Toupa, da súa bisavoa, Rosa Pérez, da súa avoa Carolina e da súa nai Carme. Temos noticia das traxedias individuais destas mulleres e da súa supervivencia que alentaba atrás da súa forza e da capacidade de soñaren un mundo diferente. A cega Pepa, a Toupa, que percorre os camiños cantando historias de crimes e amores na compañía dun moinante, o Maricallas, que pasaba por cego para gañar a vida. A Toupa é o primeiro elo desta cadea, fea e pobre, soa e desvalida, nela vén baleirarse, un, brután e froito desta violación chega unha preñez. Pepa, semella a muller que non para de gabar a súa felicidade daquelas *Cousas* de Castelao, porque abenzoaba ao home que

abusando das súas escuridades "lle descargara, brutal e mudo, a enxurrada da vida" e lle dera unha filla, "luz para uns ollos afogados". Desta violación inventa Pepa o amor ao converter o violador en Xerineldo, o protagonista dun romance carolinxio, e ao vestir o drama coas roupaxes dun soño. Primeiro elo da cadea: a maior das pobrezaas e o máis brutal dos feitos.

Rosa Pérez, a filla da Toupa, é o segundo elo desta cadea. Pobre de herdanza deixa a súa casoupa para ir servir á Casa Grande. Don Álvaro Pardo de Outeiro, o señor, encárgase de facerlle ver que el é o amo de terras e vidas e ela ten que obedecer. Despois do sometemento é obrigada a volver á casoupa onde lle van nacer Carolina e Xenxo. Rosa criou os fillos soa, sen abandonar o sentimento de culpabilidade "por mor do respecto que sentía por dona María" e coas visitas de Don Álvaro. Segundo elo da cadea: submisión e sometemento á autoridade do amo.

Carolina é o terceiro elo desta cadea, a avoa da narradora, alegre, activa e sempre loitadora. Herdara a forza da raza do señor de Mezur, "forte coma un buxo" pero as mans escravas e rostro curtido víñanlle pola liñaxe materna. A narradora recibe a testemuña desta vida de maneira directa a través da personaxe que

a viviu, recibe a honorabilidade dunha pobreza que se esvae na posesión da terra, despois de tanta loita, de Carolina e tamén do seu irmán, o tío Xenxo, "solitario, raro, mesmo mal encarado". Carolina casou e o seu home vai para Asturias para xuntar cartos, alí morre nun accidente. Carolina é a bisavoa de Xoana que ficou viúva aos vinte e poucos anos e pasou "toda a vida sorrindo para fóra, por máis que por dentro lle bagoase o corazón". Terceiro elo da cadea: loita e vinganza da pobreza que a "afastara de quen ela máis quería".

O cuarto elo é Carme, nai da narradora, que rompía a andar cando lle morre o pai. Será o tío Xenxo quen lle "recolla as pedras do camiño" para que ninguén a magoe. Carme vai pola caridade e gracia da súa orfandade a un internado de monxas en Zaragoza. Muda obrigada, de lingua diferente, formará parte das nenas educadas para serviren ás máis piadosas e bonitas. Da conciencia da diferenza de clases e da herdanza loitadora de Carolina vai nacer o activismo sindicalista que vai caracterizar a Carme e que evolúe daquel carácter rebelde, "pedra de escándalo" para as monxas que é preciso expulsar. Carme que botaba en falta a lingua e o largacío dos espazos abertos da aldea, regresa e vai ser a primeira letrada, fai o bacharelato e prepárase en mecanografía e

contabilidade. Carolina que posuía a terra, onde quixeron poñer unha fábrica, cambia esa terra por un lugar de traballo para Carme. Mudan os tempos e as paisaxes e a agricultura convértese nunha acitividade complementaria da nova economía doméstica. Carme casa cun mestre industrial con posto de encargado na fábrica, Pedro o que haberá de ser o avó de Xoana, o único pai de todo o relato. Carme está soa na súa loita sindical. Cuarto elo da cadea: Rebeldía nacida como alumna dun frío colexio gratuito de Zaragoza e loita herdada, producen a necesidade de cambiar o mundo.

O quinto elo é a contadora da historia, que demora a súa historia, para falarnos dos talismáns que ten. Talismáns, outros, deberon ter as súas devanceiras para conservaren a calma nos momentos de máis medo. O capítulo quinto do libro mostra o temor de traer ao mundo outra muller, sen pai, e se este mundo será do agrado de quen chega. Dúvidas que levan a nai de Xoana do amor á culpa e da culpa ao amor. Porque todas estas mulleres deben pasar por ese sentimento de culpa, que está na orixe do correcto establecido, esa culpa que chega a facelas desconfiar delas mesmas, obrigándoas a tecer soños. Eses soños contados a Xoana serán os seus talismáns. ¿Estará Xoana libre de culpa?

Este quinto elo, a nai de Xoana, é unha muller que toca e está tocada pola arte. Ten a conciencia da escrita, esa que borra os silencios e a ausencia da historia. Sabe que escribe os capítulos de vidas que mostran anaquiños de terra que se foron conquistando, desde a pobreza e a loita, terra que se torna en liberdade de escolla máis coa forza do sacrificio e co pago da soidade. Porque no fondo de todas estas vidas a muller sempre está soa. A música percorre todos os elos da cadea e materialízase nese violín que Pepa, a toupa, cega e con voz de rousiñol, herda do Maricallas, aquel cego mentireiro, e aprende a tocar para cantarlle aos seus netos.

A nai de Xoana explica de onde lle vén o que hoxe é, unha das máis expertas intérpretes de Mozart, que desexa traballar na súa terra e que sabe que o amor da música nunca a decepcionou. Nos capítulos seguintes as vivencias do amor explicarán os seus talismáns, e falará dos amores que deixaron pegada, do amor que é un voo que non dura porque "cansan as ás de tanto bater contra o vento do costume". No capítulo 9 está a ausencia do pai de Xoana, Alexis, dese amor falado coa música e cun tocar das raíces tan populares, próximas e afastadas no espacio. Xoana nacerá da linguaxe de dous violíns, do

C R Í T I C A

regreso do pai a Moscova, onde ten muller e fillos, como o Señor de Mezur tiña, e da preñez da nai, en soidade, que nunca confesou a quen, como no caso de Pepa, a Toupa, baleirara a semente da vida. Tamén a nai de Xoana desexa tecer un soño, para, no fondo liberarse da culpa, e dille:

“Ti vés das vellas cancións esclavas e das cantigas nosas que, un día, se atoparon dende dous violíns, un *Lemann* chegado de Rusia e un *Bausch* que eu merquei na Alemaña cos cartos dos eucaliptos da avoa Carolina”.

No capítulo 10 asistimos ao desexo da nai de ter unha filla libre, con todas as dúbidas, porque a nai é unha muller solitaria, en todos os sentidos da palabra, pero non é isolada, por iso sofre das tremendas inxustizas e delas lle fala e así está no mundo e sabe que a lectura é ese lugar dende onde se loita contra eses infernos. Non pretende dirixir a súa vida, pero gustaríalle que fose boa lectora.

No Capítulo 11 escríbelle a Xoana das cousas boas que vai topar, o mundo pequeno e familiar ao redor das terras xuntadas pola avoa Carolina, o cabalo do avó, as flores do liño, o mar. Un mar que a nai lle deseña tónico, como lugar onde case sempre se inicia o amor. Esta nai de Xoana, que sabe que o amor é un voo, que sabe que é imposíbel loitar contra o vento do costume,

desexa para ela un amor para sempre. É neste aspecto onde a nosa narradora nos fai desconfiar, e imaxinámola, por veces, como unha nai de sempre, tentando dirixir e guiar unha vida, a que ela non tivo. Doeríalle a esta nai que “tende á melancolía” que a súa filla nunca amase. Mais hai un concepto de valor novo do que se lle escribe a Xoana, que se lle garda como o máis fermoso dos galanos, a amizade, e aquí sobresaíe Laura, a contadora de historias que nunca teñen final. A nai sabe que, ás veces, o remate búscase e ela atópalle un ao conto da muller que se miraba no espello e non se vía. O remate é unha moralexa que xorde como nos contos exemplares e fóra a receita transmítese a aprendizaxe a través da amizade cunha muller.

O capítulo 12 é o testemuño da descuberta do país, vella historia, andar polo mundo e logo atoparse no propio, herdeira a narradora-personaxe de nós. Mais ela herda ese amor e necesidade de vivir no país, sen illarse, da “xinea” de mulleres que a precederon: Pepa que cega andou o país, Rosa que viviu unha submisión desde a pobreza, Carolina que gañou aquí, xuntando as terras e Carme que estivo muda, desubicada, para recobrar a fala nos anceios de mudar o mundo.

Ocórreseme preguntar se mudaron moito as cousas desde aquel soño tecido por Pepa, cega,

que desexa ter a súa filla e a nai de Xoana, a que non lle gusta o mundo onde vai traer a súa filla. Mudaron moito, si, mais a soidade coa que a muller ten que afrontar esa maternidade e a loita por estar no mundo, semella ser aínda o que percorre todos os elos desta cadea. O mellor do relato o rexistro no que a nai-contadora-personaxe se dirixe á súa filla, á que vai vir, cheo de vitalismo e guiado pola música que lle vai abanando os soños á Xoana.

No remate para Xoana esta memoria, unha historia que a inclúe desde sempre, estas vidas coma talismáns e o violín de Pepa, a Toupa, que a afasta dos infernos, tocada pola arte, para un futuro que, “como todos é incerto”.

**Memoria para Xoana, Espiral
Maior, Narrativa, 2002**

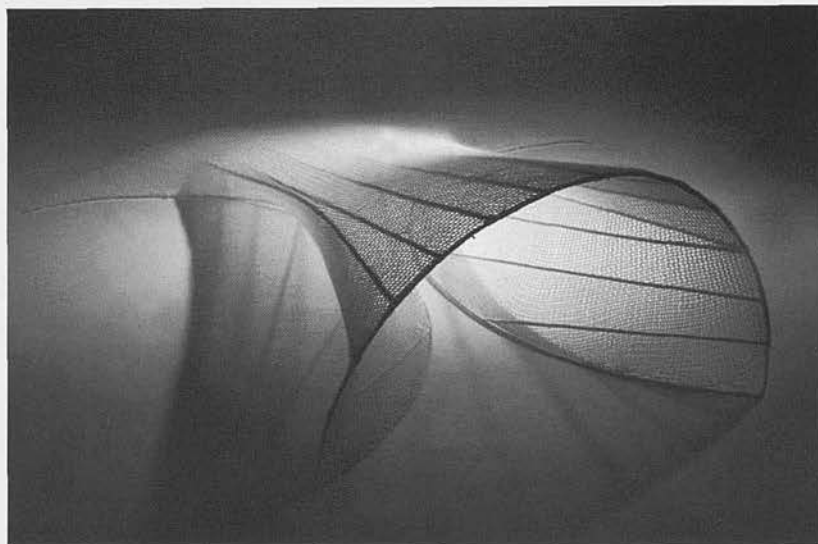
C R Í T I C A

TEMPOS AGRADABLES, de Conchi Regueiro

Na súa terceira edición no 2001, o Premio de Novela Mulleres Progresistas veu cumpridas as súas expectativas ó ter recaído nesta *opera prima* dunha muller nova que ofrece –en contraste coa súa xuventude– un relato cimentado nunha reflexión política madurada fondamente. Esta novela foi publicada por Edicións do Cumio no pasado abril.

Conchi Regueiro (Lugo, 1968) estrenou novela e publicación, pero non é dunha neófita a súa escrita, que foi premiada outras veces: obtivo o Premio de Relato da Rosa en Mos de 1993 e unha mención especial no Concurso de Relato de Granada, no mesmo 2001. Traballa como educadora social, actualmente na Garda, e cando foi presentada como III Premio de Novela Mulleres Progresistas en Vigo un público xa constituído ó seu redor acompañábaa.

A testemuña crítica e a intriga combínanse con mestría pola autora: *Tempos agradables* é unha fábula do mester de tiranía que provoca no público lector un alegato de xustiza e liberdade ó desvelárselle odioso, nun primeiro plano, o discurso do Poder. Este preséntase, principalmente, desde a perspectiva dunha muller, Sara Filgues, filla e consorte de

homes poderosos, e cega para todo o que non sexa aval da súa privilexiada posición social e económica. Xunto do discurso desta muller, ó xeito dun *collage*, aparecen diversos documentos e cartas, ou fragmentos dos mesmos, que van conformando o espacio e o tempo novelesco dun estado (A República Independente) cada vez máis despótico, do que foxen intelectuais disidentes represaliados (que son moitas veces acollidos pola vella Metrópole) e tamén foxen xentes empobrecidas ou desempregadas que quedan á marxe de submisos favoritismos.

Como fábula, *Tempos agradables* quintaesencia moi suxestivamente un estado de inxusticia que se reconece ben, sexa na nosa historia anterior ó estado español das autonomías, ou ben noutros exemplos famosos, como foi o de Chile despois de Allende (tan de actualidade durante o recente procesamento do ex dictador no seu confinamento londinense), ou ben en exemplos menos concretos identificables no noso mundo globalizado a carón do que medran cegos estados de ben estar. A ficción contempla sucesos acaecidos no pasado dos personaxes reunidos por unha investigación

Carmen Panero

C R Í T I C A

I.S.S.N. 1139-4854

periodística en torno da figura de Sara Filgues, tal como se expón ó final, pero a verdade da historia resulta tristemente próxima.

Na segunda parte da novela, como un aire fresco, xorde, en contrapunto de Sara Filgues, a figura de Aurora Crisantes, que reivindica a liberdade tantas veces vedada ás mulleres desde o propio seno da súa familia. Aurora, que persegue a propia felicidade, entrou a formar parte do equipo de funcionarios que preside Sara, e se é destacada a súa eficiencia profesional tamén é notoria a independencia da súa

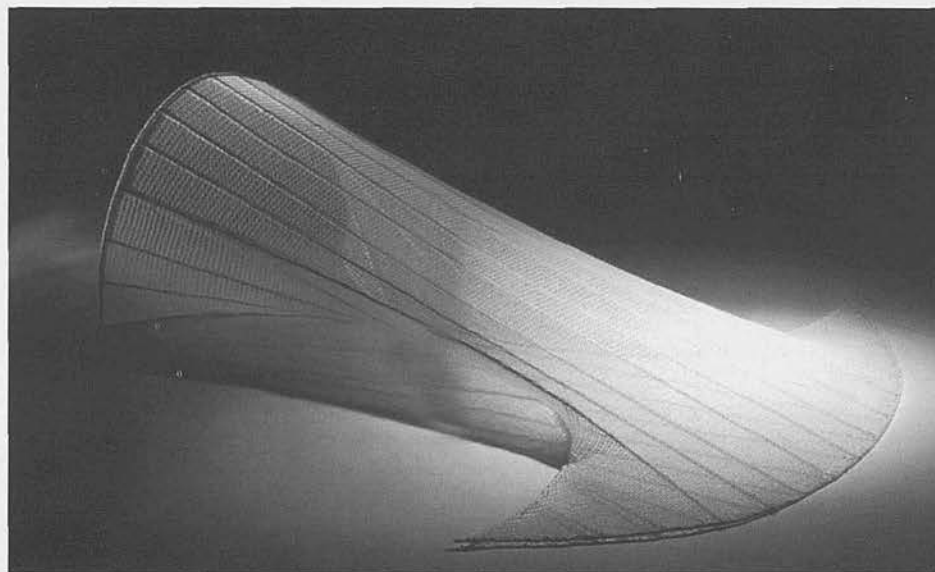
conducta o que lle procura un aura de sospeita que non tarda en agrandarse nun tremendo equívoco que a vincula con actos "terroristas". O home de Sara, como Xefe de Seguridade, encargarase de esclarecer os feitos mediante os consabidos métodos dictatoriais de tortura e crueldade.

E o desenlace da historia queda pendente deste último suceso.

Pero, a autora tras da solución desta intriga, demostrada unha estupenda capacidade fabuladora que fundamentalmente está centrada aquí na creación dos

personaxes en contrapunto das dúas mulleres nunha situación política dada, deixa apuntados outros asuntos que, á parte da súa contribución á verosimilitude e á complexidade do que se conta, permiten vislumbrar unha futura fecundidade. A atención prioritaria que se lle presta no libro á diferenza social e económica, cultural e política das mulleres, que se agrava fóra das democracias, permite saudalo moi gratificadamente no ámbito do feminismo.

Quede constancia da miña noraboa. Vigo, 25 de xuño de 2002

C R Í T I C A

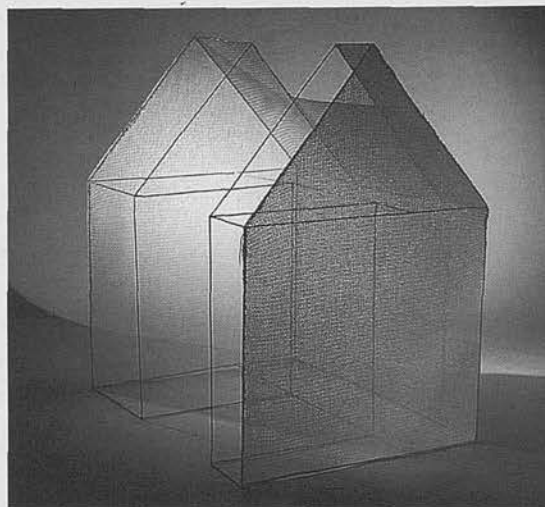
CELIA MARÍA ARMAS GARCÍA: AS MULLERES ESCRITORAS (1860-1870)

O xenio de Rosalía

Este 8 de marzo de 2002, Día Internacional das Mulleres, agasalounos cun precioso galano bibliográfico que recolle unha excelente investigación científica aplicada á averiguación e caracterización do papel das mulleres galegas –ou presentes na vida social da Galicia– na prensa e na literatura, nun momento clave da historia da nosa nación: a década 60-70 do século XIX, o momento en que se produce a grande emerxencia e exteriorización da conciencia sobre o país e os seus problemas.

Quizais conveña recordar que, sete anos antes do comezo da década, en 1853, Xoán Manuel Pintos publica o seu libro *A gaita gallega*, con textos en galego, castelán e latín, de capital importancia para o rexurdir da nosa lingua. Mais vai ser no 1863 cando Rosalía de Castro faga entrega dos seus *Cantares gallegos*, a primeira obra escrita integramente en galego, que vai permitir o renacemento do xénero rei da nosa literatura, a poesía. Ademais, o prólogo deste libro, *Cantares Gallegos*, podería ser considerado o primeiro ensaio escrito na nosa lingua, segundo sinala a profesora Mª Pilar García Negro.

A historia española desta década está marcada pola dexeneración da monarquía

borbónica que culmina na revolución do 68, a Setembrina ou Gloriosa, e en paralelo, prodúcese na Galicia un forte movemento cultural. Murguía e Rosalía de Castro, que son radicalmente demócratas, por selo, admitindo esa defensa dos valores democráticos en clave de política española, están contribuíndo decisivamente á historia autónoma de Galiza. É fundamental, por exemplo, no sistema literario galego, a publicación no 1867 de *El caballero de las botas azules* co que Rosalía se adianta en moitos anos ao boom da literatura realista, como tamén sinala a autora.

Celia María Armas García manexa un binomio, mulleres por

unha banda e intervención na escrita pública por outra, que resulta particularmente atractivo porque ten a ver cunha discriminación “clásica”, tradicional, milenaria e tamén cunha discriminación recente, un **item** máis, un ámbito, a prensa, un espazo público, en principio vedado para as mulleres e no que, porén, elas, na Galicia, van participar de forma ben visible, como demostra a autora.

Este libro ten como orixe a tese de licenciatura que, tras unha exhaustiva investigación hemerográfica por bibliotecas e hemerotecas da Galiza, a autora defendeu na Universidade de Santiago de Compostela, que obtivo a cualificación de sobresaliente e que sumará aos

Marica Campo

C R Í T I C A

I.S.S.N. 1139-4854

méritos que a levarán a obter o premio extraordinario de fin de carreira. Este traballo, felizmente publicado en libro, contén moito máis do que ofrece no título. Léndoo, instruírémonos sobre moitas cousas que paso a reseñar brevemente:

Unha caracterización da historia xeral de Galiza a través da entrada na prensa: camiños de ferro, emigración, problemas do agro, dereito á educación e instrución das mulleres, actuación da política caciquil española, etc.

Un repaso completo pola historiografía literaria galega e, dentro dela, o rexistro exacto da aparición ou omisión das mulleres intervinientes na escrita xornalística e literaria.

A caracterización do qué e o cómo da escrita feminina: cantas, desde onde, sobre que temas, con que fins, a que público, con que mecanismos de *captatio benevolentiae*, unha *captatio benevolentiae* dobremente esixida ás mulleres.

A ruptura inconmensurable que supón a escrita de Rosalía de Castro. Unha Rosalía de Castro que combate en firme contra a xínofobia e contra a xenofobia proxectada sobre (contra) os galegos. Ela, Rosalía, unha muller, é, efectivamente, o *big bang* da historia da literatura galega. O seu brillo, a súa luz, segue a iluminarnos o camiño porque ten a vixencia do xenial e do

auténtico. Dobre ruptura a que protagoniza: porque entra, sen pedir permiso, no repertorio masculino e supera cualitativamente o escrito polos seus colegas escritores varóns, e porque o fai, saltando a norma imposta, en galego. Asemade, vai ser Rosalía a que dea conta, con maior exactitude e fondura, do mundo feminino, do universo humano das mulleres.

Máis de vinte escritoras intervinientes na prensa periódica da Galiza, na década 1860 – 1870, censa Celia María Armas García no seu estudo. Signo, logo, dunha emerxencia feminina no ámbito público que, dunha vez por todas, habería que considerar elemento constitutivo da historia galega.

Esta investigación foi dirixida polo doutor Elías Torres Feijó, da U.S.C., dentro do equipo de investigación Galabra.

O libro, prologado polo grande especialista en Rosalía Francisco Rodríguez, é especialmente recomendable. Como el sinala “Libros coma este son a proba de canto poderíamos esperar da nosa Universidade se estivesen mellor orientados os seus estudos humanísticos e as súas investigacións”.

Coñezo á autora desde rapaza e tiven a oportunidade de ir seguindo os seus estudos, brillantes, e a súa investigación entusiasta sobre a literatura.

Agardo que, a non demorar moito, poña o ramo á nova investigación, continuación da comentada, referida á presenza/ausencia de escritoras galegas até 1936.

Concluindo: Síntome moi honrada de acompañar aquí á miña queridísima Xela, esta muller para o presente e para o futuro de Galicia, que é un orgullo para Lugo. Desexo que pronto nos ofrezca a súa tese de doutoramento e novas publicacións que nos han abrir, como este libro, moitas fiestras ao coñecemento da nosa historia e da nosa literatura, en definitiva, ao coñecemento de nós. Recomendo a lectura desta obra coa seguridade de quen recomenda un produto que probou e quedou fondamente satisfeita.

E paso agora a palabra a Pilar Pallarés, esta poeta e crítica literaria, que escribiu e segue a escribir páxinas de ouro para a nosa literatura e, dende ela, para a literatura universal. Non son palabras altisonantes ou hiperbólicas, créanme: o nome de Pilar Pallarés é coñecido ben máis aló das nosas fronteiras e figura, en pé de igualdade, ao lado das grandes escritoras de todos os tempos.

C R Í T I C A

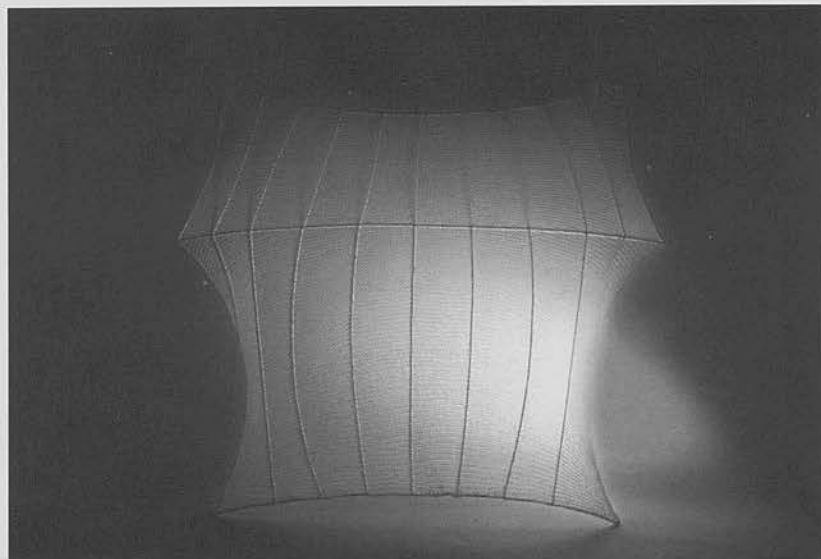
NÓS, AS INADAPTADAS, de María do Cebreiro

Híbridos, sucedáneos & demais inconveniencias

As sereas escolarizadas xa non cantan: escriben. Deconstrúen o verso ó dictado dos seus mitos pagáns (amor, psique). Contra os príncipes. Contra as princesiñas sen escamas. Desde o máis marcado de todos os xéneros posibles.

O poema xorde da disconformidade, da imposibilidade de ser como manda o Deus Maiúsculo ou a Madre Superiora Natureza. Daquelas unións asimétricas (hybris) viñeron estes suxeitos plurais (híbridos), contrarios ás leis da euxenesia. As sereas sábense indecorosas, eivadas desde o nacemento para a vida en sociedade. E os programas de reinserción que poñen en marcha as monarquías parlamentarias non fan máis que acentuar as diferencias, subliñar as cifras da "normalidade".

Neste estado de cousas, o discurso percorre en tres tramos ("Os síntomas", "O diagnóstico" e "A terapia") o camiño que separa aquela clarividencia primeira, que abisma temerariamente as almas, da lucidez repousada e algo triste de quen contempla a propia dor gardando a distancia de seguridade. E, polo medio, a exploración dos límites do mundo, o espacio no que se dilúen as nocións de *dentro* e

fóra: das entrañas do poema emerxen troias, exterioridades violentas; sen solución de continuidade, atravesan a peneira do eu, adoptan a forma precisa da súa rede conceptual e emocional, apuntan ó norte da súa cartografía íntima. Sen dereito nin revés, Möbius mediante.

A inadaptación é aquí o punto de partida (biolóxico, involuntario), pero tamén o punto de chegada (ideolóxico, voluntario). Despois da caída que sucede á toma de conciencia, o ascenso conduce a ese mesmo lugar desafecto do comezo. Sen embargo, desta volta a incomodidade asúmese como escolla persoal e transfórmase nun acto de

resistencia contra a dubidosa lóxica da Historia.

E deste xeito elas, as inadaptadas, fan bandeira da impureza, do sucedáneo, da diglosia, do travestimento e de todo tipo de inconveniencias, salferidas de ironía, de xogo, de crítica. Porque a realidade é complexa e contradictoria e o poema non aspira a simplificala nin a sublimala.

Iria Sobrino

C R Í T I C A

I.S.S.N. 1139-4854

A VELLA PENEIRA A NOITE, de Xabier Cortal

Da fala da avoa que temos morta*

De volta de todas as campas alguén escarva na terra, esa que rodea o mausoleo inmóbil como se nada fose xa posible. O cansazo como esteiro adorna os rostros e a súa imposibilidade para mais así adurmiñar sen culpas. Pero ás veces os poetas -e os que non o son tamen- non poden asistir impávidos ó ritual e comezan a desvelar xeos -esa fina película de frío que a penas percibe a noite na que se deposita-. Non sería preciso falar máis claro. Está dito: *o museo, a disidencia áurea, as mil primaveras da fala da avoa que temos morta*, esas cousas. Xabier Cortal crávaas no corcho. As agullas non fan máis dano do que por si provoca a ollada fixa da avoa. Non é un fetiche, é o pánico e a memoria, arrastrando fardos da historia nun dos poemas máis esclarecedores e descarnados que sustenta coa furia do sangue mudo a personalísima arquitectura emocional deste libro, quizais o máis privado de Xabier Cortal. E o privado, xa se sabe, é político. Por iso este entrarse de Cortal pola memoria familiar e da infancia -esas postilas a ocultar a carne viva- é un enfrontarse á parede branca da memoria comunal, a derrota e esta deriva que nos explica, esta sucesión de *plásticos particulares no patio cincento da burguesía* o máis

lonxe posible do *berce e os seus fillos sen aldea*.

O efecto do xeo. Esa película de frío que queima ó tocala como queiman os ríos sen narcisos nos que se espellea intacta *a filoloxía da liberación, o poeta de palacio, o texto inmorrente*. A ironía en Xabier Cortal é a dor afinada, estilete que queima o xeo e insiste -non sexa que a complicidade outorgue inmunidades- e este frío meu, esta derrota: *as mil primaveras, o segredo que habita a avoa, as avelaneiras floridas, a nación ausente ou o protectorado cultural* é cousa da res publica. Por máis que a arxila sexa do íntimo ou dos perdedores de costume: *o eco do salseiro pequeno contra a parede do porto mentres as peixeiras lavan as mans con sakito*.

Hai en **A vella peneira a noite** o rastro da man que escarva o mausoleo, (esa imposibilidade instalada), e a man está marcada: ten conciencia de xenéro "*Os mortos e as nenas nunca iremos contigo*", ten pasado "*Luis Pita Armada, Manuel Francisco Pita Armada...*" ten traballos "*as obreiras estripallaron a sardiña de odio*", ten idade "*ao xeito de jim morrison*". E enfía -esa man- a tenrura da *calor da vaca no leite aínda quente tralo metal* cos poemas tráxicos ou o olor das *dúas vellas soas ou tolas que amoreaban leña e varredura*.

Ironía e tenrura, memoria persoal e mudez comunal enfían este último libro de Xabier Cortal. É como se ó medrar volvese o neno, agora xa sen timidez -*o rapaz xa non ten medo*-, e desandara a biografía, tamén a colectiva, tamén a literaria, e recuperara a paixón da subversión e palabra, e puidese así despois de desvelar o xeo, marchar do toural ó obradoiro republicano e ler tantos poemas que *me volven a agradar e sempre que pecho o libro o silencio crece, e me acordo de ti*, Manuel Antonio

Non é un ciclope, é un faro o que ilumina a noite intermitente, *a exactitude da luz* ou do poema ó vencer o ceo escuro. Porque no efecto do xeo, *na vella peneira a noite, peitéanse as bruxas*⁽¹⁾.

NOTAS

A vella peneira a noite. Xabier Cortal. Bahía edicions. 2001.

(1) Dise, por terras de Covelo (A Cañiza), cando sae unha railoa de sol entre nubiros

CAROLINA OTERO, de Marga do Val

Descolocar a mirada*

Sempre resulta difícil resumir nunhas poucas liñas tanto o esforzo como a creatividade que se verquen nun libro. Esta dificultade aumenta se nos atopamos diante de todo un traballo de recompilación de datos das fontes máis diversas, sistematización dun material moi variado -e ás veces contradictorio- e posterior redacción nun estilo ameno e, ao mesmo tempo, poético da vida dun dos mitos femininos máis nomeado, e máis descoñecido, de todos os tempos, a Bela Otero.

Marga do Val ofrécenos unha biografía encamiñada a descolocar a mirada. Xa desde o inicio do libro vémonos obrigadas a buscar detrás das mil máscaras que constitúen o mito da Bela Otero esa outra máscara... a muller Carolina Otero. Esforzo este que só nos leva a concluír, logo da lectura do libro, que esta é unha ficción máis. Un reflexo nun espello que se multiplica infinitamente. Unha ficción construída pola personaxe: a cantante, a bailarina, a actriz de cinema, a actriz de teatro, o rostro das postais da época; pero tamén construída pola carnalidade vivida que se nos escapa entre as mans, e que nin sequera os que pretendían comprala podían asila porque só chegaban ao que estaba á venda, a personaxe.

Como dicíamos a autora obríganos a mudar a mirada e para este obxectivo segue unha triple estratexia. Primeiro fai que como nenas impacientes abramos a caixa das ilusións. Esa caixa das personaxes fantásticas que como iconas da nosa cultura nos transportan da nenez á adolescencia e de alí pode que ata os noventaese anos -como Carolina Otero-. Neste espacio atopámonos coa nena Agustina Otero que con ollos grandes nos fala do medo, a dor e a resistencia. Dentro desta primeira caixa achamos outra, curiosamente máis grande que a anterior. É a caixa da música que está chea de discursos, palabras, rumores, ecos da memoria, lembranzas esquecidas. Marga do Val pescuda e recolle datos e apuntamentos entre libros, artigos, diferentes díxome-díxome, para crear e recrear unha muller detrás das máscaras que, ao fin, quen sabe...

Mais aínda hai unha terceira caixa, a das fotos, a das imaxes. Esta caixa só a entenderemos se estivemos atentas ao percorrido pola primeira e a segunda porque non son só fotos, retratos dun mito erótico, responden a un cuestionamento da construción do obxecto de desexo desde os discursos patriarcais. A autora faínos ver como Carolina Otero ten a capacidade para apropiarse do discurso dos poderosos, dos outros que a pretende cousificar,

que queren reducila a obxecto mudo, para "ser dona de si". As moitas imaxes, grande parte inéditas, que forman o material fotográfico desta biografía son a mostra de cómo Carolina Otero emprega a imaxe, é imaxe. Non é de estrañar como se subliña no texto que ela fora unha das primeiras mulleres actrices de cinema. Quen mellor que ela para sentirse atraída polas imaxes que se proxectan e se moven se as palabras lle estiveron negadas non por unha opresión de clase, de xénero ou de situación xeográfica senón pola suma de todas elas.

Agustina foi unha nena valente que saíu polo mundo a apostar pola súa liberdade. Carolina seguiu apostando sempre. Marga do Val tamén fixo unha aposta, a de recuperar a vida dunha muller desde a perspectiva feminista. Esta biografía inscíbese no xa avultado número de recuperacións de vidas de mulleres que configuran a nosa xenealoxía. Mulleres a través das que se reescribe unha historia vivida desde tempos e espazos distintos. Cada unha destas mulleres rompeu moldes, empregou as ferramentas que tiña a man, tal vez as únicas que posuía. Ou así queremos pensalo.

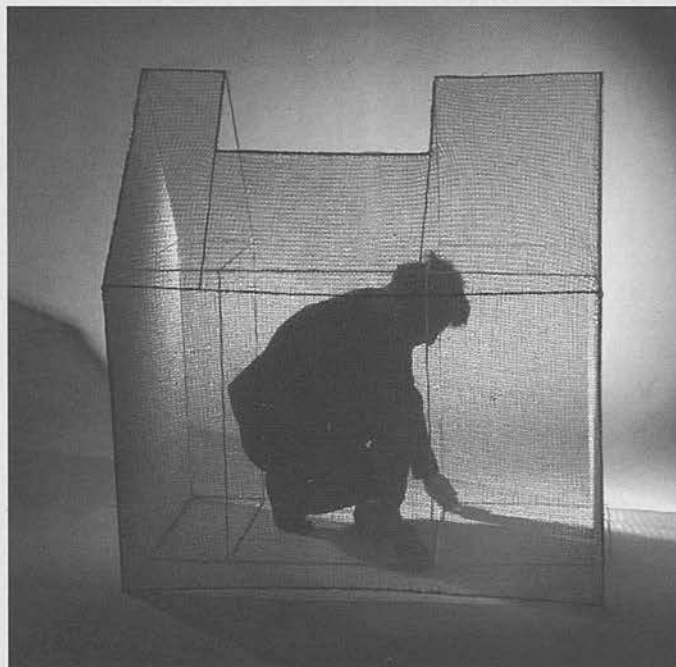
Marga do Val, Carolina Otero
Colección Mulleres,
ed. A Nosa Terra, Vigo.

A MAN SEN CORPO: AMOR E MORTE NO "ASASINO CEGO"

O *Asasino cego* é o nome dunha novela dentro da novela de Margaret Atwood⁽¹⁾, unha novela publicada de forma póstuma, porque a súa autora, Laura Chase, suicidouse aos vintecinco anos, estrelando o coche que conducía desde unha ponte na primeira páxina do libro. Pouco máis adiante podemos ler o comezo da novela que Laura deixou: a descrición dunha foto, a única que a muller conserva do seu amante, na que están os dous sentados baixo unha árbore en compañía dunha man cortada, dunha man sen corpo. A man da outra, que está sempre na imaxe aínda que non se vexa.

Aclaremos inmediatamente que a man foi cortada *despois* de tomar a foto, noutras palabras, é a foto a que foi rachada cunhas tesoiras, non a man. A medida que a novela se desenvolve, imos coñecendo que *O Asasino cego* ten unha base na realidade, que narra, sen apenas disfrace, os amores furtivos entre unha das dúas irmás Chase e Alex Thomas, un sindicalista, un revolucionario que vive na clandestinidade, acusado de incendiario. ¿Cal das dúas irmás? quizais Laura, unha rapaza de dezaseis anos, quizais Iris, recién casada aos dezanove cun rico empresario. A man cortada ben pode simbolizar a relación entre as dúas irmás na novela: amor e esgazamento.

A novela progresa, os interrogantes aumentan;

descoñecemos se é Laura ou Iris –quen, moitos anos despois, alternando cos capítulos do *Asasino cego*, vai contando en primeira persoa a historia da familia Chase–, ou se tal vez son as dúas, quen se encontra a escondidas con Alex, e xorden ademais outras dúbidas ¿quen escribiu realmente a novela, Laura ou Iris? ¿De quen era filla Aimee, de Iris, como di a crónica oficial, ou de Laura? ¿Se Alex non incendiou a fábrica, quen o fixo?

En toda a súa escrita, sexan relatos, novelas ou poemas,

Margaret Atwood explora as relacións de poder: entre varóns e mulleres, así en *Power Politics*⁽²⁾; entre amos e criados na deslumbrante historia de sexo, poder e crime que é *Alias Grace*⁽³⁾; entre patróns e obreiros, e ao mesmo tempo o xogo de espellos entre ficción e realidade. ¿Para quen conta Iris esa historia que ten tanto apuro en acabar antes de que chegue a morte? ¿é para nós, lectoras, lectores, ou para alguén máis? ¿Por que lle conta Alex á súa amante esa terrible novela-dentro da novela-dentro da

novela de rapaces que quedan cegos logo de tecer alfombras, de asasinos a soldo, esa historia que dá nome ao libro? Un contexto onde se manifestan unhas relacións de poder moi particulares é a familia. Relacións especiais por estar, ás veces, o poder ensarillado co amor, ou por utilizarse o amor como escusa para exercer o poder "polo teu ben", como elemento de chantaxe sentimental. É na familia onde están máis inextricabilmente unidos amor e odio, onde un fillo quereda matar o pai e ao tempo sacrifica a vida por el. ¿Por que casa Iris co dereitista Griffen a quen non ama, se non por amor a seu pai? En canto aos irmáns, ás irmás, as súas relacións son sempre metade Caín e Abel, Xosé e seus irmáns; metade Antígona e Polinice. Iris e Laura son ás veces cómplices, ás veces rivais; o que se din e o que se ocultan, o que fan a unha pola outra e o que fan a unha contra a outra é unha das dimensións máis fascinantes da novela. Iris protexendo a Laura, a que non está disposta a chegar a compromisos, a que toma todo ao pé da letra, a que non quería casar e pretendía vivir no garaxe. Laura eternamente nova gracias á morte; a que racha fotos e as páxinas da Biblia que non lle gustan, a que fai pactos secretos con Deus (aínda que despois Deus non sempre os cumpre).	Iris, xa vella, facendo burla das fans de Laura, a novelista, quizais dunha forma semellante a como a novelista Atwood se toma a broma a si mesma e aos seus fans nalgúns dos seus textos. Unha das irmás sentada baixo unha árbore co home que aman e a man sen corpo da outra. Na foto, como no corazón do home, non pode haber sitio para as dúas. Este non é un libro situado nunha terra de ningures, indiferenciada, nun tempo indeterminado, senón no Canadá dos anos trinta e corenta, época de depresión, desemprego, loitas obreiras. Cando Alex marcha non vai cara ao mundo fantástico das súas novelas por entregas, cara ao país dos asasinos cegos, senón como brigadista, a loitar xunto aos republicanos na guerra de España. Co <i>Asasino Cego</i> Atwood logra unha vez máis crear uns personaxes que permanecen connosco moito despois de pechar a última páxina da novela. Como noutros libros os personaxes femininos son inesquecibles e, neste caso tamén ocorre con Alex, coa súa difícil historia de amor, de frustracións, de morte. Quizais a memoria desa historia de amor sexa o único, segundo a novela, que desafíe á morte.	NOTAS (1) Margaret Atwood, 2000, <i>The Blind Assassin</i>. Traducido ao castelán como "El Asesino ciego"... Anagrama 2001. (2) Margaret Atwood, 1971 <i>Power Politics</i>. Traducido ao castelán como "Juegos de poder", Hiperión 2000. Tamén está traducido ao castelán "Luna Nueva", Icaria 2000. (3) Margaret Atwood, 1996 <i>Alias Grace</i>. Traducido ao castelán co mesmo título.
C R Í T I C A		

ARTE DE GRUMETE (DIÁLOGO CO VERSO DE XOHANA TORRES)

No bairro de Canido cantaba unha serea cando a nena Xohana corría polas súas rúas cunha fita vermella no pelo. Tiña por entón uns vasos cheos de flores e unha avoa, Lola, que encheu de contos as súas tardes de infancia. Despois, a fita perdeuse da man dunha nova muller que, ó substituíla, borrou os trazos da nena para facerse grumete sempre a navegar os mares do mundo. Moitas foron as súas mareas, tantas como as reservadas a aquel mítico Ulises, e así afrontou as augas turbulentas e o recalmon coa ansia de quen descobre que a travesía é o seu sino vital. Ecoaban aínda as palabras de Penélope reclamando o seu dereito -“*Eu tamén navegar*”- e xa Xohana ía sulcando as ondas co ímpeto da xuventude. E, entre sal e vento, as súas palabras facíanse verso, cartografía íntima das máis fondas singraduras. O atlas do seu periplo trázase nos mapas que nos guían ata *Do sulco* (1957), nas innúmeras *Estacións ao mar* (1980) e nun *Tempo de ría* (1992) que nos transporta lento cara ó final. Agora, unha década despois do seu último envío, recibimos de novo noticias da navegante recuperando algunhas das súas antigas rotas (en concreto as xa plasmadas na segunda das súas obras) xunto con outros ronseis inéditos: os que nos levan ata *Ferrol. Corazón de navío*.

Agora, a proa da goleta apunta a Ferrol, é dicir, desanda o camiño e volta á casa, ó espacio poético máis agarimado por unha autora que transforma á cidade nun espacio fértil para a nostalgia, que se reencontra coas pegadas infantís e as persoas determinantes na súa existencia. Por veces, Ferrol ofrece unha lectura anagramática, Lorref, que dota de misteriosa forza ó nome dunha vila ambivalente na súa actitude a respecto do mar: que se abre ás ondas e lle dá as súas costas pechando o litoral ó embate dun océano alleo á súa propia esencia. É este o Ferrol que retrata Xan Carballeira desde a súa sensibilidade para captar os momentos cotiáns e os lugares esenciais. Deste xeito, fotos e versos, palabra e imaxe, imbrícanse nunha simbiose perfecta transmitindo con fidelidade toda a maxia das rúas natais.

*Hoxe baixamos Curretín e máis eu
cara ao Vello Mercado, rúa da
Iglesia,
que xa a está a derrubar o
Axuntamento.
Falamos simplemente da música
de Bach,
deses Cursos de Verán, en
Compostela,
do seu pai, que era músico tamén,
da cabana que ten en Valdoviño,
polo lago, nas praias,*

*ínsua que se me ofrece
para que vaia aló.*

Mais a volta ó porto de orixe supón tamén o contacto directo coa memoria, cos tempos idos da infancia e todas as persoas que foron deixando a súa pegada no baúl das ausencias. Con toda esta vagaxe, Xohana Torres constrúe un mundo que comunica os días de agora (“*días para os asombros*”) cos de antano, tinxidos coa “*cor innumerable do outono*”. A memoria non lle é un territorio descoñecido a esta poeta e así o plasmou ela mesma no discurso de ingreso na Real Academia Galega pois a súa obra repasa “*Nomes, lecturas e territorios que afloran a tempo lento como primeiras pedras da catedral da infancia*”⁽¹⁾. Especialmente intenso resulta o encontro coa avoa por canto ela se converte na transmisora dos saberes segredos e arcanos, da lingua que acompañará sempre á poeta. Da man de Lolá, a neta Chuchiña irá coñecendo o mundo e aprenderá a voar coas ás da gaivota, a erguer un “*vóo nunha curva lentísima, / de xeito pendular*” que a afasta de si mesma. Canta dor no xesto de lavar os ollos da nai, no rostro do afogado na praia e nunha morte irrefutable que se encarna en mil persoas. Desta carencia xorde a cicatriz, a oculta marca que cambia a fisionomía dun ser sensible ó cambio. A constatación do paso do tempo é terrible

cando "xa o máis puro foi feito para tránsito" e nada resiste os seus embates, así.

É hora de acceder por onde
irrupen
tantas cousas novicias
repasadas
un milleiro de veces en silencio.
Recorro, na propicia ebriedade,
postos sobor dos ollos o Tempo e
a Memoria,
un lugar do meu nome consumado
á esperanza.

Esa estación para a esperanza non pode ser senón a infancia que se nos enfrenta a cada volta do camiño. Non nos queda máis que admitir, en palabras da propia poeta que, "*Hoxe, xa de volta das grandes mareas, declaramos que a vida non é sempre unha travesía ben informada, hai moitas maneiras de ver os mapas, pero ben ve o que mira dúas veces a mesma paisaxe*"⁽²⁾. Mirar observando con atención os camiños que xa foron, procurar as marcas das pequenas pegadas dos pés dunha nena na area da praia de Cobas, reatoparse coa rapaza de fita vermella ó vento como unha bandeira, un signo, unha marca que fala da súa rebeldía. Resulta que agora "*Ármame a infancia de verdade antiga/ hastra o fondo dos ollos*" e con esas armas podemos defendernos das agresións do pasado e a tristeza. E, coa mesma, izar a vela e poñer rumbo

norte deixando atrás as murallas da cidade:

Lorref, quixera irme.
 Todo está feito xa,
 o peixe, as redes.
 Algo que nin sabía:
 As prodixiosas rutas tamén
 morren.

Abandooado o porto
¿quedará para o vento
quizáis algunha vela?...
Lorref ultramarino, polo menos,
acom  ame ao sul,
an game de acacias.

Resulta que en Canido cantaba unha serea e Xohana-Penélope sentíase Ulises, grumete, navegante con todo o océano aberto para as súas rutas.

NOTAS

(1) Cfr. *Eu tamén navegar*, Discurso de ingreso de Xohana Torres na Real Academia Galega, A Coruña, 2001, p. 11.

(2) Cfr. *Ibidem*, p. 12.

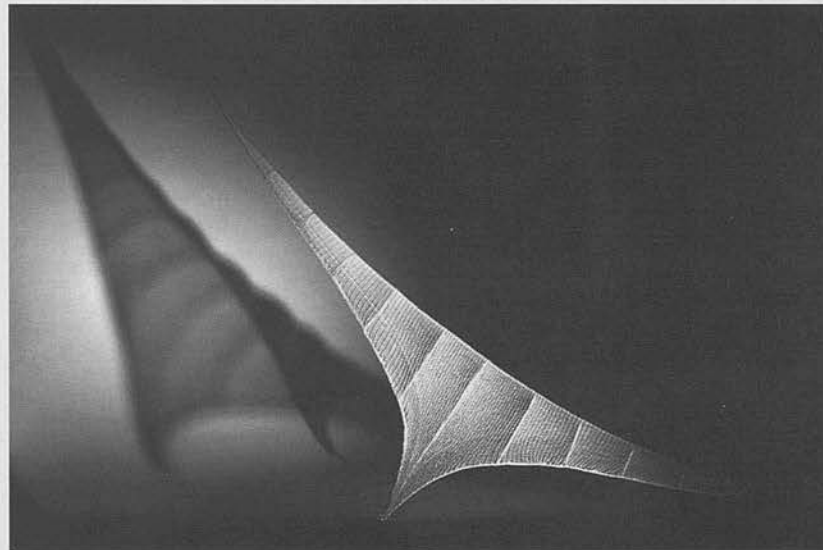
C R Í T I C A

PRESENTACIÓN DE ¡SENTINELA, ALERTA!, de María Xosé Queizán

NA LIBRERÍA CERVANTES DE VIGO O 5 DE XULLO DE 2002

Memoria, paixón, forza, tenrura, vitalismo, narrar claro, seguido e ben como dixo o mestre, compromiso, sensibilidade, ideoloxía, xustiza, terra, e tamén crueza, opresión, tiranía, indignidade, desolación, violencia, angustia... Só son algúns dos cualificativos que particularmente se me amorean como fervenza trala miña lectura de *¡Sentinela, alerta!* de María Xosé Queizán, escritora que se define polo seu propio traballo e esforzo continuado, da que só cómpre mirar cara a atrás e mais cara ao presente para atestar que é un caso practicamente único no noso sistema literario ao englobar unha multifacecia envexable que pasa polo articulismo, a narración, a traducción, a poesía, o ensaio, a animación e promoción de proxectos culturais e ideolóxicos, etc., etc.

Mais teño para min que *¡Sentinela, alerta!*, é algo máis no percorrido, delongado e celmoso percorrido literario, de María Xosé. Achégase a autora, en plena vitalidade creadora, a un xénero no que é ben ben difícil sobrancear e abofé que o consegue. Se cadra pode parecer unha verdade de pé de banco o que de seguida asevero pero seica encerre algunha

verdade: seméllame que esta brazada de sentimentos, esta mestura de sentidos que é *¡Sentinela, alerta!*, ten a súa orixe en dous planos: o primeiro, e fundamental, eríxese como aquel que se vincula coa súa propia experiencia, co seu percorrido de aprendizaxe como muller, como galega, como viguesa tamén, nun momento histórico determinado, aquel que vai desde a nenez á maturidade, aquel, pois, ancorado nas experiencias e sentimentos que a autora viviu no seu arredor máis próximo; e o outro plano, que para incidir neste ámbito fun chamado, chanta as súas bases nun proceso dinámico,

imparable, progresivo e ricaz, que afonda as súas raigames desde aquel libro titulado *A orella no buraco*, ao que lle seguirían nun ritmo pausado, paréceme que moi marcado pola reflexión, conformando ese enorme macrotexto que os lectores galegos temos a sorte de gozar e que se cifra en *Amantía, A semellanza, Amor de tango, Antígona, a forza do sangue, O segredo da pedra figueira, O solpor da cupletista, Ten o seu punto a fresca rosa, Metáfora da metáfora, Despertar das amantes, Fóra de min e*, claro é, toda a súa produción de filiación ensaística, inaugural e esencial para entendermos os

Ramón Nicolás Rodríguez

C R Í T I C A

I.S.S.N. 1139-4854

últimos anos do movemento feminista galego. Mais cómpre voltar ao volume que aquí nos concita. Nunha recensión deste que publiquei nas páxinas do <i>Faro de Vigo</i>, fóra de referirme á extraordinaria impresión que a portada do libro, nomeadamente a estremecedora fotografía que alí se recolle, dese non menos extraordinario fotógrafo que é Manolo Vicente, comezaba cunha breve reflexión persoal sobre o cárcere da Rúa do Príncipe, sobre a miña serodia descuberta do edificio xa en ruínas, sobre a evocación que aquela producía en min como lector ao asociala coa detención dun familiar meu e o seu ingreso naquelas celas poucos días despois do alzamento fascista do 36. O libro posúe esta inequívoca dimensión que convida á recuperación da memoria e que coido é un dos seus grandes valores. Aquela foi a miña evocación pero a calquera dos lectores agromaralle, loxicamente, a súa; e quen non saiba qué representaba esa cadea, que representaban outros moitos cárceres, aquí ten unha magnífica oportunidade, ficcional iso si, para internarse neles tal é o verismo co que foron deseñados estes relatos que, asemade, gardan como un tesouro, na reseña tamén o	afirmaba, unha esencia indubitable que é a loita contra a indiferencia: ninguén pode quedar indiferente con este libro. María Xosé exhibe aquí un exercicio que está transido de paixón narrativa e domeado por unha contida pulcritude estilística. Estes nove relatos e mais un poema, que tamén é un relato de validez universal, artéllanse como un feixe de biografías ficcionais –non todas elas, para min non todas-, magoante e dramaticamente unidas por viviren un tempo histórico moi determinado –a dictadura franquista- e por seren obxectos do furto da súa propia dignidade nun cárcere franquista, por alentaren quer nunha común vontade progresista, quer nunha situación persoal abafante, sempre nun tempo e nun lugar no que as ideas propias eran seriamente perseguidas pola tiranía e o poder omnímodo. Velaquí como a hipocritamente considerada marxinalidade, a tortura, o medo, a angustia, a inxustiza, a violencia de todo tipo, a destrución, en suma, da dignidade humana abrollan en todos e cada un dos relatos, sen dúbida, entre o máis salientable do aparecido no xénero nestes últimos tempos. A naturalidade e limpo acabamento que exhiben, a axilidade e forza expresiva que os	dominan, esa equilibrada escolla de diversos puntos de vista –magnífico, entre outros, o do relato de título homónimo do volume: esa nena que desde o sufrimento vive no plano doméstico a presenza terrible do director da institución carceraria que é seu pai-, o amplo abano de recursos narrativos empregados –esa dualidade presente en “Lei de fugas”, alicerzada en dúas mulleres que queren fuxir da súa existencia-, ou a reconstrución biográfica de personaxes maltratados pola vida como Hilario, o inocente Moncho ou as irmás do relato “A misa” constitúen, en suma, algunhas das razóns que converten para min <i>¡Sentinela, alerta!</i> nunha pequena alfaia de impagable utilidade para os que, coma min, fóra da afección crítica, nos dedicamos á docencia e queremos formar homes e mulleres libres e con memoria. Dixer.
C R Í T I C A		

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

MÓNICA BAR CENDÓN

AGAPITO, O BOTICARIO

Agapito, o boticario chega ao café ás 3 en punto. Leva paraugas inverno e verán para disimular a coxeira. Viste sempre un habano que vai consumindo ao longo da semana. Os venres a penas lle queda cabicha que aspirar, e fai renxer a gorxa.

Xoga ao dominó con paixón. Nunca gaña polo que ten mal perder e ameaza con introducir veneno nas fórmulas maxistras que subministra ao médico. En metade do xogo, cando imaxina que vai por bo camiño, alporízase e dálle pola axitación carnal. Fala das mozas, sempre son loiras e de cus en pompa: ¡Ai, que cuño, meu deus, que cuño! Mais non pensa en rapazas senón en si mesmo: hoxe está pletórico pois cre sentirse, máis que admirador delas, con exactitude, unha delas, gracias ao paquete que vén de recibir...

É Martes xogan os catro: Paco, o médico; o fillo maior deste; don Serafín, o párroco, e el mesmo. Agapito vai flotando cara á mesa; sorrille aos xogadores; prende o habano e bota fume satisfeito.

—Boas pímulas, Agapito..., perdón boas tardes—, bromea o doutor.

Agapito mira o van de Paco con disimulo: “que ben lle sentarían a eses michelíns, o meu aparello, se el soubera...” Pero Paco ignora, igual que o resto dos compañeiros de xogo e de taberna, o que ferve na mente do boticario.

—Boas teses— responde Agapito.

Compón o ritual da mañá na memoria: soñara durante tanto tempo con aquel xoguete íntimo... A caixa do trebello chegara cun humilde envoltorio de papel de *estruza* e selada con rafia seca. Espiuno con rudeza coa violencia de quen trata a unha amante por horas. Pero, ao cheirar o aparello, desatouse nel a tenrura máis delicada: cos ollos húmidos descobre un olor a goma arábiga que o ruboriza. Crávalle os dentes como devoraba no colexio o caucho de borrar. O pracer da mañá bate coa rutina do dominó:

—Tócache, paspallás; ¿como imos?— increpa don Serafín.

—De cu, costa atrás— brinca o fillo do médico.

Agapito cae leve sobre o respaldo da cadeira, como a ficha de dobre tres, e estira as costas. Prolongaba o sentimento solitario, que tanto gusto lle ofrecera, naquel xogo viril. Lévaolo pregado desde a mañá á súa pelve; nótao, cada aceno, repercúttelle entre as pernas. O seu corpo apértase máis e máis a aquela elástica táboa salvadora.

Comproba que todos prestan atención ás fichas e coloca as tiras gomosas e as presillas. Estira un asa para experimentar a consistencia. O que daría por estar deitado no leito e desartellado...

Palpa as variñas do cinguidor, axustadas á forma do seu ventre. Agapito mete o bandullo e flexiona o tronco e escápaselle un *ai, ai, ai, ai*. E continúa o baile de fichas sobre a mesa de mármore do café:

—Fodíchela, Pímulas. Non me estraña que te lamente—, canta victorioso Paco.

Mais el de lamentos nada; sobre a mesa xeadá a súa man suorosa, imprimíndolle carácter ao xogo.

—Paso— suspira o boticario satisfeito. Pube e inguas son un só membro.

Ninguén o imaxinaría; quen entendería ese segredo intraducible: lumbares, hernia de disco, hernia de intestino. Sempre disimularía, ata a morte; ninguén o descubriría xamais. De ser descuberto, relataría á versión terapéutica do dispositivo. Era boticario, ¿quen vai sospeitar o desvarío?

Na pelve e no xogo advirte un serio ataque. Paco non lle quita ollo. Os dedos de bendicir de don Serafín, sinálano inconscientemente. Os elásticos se incrustan nas cristas ilíacas; se cadra, viríame ben unha talla maior, recapacita. Cústalle reter o aire. Pensa nos beneficios dunha pouca presión de máis. Con man tremosa empapa a caluga, o pescozo e o bandullo. Prega o pano e gárdao nun peto do pantalón. Convén manter cautela. Aproveita para palparse as virillas, e, de contado sóltaselle unha das tiras, no medio dun grande estoupido. A peluxe do estómago quédalle presa e Paco lánzase sobre el, non

con paixón senón con profesionalidade. Caen os dous, o médico por riba del.

–Agapito, mancácheste; os adutores, os adutores, ¿cal deles, o dereito ou o esquerdo? ¡crebaches os adutores, meu fillo!

Actúa a igrexa na persoa de don Serafín. Sublime Serafín ata a medula:

–Non se debe pór a proba a paciencia de Deus, algún día solta amarras para que as almas perdidas vaguen á deriva.

Agapito afasta a boca halitósica do cura, dun puñazo.

–¡*Vade retro!*– alza a cruz o crego.

O boticario deitado no chan, pon carantoñas ao seu amigo Paco, quen o deixa en breve espido de inguas para arriba.

No chan ábreselle a boca de pracer, máis disimula; ri, atragóase, tuse. A suor rebórdalle polas sens, tras as orellas, pola noz, pola crin.

–Es unha besta, Agapito– insulta Paco arrincando os dous automáticos en cada tira. –¿Quen che prescribiu esta camisa de forza? Hai outros aparellos máis sinxelos para as hernias–.

Paco mira para todas partes e observa a nube de curiosos arredor. Agapito só ten ollos para o doutor.

–Vaia susto que nos deches, cabrón, pensei que era un aductor. Vólvoche cinchar as bridas e de volta a casa, fai favor de botar ao lixo esta cámara de tortura que adquiriches deus sabe onde.

Sobe os pantalóns a penas recuperado da batalla. Observa nos dedos vencedores o rubor. Isto é moito máis pracenteiro que o dominó, Paco, gracias, Paco. Aquí gañeiche. Mais, cando acaba a partida, aínda con aires de gañador a pesar de perder a aposta, Agapito sente un murmurio na caluga. O fillo de don Paco, con sapiencia ferrancheira, mételle a estocada final:

–¡Agapito, esta vez collinche nas patacas! Desta non te lavas nin con toda a auga bendita–.

O CHOCOLATE

Son sacrílega desde a Primeira Comunión. A culpa é do chocolate. Mamá ténnolo prohibido e agáchao no armario do cuarto de arriba.

As veces non podo máis, deixo a troula coas miñas irmás e os rapaces da aldea. Subo ao xeitiño ata o cuarto, abro con coidado as portas marróns que pechan a alacena de pedra incrustada no muro, e o aroma do chocolate invádeo todo. Póño-me de puntillas e alongo ata o imposible o meu corpo de sete anos, apreixo a tableta gorda e dura e métolle unha dentellada polo ángulo. Quédome alí, lambendo, diante de Manuel, "o soldado". Só el sabe do meu segredo. Os dous, sen testigos. Eu admiro os seus ollos transparentes e o cabelo tan peiteado cara atrás, coma un heroe.

As miñas tres irmás e eu negamos o roubo do chocolate, así que é un misterio. Por iso estou en

pecado, porque non me atrevín a preguntarlle á maior, que o sabe todo, como se di "chocolate" en *castellano*, para confesar. Total, que non llo dixeran ao cura e xa se sabe que comulgar en pecado mortal é sacrílexio.

Alivio a miña pena no cuarto, onda Manuel, bordeando cos dentes a tableta de chocolate para que miña nai pense que foron os ratos. Manuel mírame cos penetrantes ollos dos dezaoito anos. E eu que xa leo de corrido, entendo que a familia estea tan fachendosa del, porque as letras din: "*Manuel Blanco Fernández, que dio su vida por la Patria en el año del Señor de 1936*".

Non entendo moi ben o que quere dicir pero debe ser moi importante, coma un toureiro polo menos.

NURIA CARBALLIDO GÓMEZ

LEMBRANDO O DE ANTES

Hai moitos anos eu non sabía que era un iogurte, agora que o sei nin probalo quero, senón fora porque me obrigan a tomar leite, seguiría almorzando auga cun chisquiño de aceite. É curioso ¿verdade?, como cambian os tempos e eu quero voltar ao pasado.

Recordo que o teu bisavó, codeábase cos da alta sociedade, un era médico, outro avogado, el érache traballador dunha fábrica de madeira. O bo que tiña era que axudaba os homes que andaban agachados polos montes por mor da guerra, aínda que despois de todo, era eu quen lle ía mercar os alimentos.

Unha mañá acabou sendo el o desaparecido. Os gardas chegaron a nosa casa, viñan buscalo, pero por sorte só atoparon a súa escopeta que xamais volveu recuperar.

¿Se souberades o ben que bailaba? lamos ás romerías e ás festas e o son da banda de música marcaba os nosos pasos, eu pisábao pero non se lle vía molesto.

¡Ai! como cambian os tempos... e agora que o penso este iogurte sóubome a gloria.

FRANCISCO CASTRO

UN RELATO A MANEIRA CLÁSICA

1. *Presentación do conflito do heroe.* O conflito chámase Paz, non a paz do pacifismo, non, esa non. O conflito do noso heroe deste relato á maneira clásica, un relato de manual, un relato con final feliz, é Paz, a súa muller, que nos últimos tempos non lle fai moito caso, que está rara, pensa, que está como dispersa e con ideas estrañas, di o heroe. Agora de vella, gaiteira, pensa o noso heroe. Agora de vella di que quere saír coas amigas por aí, aprender algo novo, dixo, estudar algo. Agora, ós cincuenta. Vaiche boa, Vilaboa, agora non. O noso heroe non vai consentilo, va que non. Que quere saír, vale, que lle dea o aire, saímos cando ela queira a pasear, que quere estudar, para que, se non o precisa, que eu gaño dabondo para os dous, sobre todo des que Jorgito casou e marchou da casa. Pero, coidado, ó noso heroe non lle gustaría que a estas alturas do relato estivesemos pensando: ala, xa está, relato sobre o típico machista intolerante que quere ter á muller debaixo do zapato, sen deixarlle facer nada de nada. Non. O noso heroe infórmanos: non, eu non son deses. Eu ben sei o que lle pasa á miña muller. Paz está menopáusica perdida, desestabilizada pola cousa esa das hormonas que vos pasa ás mulleres. E o noso heroe leu nunha revista que ela tiña na casa, unha desas revistas de mulleres tipo anarosaquintana que explican como adelgazar coa dieta da alcachofa, ou como cambiar os mobles aforrando moito, e esas cousas, que cando chega a menopausa esa, ou como se diga, moitas teñen conflitos emocionais e o que precisan é tenrura e algúns detalles. A menospisia, ou como se diga, di o noso heroe que ben sabe el que é unha cousa psiquiátrica e transitoria e que ten amaño con paciencia. Iso debe ser, pensa o heroe, un invento moderno, que súa nai foi vella toda a vida e tamén pasaría pola cousa esa e non se portaba así co vello. O noso heroe non é un brután deses desinformados que rematan matando á muller porque lles saíu revirada. Non se trabaque ningún con isto. O noso

heroe sabe o que cómpre facer e como saír do conflito. Diralle: ti non necesitas andar soa por aí, ti non necesitas estudar, que xa tes cincuenta, ti non necesitas, ¿como foi que dixeches?, independencia, eu non son intolerante como me dixeches, imos supoñer que non o dixeches, en fin, vouno esquecer, polo teu ben, que me chamaches iso e algunhas outras cousas. Ti, o que necesitas, é un biquiño. Ala, ben aquí. Diralle iso, debía abondar. Ou un biquiño e algo máis. O noso heroe di que xa supón que entendemos que quere dicir con iso de "e algo máis", e que disimulemos.

2. *O heroe penetra no bosque a pola princesa retida polo dragón.* Ela chegou a casa outra vez ás once. Isto non pode ser, pensa o heroe, que me tes a casa esquecida, e non pode ser que me teñas a estas horas sen cear. Ela contesta, seica non tes mans para facer a cea. Non, a ver, non, así non podemos principiar con esta segunda parte do relato clásico no que o heroe ten que entrar en batalla e resolver o asunto. Así que o heroe reprime o que tiña pensado contestar, e o ton no que tiña pensado falar, e, tolerante, comprensivo, doce, sen esquecer o que dicía naquela revista, achégase a ela con intención de darlle un biquiño. Pero ela xa escapou ó baño. Vou ducharme. Vale, non hai bico aínda, ¿e cando ceo?, pregunta o noso heroe case berrando.

E así pasan os días, e o heroe está perdendo a paciencia. E a cabeza. E o seu lugar na casa. Agora a tola esta fálalle de igualdade, e de que quere ter un futuro. O heroe e a princesa discuten máis da conta, e o heroe xa non sabe quen é o dragón nesta historia. Agora de vella, manifestante, e o heroe xa non sabe que foi o que dixo de ir a unha manifestación de mulleres ou non sei que. Non, non, non vai ser doado, pensa o heroe, saír victorioso desta loita. Dixo que aínda non era tarde para ela. E pronunciou a palabra prohibida: divorcio. Va que si, a min non me deixa muller ningunha, se cadra, eu a ti, pensa o heroe. Ti non te divorcias, non.

Pasaron máis días. E a muller leía un libro que dicía non sei que da violencia de xénero. Para que lerás, parva, para que lerás, pensaba o heroe, para que lerás se comigo debía bastarte. Para que lerás que vou facerche comer o libro...

3. *O heroe regresa victorioso despois de vencer todas as dificultades atopadas no camiño.* Nun relato de estrutura clásica, o heroe bátese co infortunio, cos dragóns, cos feitizos, os meigallos, as espadas máxicas, as bruxas e, chegado ó caso, tamén cos sapos e as curuxas. Nos relatos clásicos desta estrutura, conflito-loita-éxito, os heroes saben como actuar e as femias tamén. É dicir, o noso heroe pensaba, estaba convencido, que levaba a razón. O noso heroe pensa que é imprescindible para a dama e que, sen el, ela non vai saber que facer nin como andar pola vida. O noso heroe é ousado, e trouxo naqueles días, flores para ela, pero Paz nin se fixou a pesares do esforzo, así que nin con esas. Estaba xa facendo as maletas para marchar. E engadiu: si home si, pensas que vas comprarme con catro caraveis, hai que ser imbécil, despois de todo o que che teño aturado vesme con flores... Os heroes dos contos, dos de sempre, dos de toda a vida, superan con éxito as probas usando o valor, o inxenio e a forza. Pero seica todo iso agora xa non lle valía con ela. Ela marchaba. E o que máis lle desconcertou ó heroe, é que marchaba sorrindo e con expresión de felicidade. Daquela, reestructuremos o final do relato, e escribamos, 3. *A heroína marcha da casa, victoriosa, despois de vencer todos os prexuízos instalados na súa cabeciña por unha educación estúpida na que, entre outras cousas, lle fixeron ler moitos contos tradicionais cheos de heroes imbéciles que agora, por fin, xa sabe que non ten por que aturar. E fin do conto.*

LEDICIA COSTAS

H.P.M

Antes de que os fillos de Ágata decidiran internala naquel hospital psiquiátrico, ela xa tiña ben asentado o costume de levar en todo momento unha culler na man para pasarlle a lingua pola parte cóncava cando lle viñese en gana. Sen embargo, hai que dicir que unha vez alí dentro, agudizóuselle a manía ata tal extremo que se acostumou a lamber na culler coma se fose algo imprescindible para conseguir manter un mínimo de calma.

Adoitaba camiñar polos corredores do hospital coas babuchas e a bata rosa, mentres se deleitaba nese ritual de pasar a lingua polo seu caramelo metálico, pracer que lle producía un pracer considerable e que acompañaba da súa mirada perdida e a cabeza nun tempo que xa quedara atrás había moito.

É imposible lembrar sen sentir auténtica tristura, o día no que a vella, nun inesperado arrinque de rabia, achegouse ó televisor da sala de entretementos e empezou a dicir dirixíndose á presentadora dun telexornal: "Non é por desprezar a ninguén, pero, entre ti e máis eu: este sitio está cheo de tarados. Teño medo de que me contaxien. Non sei, esquézome moito das cousas, e iso que me atiborran a pímulas. Cada hora vén a pesada esa da enfermeira a molestar "Señora Ágata, as súas pastillas. Veña, non se faga rogar, sexa boa". Sexa boa, sexa boa. ¿Tómame por unha nena pequena ou que? Eu xa son boa, boa de máis. Senón, ¿porque aturo a todos estes descerebrados e non pido o traslado? É que de verdade, na miña vida vira a tanto tarado xunto. Nin sequera cando vivía naquel sitio para xente sen fogar. Que tempos aqueles. Recordo que había que durmir coas botas postas e cun ollo a medio abrir, porque en canto te descoidabas un chisco, ¡zas! roubábanche o que fora. Ata as bragas. Unha vez, unha muller rarísima que ía sempre pola rúa dándolle bastonazos á xente, quíxome roubar as bragas. ¿Ou foi a miña culler? Ah, non me acordo. ¿Vés, vés como me

esquezo das cousas? Vou ter que andar con coidado e non beber do mesmo vaso que os tolos, que din que as bacterias esas están na boca, e despois veñen as enfermidades e as perdas de memoria. O que si lembro é a trompada que lle dei. Santo remedio, non se volveu achegar a min nunca máis. Por certo, non o tomes a mal, pero decateime de que ti moi ben da cabeza tampouco andas. Eu percibino porque sei que a ningúen que estea ben da chaveta se lle dá por mercar unha chaqueta tan horterá como a que levas posta. Ademais, a cor fucsia só a utilizan os loucos. Xa ves, son unha muller de mundo, porque outra cousa non terei, pero vivencias... diso vou sobrada."

Muller de mundo ou non, Ágata enfadouse moito ó non obter resposta da presentadora do telexornal, tomouno como unha ofensa, e déuselle por calma-la súa ansiedade emprendéndoa a lambetadas coa culler. Foi impresionante o rebumbio que se formou, non polo feito de que a vella pasase a lingua pola culler, iso era algo ó que todo o mundo estaba máis que habituado, senón porque empezou a berrar cun volume case insoportable e coa mirada fixa no televisor: "¡Maldita tola, TARADAAAA! Levas unha chaqueta de TARADA! Estás peor da cabeza que todos estes vellos cheirentos e babosos".

Os "vellos cheirentos e babosos" ós que se refería Ágata tomaron aquelas palabras pola tremenda e, á súa vez, comezaron tamén a berrar coma posesos, de tal xeito que se formou un espectáculo do máis incrible.

Durante uns momentos, a sala de entretementos acadou aparencia de auténtico zoolóxico, cos pacientes facendo de animais sen pretendelo e sen ser demasiado conscientes do que estaba a pasar.

Sen embargo, un feito inesperado logrou frear de súpeto o escándalo que se formara a penas nuns minutos. Ágata, colleu a culler e lanzouna polos aires, tiroulla o televisor ó tempo que dicía: ¡ALTO! Os segundos que tardou en chegar a culler á pantalla convertéronse nun século de agobiante espera para

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

os pacientes e o son metálico que produciu ó bater contra un ollo da presentadora, foi algo así coma unha liberación, significou o remate de algo; aínda que eles non sabían qué era o que remataba.

Entón, Ágata subiuse a unha cadeira e proseguíu: "Estou moi preocupada polo poliglota. ¿Ou é poliglota? É igual, estou preocupada polo home ese que dorme na 137.

Aínda que lle chova un pouco na azotea, é todo un cabaleiro. Vai sempre tan ben vestidiño coa camisa de flores e a levita de raias. E o chapeu que lle senta divino. O que non entendo é porqué leva ese maletín a todas partes. Non se separa del nin para ir ao servizo. Seguro que por iso o meteron aquí, será cousa da súa enfermidade. O caso é que o poliglota ou poliglota anda mal. Antes falaba coa súa cabeza todo o tempo, e en moitos idiomas. Andaba dando tumbos polos corredores falándose en inglés, en alemán.

Vese que é un home de cultura. Pero non sei porqué, xa non fala. Agora só camiña. Eu preguntolle que lle pasa, insístolle para que fale comigo, pero non quere. Onte, funlle dicir que se tiña que animar, que non podía andar así todo o tempo, e el contestoume cunha bágoa. Caeulle unha bágoa dun ollo, vira escorregar pola súa meixela, esvarar por riba da barba mal afeitada. E quixen morrer, porque non hai peor tristura que esa que non ten verbas, que non sabe falar, ou que non quere. E chorei eu tamén. E fomos compañeiros de bágoas, iso ten que significar algo. Despois, soltou o seu maletín e deume un abrazo. Había tanto, tantísimo tempo que ninguén me abrazaba dese xeito. Pero en seguida veu a pesada da enfermeira a separarnos, e de verdade, sentín como se me separasen da miña propia alma, como se me arrincasen algo de aquí dentro, do corazón.

Despois din que os loucos non temos sentimentos. A estúpida da enfermeira díxollo a unha compañeira súa que traballa noutra planta. Debeume tomar por xorda, porque estaba eu diante cando lle

besbellou con esa voz de serpe que ten: "Estes tolos, pobres, pensan que se poden namorar e todo. Para que vexas, a señora Ágata hoxe agarrouse a Marcos, o celador, e non o quería soltar nin á de tres. Tiven que apartala eu dicíndolle que se o soltaba a deixaba comer o peixe con culler, e ela erre que erre con non sei que historia de que o home do chapeu e do maletín estaba triste e ela tiña que consolalo. Cousas de loucos." ¿Pero que diaño se cre esa?, ¿que somos parvos, ou algo así? Un destes días, cando me veña lavar, afógoa na bañeira, que terei mala memoria, pero o que é forza, iso sóbrame. Ademais, eu non coñezo a ningún celador que se chame Marcos. Seguro que o confunde co meu poliglota ou poliglota, porque eu non abracei a ninguén máis. ¿A ver se en lugar de eu a tola vai ser ela?"

Os pacientes empezaron a aplaudir, e un colleu a culler do chan e achegoulla a Ágata. Ela, meteuna na boca, sen nin sequera molestarse en limpala primeiro, e baixou da cadeira. O día continuou de xeito normal, todo o mundo pareceu esquecer os acontecementos da tarde, todo o mundo menos Ágata que, sen querer, lembrou algo no que levaba unha década sen pensar. Recordou ó seu marido, e os tempos tan malos que viviran. Ela pasara a súa xuventude convencida de que a vida era inxusta de verdade, senón ¿como se explicaba que o seu marido, un home que estivera na universidade e que falaba catro linguas diferentes, tivera que gañarse a vida indo de porta en porta a vender cuberterías? Ese pensamento apoderouse dela ata o día seguinte.

BEATRIZ DACOSTA MOLANES

¡AI, VIRTUDIÑAS, ¡AI!

Érguese e comeza co seu repertorio de ais. ¡Ai porque lle doen os ósos!, ¡ai!, porque está cos pés para a cova, ai, ai, ai porque ten que pór a dentadura que sempre saca polas noites coa intención de que se a morte chega non lle mate os caros padais de dentista, ai por pousar a man na mesa da cabeceira para logo pendurar do nariz os lentes que a tiran dela cara adiante inventándolle unha corcova. Sempre ten frío, iso é o que di para durmir coas medias postas, engruñadas á altura dos tornecelos para que as ligas non lle opriman a circulación. Ás veces é consciente das lagoas da memoria e bótalle a culpa ó rego. Unha présa de novos ais séntana á beira da cama mentres aproveita a luz da lámpada coa que ollar os pés. Un ai sentimental lembra que xa lle comezan a doer os xoanetes e que é mércores. Cada mércores tócalle mudar as medias da semana e peitear o cabelo co escarminador. Finca as mans no colchón. O colchón é de espichos para os seus ósos de cristal. Un ¡ai! case imperceptible fai crocar os resortes do metálico. Virtudes ten chave e irá buscala para a misa de nove, logo chegará a afillada e porá a lavadora. Luísa érguese coma un arco de medio punto e colle a muleta que deixara pola noite arrimada á parede. O armario queda a tres metros de angustia. A luz do cuarto tece sombras que se deslizan sobre a plaqueta da desolación. Abre unha das portas do armario. A cor das mudas da cama e dos camisóns pónenlle un pouco de brancura ó día. Abre un caixón. O caruncho amolece a madeira e deixa os pousos das serraduras nos bordos do moble. Outro ai de tempos borrados mestúrase coas bragas, corpiños de amallós, tres pares de medias remendadas e un sen estrear con etiqueta de "reservado para revisións médicas". A artrose selecciona un par vello e regresa á beira da cama coas prendas na man. Senta sobre as sabas aínda quentes. Non recorda se durmiu ben e os ais gorécense entre pregaria e pregaria do rosario que sempre reza mentres se viste. Flexiona o tórax con

dificultade. Os dedos das mans desexan ás puntas dos pés. Os ósos crocan. ¡Ai!, ¡ai!, ¡ai! O corpo treme. Deus te salve María. Busca forzas para enganchar as medias. Primeiro o pé dereito queda ó descuberto coma un estertor. Dóenlle os lentes de mirar a agonía. ¡Ai! Bieito é o froito. Colle a muda como un relicario e búscalle o xeito mentres repite nun murmurio a súa ladaíña de oracións e laios. Os pés inúndanse de loito, primeiro a punta, logo a empeña, tornecelo, canillas. Sente un gusto apocalíptico na textura do algodón que enche o papo da perna. Prega por nós. Sobe polo xeonllo, estira. ¡Ai! Os seus dedos tropezan coas beiras das ligas. Dúbidas nos beizos. A man pensa, dentense un intre. Agora e na hora da nosa morte. É posible que se apreta demasiado lle paralice a circulación e lle afecte ó rego da cabeza. ¡Ai!, ¡que terrible! Busca un punto de apoio na perna onde deixar instalada a peza de roupa. Un ligueiro solucionaríalle o dilema, díxerallo a Ramona, que a atendía puntual un par de veces na semana, pero non estaba moi segura. ¡Ai!, ¿cal era o remedio? Na hora da nosa hora. E nesa hora entra Virtudes. Virtudes é un piollo meteórico. ¡Espabila, Luísa!, que non imos coller sitio na misa de nove. Luísa escúlcaa detrás dos lentes. A penas o aire lle chega para dicir ¡ai!, ¡ai!, ¡ai! ¿Pero inda estás así? Veña, veña, que non chegamos. A lentitude loita co corpo da vella, anicada na mañá. Polos séculos dos séculos. Virtudes óllaa con devastación mentres unha néboa furga indiferente no cuarto. Luísa cambia a oración. Intercala unha dose de ais sonoros con silenciosos ais. Amén. Ten xa bastante camiño andado. Aínda pode que chegue a misa de nove. Bieita sexa a túa pureza. Haberá que pasar o escarminador. Nos mércores sempre certos rituais de pracer. ¡Ai, Virtudiñas, ai! E comezou a espir e a vestir a outra perna con ¡ai! certa moderación.

C R E A C I Ó N

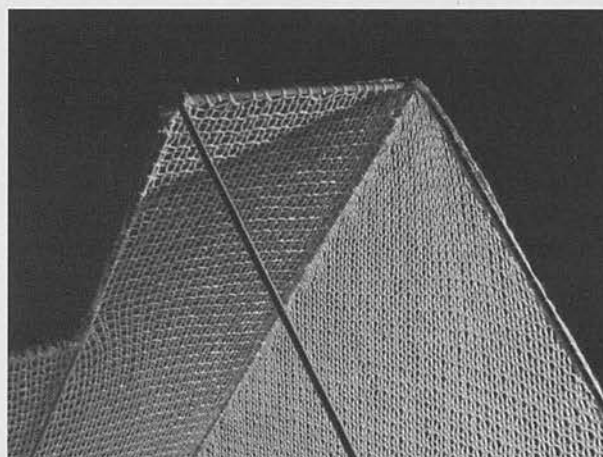
I.S.S.N. 1139-4854

CHELO DAVILA

TENTACIÓN 2002

Levantou a vista. Estaban alí. Redondos, firmes, apetecibles. Así ofrecidos, diante dos seus ollos, parecían fáciles de acadar. Todos os “non debes” lle detiveron a man, pero lle engaiolaban a mirada coa súa cor, ora branca, ora tostada. A escasa diferenza de tamaño non lle pasou desapercibida. Dous pequenos outeiros coroados por un botón de doces promesas. Demorou os ollos sobre as atraíntes e semiesféricas formas. Acendéuselle o desexo inda máis. Xogou coa lingua entre os beizos. Un “non debo” atravesoulle a gorxa, ordenando que parase cando xa os dedos empezaban a se mover. Prendidos os ollos na gorentosa imaxe zougou saliva e con ela afogou todas as imposicións das liñas rectas. Os canons establecidos fuxiron. Normas e medidas desterradas. O seu padal, inundado de auga, buscaba sales de mares esquecidos. A serpe do desexo electrízoulle toda a pel. Negou a conveniencia. A gameliña da vontade deixábase ir polos regatos do pracer, antes de que a pel rozase o dondo cume. Estirou as mans. A lingua seguiu o ronsel dos dedos. Acariñou un, logo o outro, sen saber cal dos dous levaría á boca primeiro ¡Que fina textura! ¡Que gozo exquisito!

Empezaría o réxime mañá.

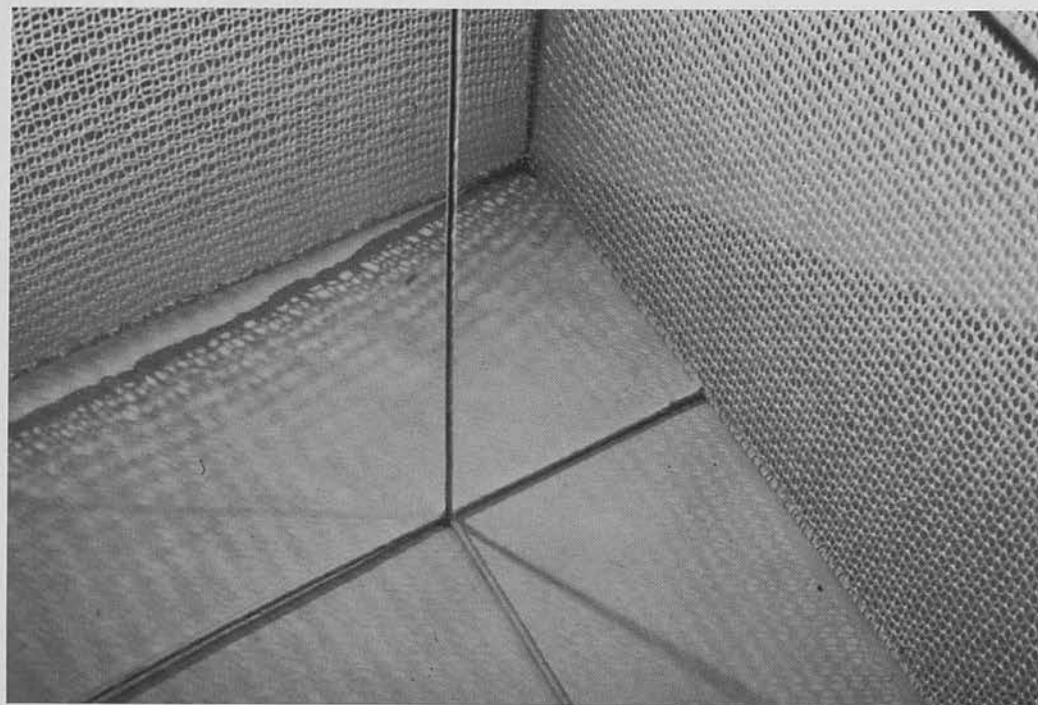

CARME GÓMEZ RIVERA

TODO ATRÁS

Ó seu paso as portas pechaban, e segundo as atravesaba, contaas: unha, a do patio; dúas, a porta principal; tres, a dun corredor, catro, a gran sala onde deixa os seus obxectos persoais, logo outra, e outra.

Nota un nó na gorxa, un xemido incontrolado emerxe do seu interior cando se pecha a derradeira, a da súa cela.

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

PILAR GONZÁLEZ SARDÓN

O PECADO

Os meus dedos percorren as súas formas
ondulantes, suaves ao tacto

unhas, lisas ou con pequenos montes nevados
outras. E percibo o seu

arrecendo. ¡Uh! (suspiro), aromático que
somerxe en mil aventuras antes

vivida só co seu contacto.

Os meus beizos húmidos prepáranse para tanto
gozo. ¡Non aguanto máis!,

penso mordéndome os labios, relambéndome de
gusto.....

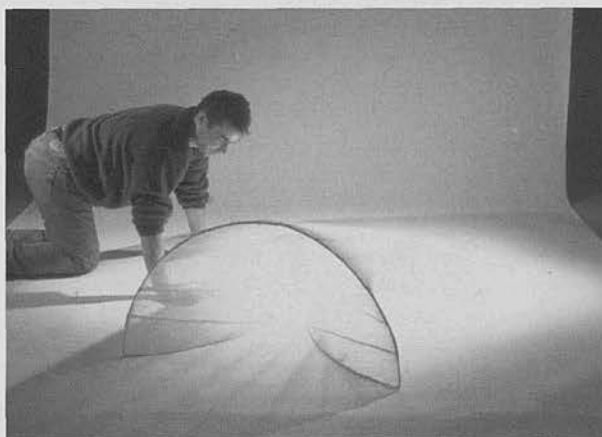
E mirando de esguello a un e outro lado,
acometo gustosa o pecado.

Xa case chega os meus beizos entreabertos,
cedidos, abandonados ao

achegar despacio a miña man tremente,
nerviosa, sabedora da éxtase

anunciada; cando un berro déixame paralizada.
¡Xa me pillaron! ¡Eh!

Solta esa galleta.

BEATRIZ G. CAMIÑA

OS COGOMELOS

Sentada nun lado do cuarto, a soas cos seus pensamentos, Isabel ollaba pola ventá cara un punto indefinido da estrada. A cor negra das súas roupas facíalle resaltar aínda máis o seu pálido rostro. Era a auténtica imaxe da dor. A sala atopábase chea de amigos que falaban entre eles de tan arrepiante perda; os murmurios mesturábanse deixando oír frases illadas que se elevaban sobre o resto das conversacións: "tan bo rapaz"... "que desgracia tan grande"... "co novo que era aínda". Isabel apartou a mirada da ventá e contemplou os familiares e amigos que enchían o cuarto. Os pensamentos trouxéronlle á memoria o comezo de todo aquilo.

Había tres meses que un amigo de Xoán lle falara das excelencias dos cogomelos e do ben que se encontraba co exercicio que facía, mentres recollía o desexado froito. Resolto, mercou un libro sobre o tema e estudíouno durante un par de semanas. Logo, créndose un erudito, comezou a ir todos os domingos pola tarde a un monte próximo, onde collía algúns cogomelos, que a súa muller lle preparaba ó día seguinte, ó mediodía.

Aquel luns despois do xantar, comezou a ter algunhas molestias no estómago. Deitouse e pediulle a Isabel unha macela e unha bolsa de auga quente; creu que tiña collido frío, pero as molestias non desapareceron. Ó longo da noite foi empeorando e xa de madrugada entre suores e vómitos díxolle a Isabel que o levase ao hospital. Os doutores despois de practicarlle un lavado de estómago e comprobar que xa era tarde para salvalo, chegaron a conclusión de que fora unha intoxicación alimentaria. As declaracións do propio paciente facían pensar que se confundira e que en vez de recoller a Amanita Cesaría, recollera nunha porcentaxe sen concretar, da Amanita Faloides, case idéntica e de doado trabucamento para o que non fose experto.

Na inmaculada cama do hospital, con pel citrina e profundas olleiras, o home de Isabel, cargado de calmantes, ante a proximidade da morte colleu as mans da súa muller e díxolle:

—Quérote moito Isabel, se puidese voltar ao principio, as cousas serían doutro xeito— ela coa voz trememente comezou a dicir:

—Non debiches comer os cogomelos...— non a deixou continuar:

—Non sexas estúpida, é moi propio de ti botarmo na cara neste intre. ¿Que podo esperar? E eu pedíndoche perdón, deberías ser ti a que estiveras nesta cama.

Con aquelas palabras Isabel rememorou os anos de golpes, aldraxes e vexacións desde o mesmo día do casamento. Durante anos calara, acochando o desespero, a dor, a impotencia e o medo, que cada día ían crescendo dentro dela. Unhas veces por ese medo, outras por vergoña gardou silencio e foise afundindo cada vez máis, nun pozo sen fondo, onde aprendeu a convivir con seus demos, sufrindo cada día un pouco máis. Ás veces seu home íase de viaxe, dous, tres días, ata unha semana; aqueles intres cos seus fillos, xogando no xardín ou paseando polo eido, eran a proba do que podería ter sido unha vida marabillosa; logo cando o seu home voltaba, as cousas ían sempre a peor e a existencia era máis dura.

En varias ocasións tentara fuxir cos fillos; pero o moi ruín díxelle —Antes mátese— sabía que o faría, era moi capaz, e tivo que seguir aguantando, Isabel non estaba disposta a deixar os seus fillos con aquela besta que para os demais era un home perfecto; triunfador, bo esposo e bo pai.

Durante o enterro, ela viu como alzaban o féretro e o introducían no nicho. O roce da paleta do sepultureiro colocando a pedra que pechaba o oco, fíxoa comprender que a fin era libre, libre para vivir

cos seus fillos feliz e con dignidade. Ó rematar o sepelio, familiares e amigos acompañaron á viúva a casa. Reunidos no salón comentaban a terrible perda. Isabel sentada nun lado do cuarto ollaba pola ventá cara un punto indefinido da estrada mentres pensaba:

—¡Que fácil foi!... se soubesen o que sinto... arrepiaríanse— na súa boca apareceu un cínico sorriso que ninguén observou —En realidade, só fixen xustiza.

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

ANGUSTIAS IGLESIAS RAMILO

DELICATESSEN

Nádegas achocolatadas que semellaban ancas
de ra en posición de CÓMEME, CHÚCHAME.

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

LORENA MARÍA LAGO ÁLVAREZ

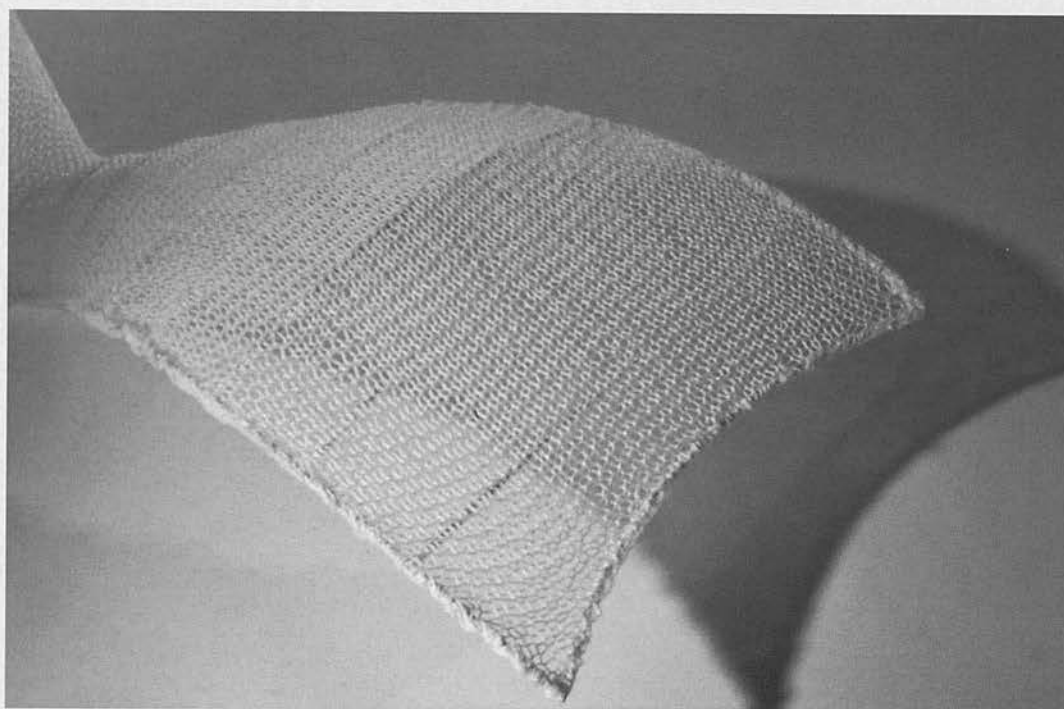
AMANTE PERFECTO

Non o digas aínda. Non quero atraparte nun nome.

Gústame que sigas sendo libre de percorrer todo o meu corpo sen trabas nin fronteiras.

O teu olor, e o teu sabor bástame para non esquecerte xamais.

Canta, baila, deléitame unha vez máis.

C R E A C I Ó N

I.S.S.N. 1139-4854

PAULA MARIÑO

O MAR SALGADO

Esta tarde subín ó mesmo autobús de tódolos días, que percorreu entre a marexada de luces a ruta desde a praza de América ata a rúa García Barbón. Sen embargo hoxe, o rapaz do libro non estaba alí.

O ladroeiro fíxose por fin co vulto, pero o mozo que non se atopaba tan absorto na lectura coma eu pensaba, saltou do bus nun abrir e pechar de ollos, correu tralo home tentando recupera-lo roubado. Na súa baixada apresurada, esqueceu un libro no seu asento. Quixen avisalo: "¡Eh! Rapaz, que deixas atrás o libro". Pero el non me escoitou, e fíquei con "Os piratas de Malasia" de Salgari na man, mentres sentía como a auga me esvaraba por ela. Era só un fluír que escomenzaba, pero a manga da blusa estaba moi mollada. Sentei de presa, quería arranxar aquilo e secalo coa chaqueta. A xente coma peles ó meu carón, parecía non decatarse do problema, mentres eu contemplaba con ollos aterrorizados a deriva daquel dominio misterioso, que comezaba a escorregar pola saia e as pernas ata formar un charco ós meus pés.

Entón ocurriuseme unha idea xenial: abriría o libro e deixaría caer todo o líquido, á fin era un libro pequeno e non podía conter moito. Sen embargo aquilo axitou as augas profundas. Ó abril, estas comezaron a caer en forma de fervenza ó principio, coma un torrente despois. Sería moi canso e lerdo narrar con eficacia a exactitude dos feitos. ¿Como explicar a incontinencia da auga sometida sempre a régulas con transgresión que debería ser reprimida?

Os que se atopaban próximos, comezaron a mirarme coma se fose unha inimiga e con ollos de espanto. Unha muller nova cun bochechudo nos brazos, levantouse, tirando da panca e con coidado de non esvarar baixou do bus con precipitación.

A auga, coma un acontecemento que deriva nun dominio misterioso, tenebroso de ocultas forzas vitais, como pulsacións do sagrado, continuou

desparramándose polo chan e polas portas abertas, regando as rúas da cidade.

Aínda que sentiran unha insoportable excitación, agás a nai xove, os ocupantes do transporte urbano nn se moveron do seu asento. Un vello con bigotiño, sombreiro e bastón, pura aparencia, congruencia ilusoria e substancia finxida, tiña o traxe empapado e "chorretes" intermitentes nos lentes, provocados pola tromba que saía do salgado libro.

O conductor seguía impertérito o seu itinerario, pero sen facer paradas, asustado pola carga mariña. Cando chegaron ó fin do traxecto, o autobús, aparcou. E alí estaba o rapaz co vulto. Subiu a plataforma e arrincoume o libro das mans. Pechouno e a auga ficou estancada entre as súas páxinas, e sen dicir nada saíu á rúa.

Os pasaxeiros foron baixando, un tras outro, silandeiros e mollados. Eu fun a derradeira en saír.

BERTA MOLDES

O CONTO DE CASIMIRO

Eu son o can Casimiro, puxéronme ese nome porque vexo pouco pero teño un rabo moi longo.

Cando era pequeno escoitei dicir os meus donos que toda a forza da vista se me ía na medra do rabo. Eu non sei se iso será certo, pero ata pode ser.

Vivo nunha aldea, desas onde hai moitas montañas e casas vellas e terra, moita terra.

Os animais andamos soltos á nosa maneira; as ovelas soben os montes e baixan cando están fartas; os porcos fan o que lles peta rosmando por todos lados; as vacas ándanche polas veigas comendo e facendo bosta; as galiñas pasan o día arrumando a terra e facendo parvadas, sonche moi escandalosas, eu téñolles manía dende que unha me peteirou na orella, dende entón fago que non as coñezo.

A min gústanme moito os ratos e toupeiras pero coa cousa da vista cando os teño preto escapan, non entendo ben todo isto, ao lonxe vexo ben pero ao cerca ponse todo nublado.

Os meus donos sonche un pouco trapeiros xa que nunca se poñen guapos nin cousas desas. De cando en cando pego uns ladridos para que non pensen que son parvo e quedan dicindo: ¡que can bo temos!

Pero unha vez si que me puxen fero cun raposo que entrou a roubar os ovos, eu trabaille no rabo e fuxiu, pero encheume a boca de pelos ¡que rabia me deu! pasada unha semana aínda tiña pelos na lingua.

O que máis me gusta é cando vai calor entón subome ao meu penedo e facendo que coido das ovelas quedo mirando cara lonxe.

Teño un amigo que é can coma min, chámase Panchurro porque de pequeno comía moito pan e parece un churro. O meu amigo máis eu pasamos moito tempo xuntos el sempre ten ganas de falar e contame moitas cousas.

Xa é moi vello pero parece que iso non lle afecta a memoria.

Una vez contoume que cando era xove viaxou moi lonxe e chegou a un sitio que se chamaba cidade.

Alí todo era moi distinto do pobo, os camiños chamábanse estradas pero non había carretas nin carros, había outros aparellos que pasaban a moita velocidade, mais có tractor de Xenaro.

E cando se facía de noite encendíanse as luces soas, alumeando por todos lados e parecía de día.

O Panchurro tamén me contou das xentes que vivían nese sitio e dixo que pasaban o tempo correndo dun lado para outro cargados de papeis ou maletas pequeniñas. Eu sei o que é unha maleta porque no graneiro hai unha moi grande, e os meus donos a teñen chea de millo.

Aquí no pobo a xente non anda con esas cousas, levan lejons ou fouzañas e o único que anda con papeis é o carteiro.

E seguíume contando que alí a xente vive toda xunta pero non se coñece, e teñen moi poucas árbores ou están todas xuntiñas nun sitio, ou non hai ningunha. Eu non podería vivir nese sitio, a min co que me gusta botarlle a mexeira polas mañás (eu non sei sonche can e non debo opinar das cousas que fai a xente).

O Panchurro díxome que alá as cousas son ben diferentes, custáballe facer amigos xa que logo todos saían cos seus donos atados á correíña, lavadiños e peiteados que parecen de mentira. O meu amigo chamábanlle "pordiosero" ou unha palabra así el non sabía o que era aquilo, así que tanto tiña. Iso si, o das pulgas si que estivo ben, díxome que un día estaba no parque e comezou a darse unha boa rascadela debaixo dos sobacos, cando se deu conta estaba rodeado de máis cans que o miraban e falaban non sei que de pulgas, o Panchurro rascouse a gusto e díxolles: -¡que envexa me tedes eh! despois saíu de alí coma un foguete, tiña medo que aquela parvería fose contaxiosa. Ao pouco tempo aburriuse tanto que voltou para o pobo. Pero como era moi viaxeiro despois antollóuselle ir ver o mar.

Agora vouvos contar o que me pasou a min de verdade. Un día estabache eu sentado diante da porta facendo que miraba se viña alguén (sempre facía así cando o dono estaba dentro) e escoitei que el dicía:

–Si muller xa verás como serve, ademais con probar non se perde nada.

Eu ao primeiro non sabía de que ía a cousa pero logo dixo:

–Mira muller eu vou facer o que me dixo o culista: ti trae aquí o Casimiro que eu lle arranxo a vista.

Ao primeiro pensei (entendín mal) pero non de orellas ádoche ben, era eu Casimiro e querían levarme ao culista, e logo pregunteime (estes tolearon, que terá que ver o cú coa vista) xa non souben que facer, varréuseme a terra debaixo dos pés cando escoitei dicir aquilo. Púxenme malo de pensar que me andasen a mirar o cu e menos un deses que quen sabe o que fan cos cus.

Andei escapado todos aqueles días por ver se lles pasaba a manía.

Pero un día colléronme despistado e metéronme nun saco. Cando chegamos alí, eu tiña moito medo e tiveron que cortar o saco para sacarme del: metín o rabo entre as pernas e pensaba trabarlles se me andaban no cu.

Pero non pasou nada diso, aquel culista miroume os ollos, despois dun pouco fiquei máis manso e pensei se mira os ollos para que lle porían ese nome.

Total que ninguén me mirou o cu e o culista púxome unhas cousas nos ollos que dixo se chamaban jafas (e dixo tamén que tiña estrabismo, eu non sei que será iso, será que os ollos se estraviaron e non se atopan un ao outro).

Andei uns días con aquelas cousas e si que se miraba ben pero apretábanme as ourellas e escoitaba mal. Eu xa estaba afeito a mirar mal e ouvir ben, así que terminei por tiralas e regaleillas a unha amiga miña que é gata, sempre me andaba amolando dicindo:

–Casimiro cando me fas un regaliño.

–Casimiro cando me fas un regaliño.

Cando lle dei as jafas esas, ficou toda contenta, ela úsaas de diadema e non lle quedan mal de todo.

A verdade despois daqueles días de mirar ben comecei a pensar niso da vista e deille voltas e voltas por ver se atopaba algún remedio.

Un día falando co Panchurro díxenlle o que me pasaba e el díxome:

–¡Can! Non che sei pero poderías probar cos cangallos.

–¿Por que? dixen eu.

–Un día escoitei un vello que dicía (comín tantos cangallos que agora vexo dobre).

–Pero eu non quero mirar dobre.

–Ben fai o que queiras -díxome o Panchurro – a min gústasme así.

Pasei todo o inverno a pensar naquilo, e toda a primavera, ata que no verán os cangallos comezaron a medrar.

E cando estiveron maduros camelei o Panchurro para que viñera comigo.

Non sabía por onde comezar, nin cantos tiña que comer, así que collín e comín cangallón a cangallón, primeiro sabían a raios, pero logo collínlle o gusto e comín neles coma chourizos.

Logo contoume o Panchurro que me berraba para que parara de comer neles, pero eu non paraba, e que tiña a cara e os ollos parvos, e que fiquei durmido sen lembrar nada non sei canto tempo.

¿Que lle pasaría ao Casimiro?

¿Recobraría a vista ou perdería a memoria ou a ver se miraba triple?

Ese será outro conto que volo contarei cando o teña escrito.

E casimirín

Casimirou

Este conto xa rematou

Gustouvos ou non.

ISABEL PRIETO

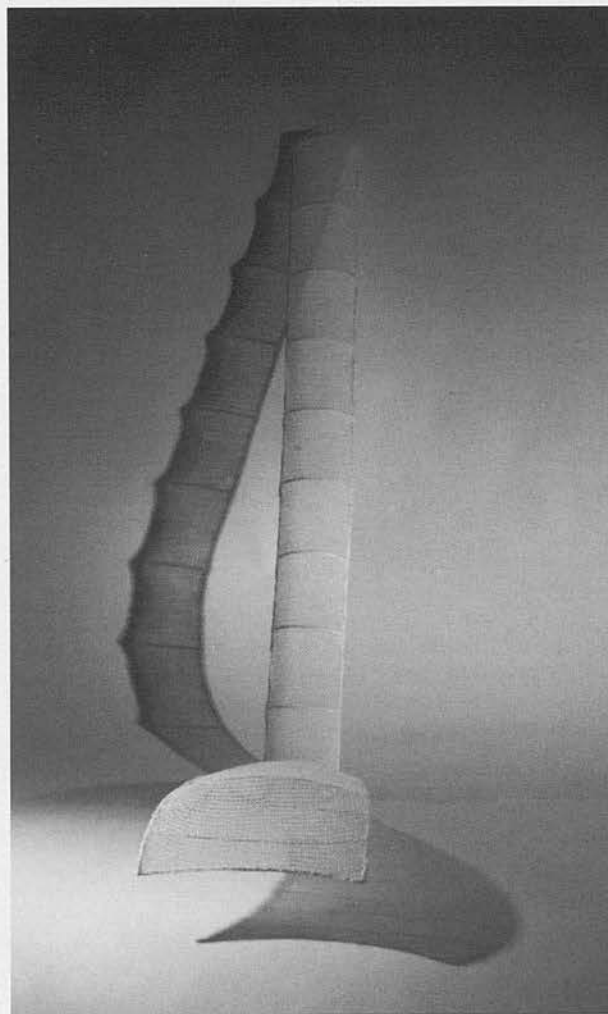
ÁDEGA

Cansada e aburrida de facer sempre o mesmo, despois de madrugar muxe as vacas, dá de comer as galiñas e aos porcos, como fai sempre dende que casou con Manuel. Sobe as escaleiras de madeira que dan ao seu cuarto para cambiarse de roupa.

Entra na habitación e vai cara ao lado da fiestra onde se atopa un moble de madeira con caixóns, estende a man e deslízaa cara afóra mais coa humidade se lle resiste un pouco, revolve dentro del e saca un par de medias de cor negra, despois avanza cara a cama que ten a carón, senta, quita as zapatillas e ponse as medias case sen ganas, mentres a súa mirada diríxese cara a fiestra que ten enfronte da cama. O seu cuarto é bastante pequeno onde hai dúas camas, nunha dorme o matrimonio na que a muller tiña a posibilidade de ser alguén cun traballo e estudos no que non se discriminaba tanto a muller.

Ádega, no campo, non tiña máis distracción có seu traballo, as casas estaban moi separadas unhas das outras, por iso non se podía relacionar moito. Soamente se relacionaba cando había que ir a misa os domingos ou cando se facían as festas, pero entón tiña dobre traballo, xa que viñan os seus cuñados coas súas familias e tiña que atendelos, ademais, a penas vía a súa familia, xa que vivían moi lonxe e non tiñan medios para ir visitala.

Senta de novo na cama e mírase os pés endurecidos polo traballo, ponse as medias e dáse de conta de que as ten remendadas, ten que pedirlle diñeiro ao seu marido para mercar unhas novas, calza as zapatillas vellas, calza as zocas, baixa as escaleiras, ponse o abrigo, respira fondo, camiña ata o pozo, sente a friaxe da mañá, diríxese cara o pozo, sente a friaxe da mañá, diríxese cara o pozo a coller auga, resígnase á rutina diaria (fin).

MARGA RODRÍGUEZ MARCUÑO

SARITA. CATRO

I - A máquina

En canto soaba a máquina do tren, saían da casa como lóstregos cunha cesta de ganchete, envolta a pa nun trapallo calquera da cociña; chimpaban por riba dos croios da vía ata chegar ao campo da Lama; a engranaxe metálica das rodas facía tremor os raíles ao ritmo do bater dos corazóns na caixa do peito; á altura do monte da festa vían saltar voando os cobizados anacos de carbón que recollían silandeiras para logo subir co tesouro camiño das Penas arriba, ata a casa, e meter nas cociñas de ferro mentres que gardasen aínda a quentura da máquina. Era tempo de fame, as brinquetas servían para cear e durmir quente. El pasaba a iso das 5 ou 6 da tarde polo inverno á anoitecida, unhas pitadelas servían de aviso para que a xente máis achegada acudira á recollida, amparada polas sombras da noite.

Ao lonxe chegaban a oír a voz de Varela, o maquinista que piaba pola Sarita cando a súa máquina se puña terca, que lle dicía ao fogoneiro! *Máis lume, máis lume!* Facíao para despistar porque ao chegar ao Salgueiral desaceleraba a marcha para soltar o tesouro.

II - A bisneta

Máis de 60 anos despois a súa bisneta Rexina furga nos papeis da casa. O soto está lóbrego, pouca luz na parte de atrás, un chan humido e ennegrecido, táboas de caixas baleiras unhas, e outras con ferralla da forxa do avó Maneiro, máis dous pipotes de viño pousados en sólidos barros de madeira, forman o decorado da súa busca, o marco necesario para a procura de explicacións, esa teima que se despertara nela, atraéndoa como un imán á casa patrucial, logo de atopar a misteriosa carta.

III - Rexina

Ter un bisavó maquinista, a quen todo o mundo coñecía por Varela o vello, non adquiriu importancia

para Rexina máis que moitos anos despois, logo de escoitar unha conversa, en voz que non quere ser delatada, entre a súa avoa e a súa tía, fillas do vello, unha tarde mentres lavaban no río; había ter uns seis anos, mais o feito de ser unha nena observadora e calada, á parte da primeira neta, axudaba a que presenciara montes de historias de maiores e vellos sen levantar sospeitas de que fora dicir nada. Equivocábanse de plano, e os xenes, quizais, se habían ocupar do resto.

A Rexina, de sempre lle gustou viaxar, facer esas viaxes que eran camiños abertos cara á liberdade que rachan coa mansedume da rutina, quizais por iso se fixera actriz de monicreques e guionista de historias que non lle importaría ter vivido.

Gardaba nunha caixa de madeira un pequeno tren articulado de cores coa súa máquina, o vagón de mercadorías, o de pasaxeiros. Sempre que se puña a escribir tirábao da caixa de nogueira, onde o protexía con coidado de ourive; colocábao diante de si, a carón do escáner porque entendía que se a fin de contas o pasado acaba sempre chamando á porta, ela prefería telo moi presente; así, estaba convencida, que ese pequeno talismán lle había evitar dar pasos cara atrás, ao tempo que a cargaba de enerxías de futuro.

A visión da maleta recórdalle que ao día seguinte volverá de novo á casa dos seus avós, onde había encontrarse con ese pasado que a intrigaba e continuar coas súas pescudas.

IV - A xoia

Chega no sábado á noite, decide antes de cear ir dar un paseo pola casa e a eira, sen esquecer a horta. Media hora máis tarde xa estaba sentada lendo naquel álbum que o seu padriño confeccionara ano tras ano con recortes de fotos, cartas, documentos e artigos de periódicos sobre o pai del, e de como chegara a ser quen foi. Nunca pensou que aquel agasallo polo seu aniversario se había converter

nunha xoia tan preciada para ela. A vida de Varela, do avó Ramón, o seu bisavó.

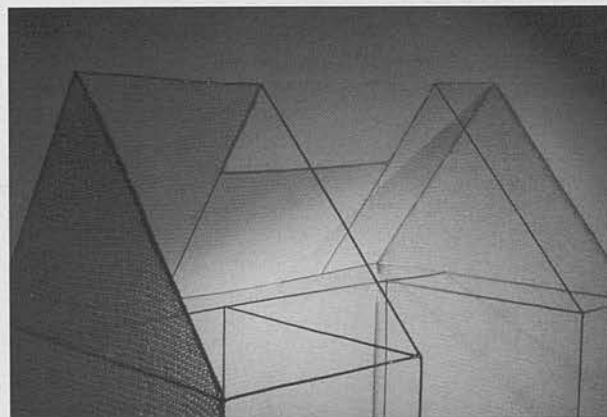
V – A pantasma

No domingo pola mañá Rexina, ao espertar, estírase todo ao ancho da cama, estar soa dáballe un puntíño que lle gustaba moito, sentir a sensación de que ía recuperando, sen tempo cronometrado, a conciencia do seu corpo.

Ao se incorporar ve reflectida no espello a porta que se move, un calafío percórrelle o lombo, non escoitara ningún ruído; cun xiro rápido sítuase diante do aparador, pon a foto dereita, notando a íntima e inquietante sensación de ter sido espiada, pero ser espiada pola pantasma dun morto non ten sentido, polo menos para ela, tan apegada ao racional, ao empírico, ao demostrable, ao comprensible, pero claro aquela carta escrita con letra nítida, decidida, que falaba de liberdade apreixada entre ferros e pedras ocupaba de maneira teimuda os seus pensamentos. Quería entender aquel ser que levaba o seu sangue, quería comprender e seguir aquel traxecto vital que se deslizara polo mar nun barco de cabotaxe e na terra por unha vía férrea; ao mesmo tempo tiña case a certeza de que o seu bisavó, non fora quen escribira a carta.

Diríxese ao salón, alí os seus ollos tropezan outra volta co álbum, pásalle a man por riba ceibando un suspiro profundo, vai cara o aparato de música, saca da súa funda un CD, senta no sofá grande, cerra os ollos, deixa que o son da arpa de Rodrigo Romaní lle traia un pouco de serenidade, para volver retomar o pulso da vida que no exterior da casa pulaba por seguir.

Enche a súa copa de lembranzas ao escoitar o timbre alegre da gaita, o repeniqueo da pandeireta, os chíos harmoniosos do violín que se atemperan co son das cordas acompañadas de guitarra e poñen o contrapunto ao bater acelerado do seu corazón,

respira fondo, segue cos ollos fechados deixando que as instantáneas se sucedan sen ningún control.

VI – Vagalumes encabuxados

Os seus recordos atravesaban as vías do tren, como o arado atravesaba os sucos, rabuñando o solo que se deixa acariñar ao tempo que aparta a un lado e a outro os regueiros de terra que han empreñar coa semente vivifica e rexeneradora, para logo ser alimento dunha pel en celo engaiolada polo tracatraca do tren. A cabeza móveselle cadenciosa contra o repousatestas, ao ritmo daquelas mans que enchían o seu corpo de aloumiños, vagalumes encabuxados a bater a fariña das súas lembranzas, o leite do seu corazón, os ovos dun arrepío de pracer ata non quedar un só grumo de nostalxia, para obter aquela torta amarela que saboreaba demorando o trago ao compás do tracatraca, apretando forte, moi forte contra si aquel molde de pel dourada que tan ben se acomodaba ao seu corpo con fragancia a sexo e mel, salpimentado de canela. Todo recén forneado, con aquela calor que lle aquecía a alma como ningunha outra cousa no mundo.

¡ Oxalá que nunca pare o tren !

IRIA SALVANDE LORENZO

DE LIMPEZA

Odio estes días de zafarrancho de limpeza que lle entra a toda a familia antes do Nadal. É coma se o resto do ano dese máis ou menos igual pero para estas datas sinaladas o da pulcritude e a orde é imprescindible. Sen moitas ganas e farta xa de facerme a preguiceira subo ao trasteiro, sempre me toca esa parte a min. Cústame subir as escaleiras que separan o meu pasado cheo de recordos e este presente desmemoriado no que vivo. Mergúllome nun mundo distinto vivido hai moitísimos anos atrás e do cal só quedan pequenas pegadas en forma de xogos infantís.

Vendo todo o que alí había parecía coma se o tempo non avanzase, coma se as cousas estivesen durmidas e só ti as puideses espertar. Porque todas elas xa son parte dos teus recordos. Alí estaba botando unha ollada franca e sincera á miña vida pasada e enfrontándome a peito descuberto ás miñas pantasma.

Abrín unha gabeta dunha vella cómoda que antes estaba na habitación cando ela aínda vivía con nós. Xa case non me acordaba ou, sendo sincera, xa nunca o menciono porque me segue a doer. Cres que todo está esquecido e mentes, pero non por iso a realidade deixa de existir. Segues sufrindo, padecendo e escondendo con moito silencio e moito esforzo os recordos.

¿Por que sabía que aquel día morrería? Aquela mañá na que soou dúas veces o teléfono ás cinco, era o preludio, o último adeus. Recordo cando te foches. Abatida déchesme ese último abrazo, ías quitar o bicho, coma ti lle chamabas. Rompéuseme a vida. Eu tardaría en asumilo pero o certo é que é así. Todo quedou nesa fatídica beira que enfrontou a dous destinos, o esperado e desexado e o real. O realismo á fin sempre nos vence ou eso din, o certo é que a batalla máis importante tivena que librar eu soa e contra min mesma.

Non sei por qué estou tan melancólica ou si que o sei; hoxe sería o teu aniversario. As túas cousas seguen igual.

Abrindo este caixón síntome absorbida polo tempo, retida. Volvo a estar metida na cama acochadiña vendo a túa espalda, porque sempre te desvestías de costas a min, eu intentaba nun secreto xogo contarche os múltiples lunares, que percorrían a túa pel, antes de que ti puxeses o camisón, pero sempre perdía, ti eras moito máis rápida. A túa roupa aínda conserva ese olor, segue dentro do meu cerebro. Son eses cheiros familiares aos que están ligados sempre os nosos recordos. Mil veces lle pedín a mamá que me recordase aquelas historias, que ti nalgún momento me contaras e que a miña infinita memoria lembra coma se todo ocorrese hai escasas horas; aínda así gústame escoitalas unha e outra vez.

Repetindo coma unha ladaíña inacabábel os nomes dos teus irmáns, primos e parentes aos que eu nunca coñecín porque emigraran moi novos.

Ves querida, xa estou chorando porque aínda que non o queira recoñecer eu sempre fun moi chorona.

Sequei a cara coa manga. Collín as túas agullas e eses cadradiños que facías. Seguían alí dentro da túa bolsa, coma todos os días, coma se non pasase nada, á espera de que en calquera momento, ti, tranquila, abrires o caixón, colleses as túas gafas, o fío e foses ata a sala a continuar tecendo. Deixo todo como debера.

Saio transportada cara a un tempo vivido hai moitísimos anos, case irrecoñecíbel. Xa ves, a túa Pitusiña segue aquí.

Sigo, non sei por canto tempo poderei sentir aquela inocencia, aquela tenrura, non sei por canto... pero o que si sei, nena bonita, é que sigo aquí recordándote.

SUSO DE TORO

REALIDADE QUE SE NOS ESVAE

Na pantalla do televisor uns soldados israelís dan unha patada na porta dunha casoupa palestina e tiran con ela abaixo, inmediatamente o neno de catro anos que está sentado no sofá érguese lixeiro e vai darlle unha patada á porta da sala. E de súbito o pai recorda que é preciso advertir ao neno de que non debe facer caso da televisión, que non debe repetir as cousas que ve na televisión que non debe repetir as voces, os palabróns, que profire a televisión. Porque a televisión é algo perigoso que está instalado no centro da sala, no centro da casa, e que, como todo poder, ten un lado bo e un lado moi moi escuro.

Estes días os habitantes de Israel, xa non se lles pode chamar "cidadáns", contemplan a soa ración diaria de enterramentos de veciños seus xudeus, hainos tamén árabes, mais eses non son considerados "seus", contemplan os efectos do último suicida palestino que rebentou a varios israelís, e ignoran o grande crime que os seus soldados cometen contra os palestinos. Están indignados, levantados, contra eses "terroristas" palestinos, ignoran o que o resto do mundo ve e viven na soa realidade emocional, nesa realidade que lle crean os medios de comunicación israelís.

¿É que dicir logo dos habitantes dos EE.UU.? Tampouco se lles pode chamar xa cidadáns, pois os seus gobernantes e os poderes da comunicación téñennos infantilizados, secuestrada a información e encerrados nun cárcere virtual, absolutamente alienados. Viven obsesionados por un inimigo cruel que os ataca. ¿Quen é ese inimigo? ¿Non estará dentro, xusto na cerna da soa sociedade? Agora que sabemos que non houbo avión ninguén que chocase co Pentágono, que foi unha mentira que difundiu o Pentágono e os medios informativos norteamericanos, agora que sabemos que o ántrax saiu dos laboratorios militares norteamericanos, agora que sabemos que os tales terroristas árabes foron detectados e identificados antes de subir ao avión...,

agora que sabemos que non sabemos nada, só que nos contaron mentiras. Agora que sabemos iso e os norteamericanos ignoran, como ignoran o que lle fai o seu aliado Israel aos palestinos, agora que sabemos que unhas empresas de comunicación controlan os coñecementos, as ideas e as emocións de sociedades enteiras..., é o momento de volver a retomar unha batalla ideolóxica, ben difícil, contra a manipulación das poboación, contra o control ideolóxico.

Pensar, de arriba a abaixo, de dentro a fóra, o que os medios de comunicación representan nas nosas vidas.

Algunha vez, reseñando algún ou varios libros meus de ficción, teñen observado a presenza dos "media" no texto. Pois ben, non é algo incidental, eu diría que é algo vivencial. Falando dos "media" fala un de si propio, de como un é fillo dos medios, como modelaron a súa cultura, as súas emocións, a súa sensibilidade. E tamén cando un escribe sobre os medios un escribe sobre a experiencia de vivir hoxe. Vivir hoxe é vivir unha experiencia audiovisual, unha vida eléctrica. E convén saber que o que temos instalado nas nosas casas, o que lle dar ordes directas ao centro do mundo racional e irracional aos nosos fillos, ese aparato que irradia mensaxes que penetran simultaneamente a ollos e oídos, é enerxía pura, máis potente e perigoso que a enerxía nuclear. Fomos nós os que metimos a esa máquina milagreira, e tamén daniña nas nosas casas. Vivimos co noso inimigo.

RAP DE CAMOMILA

A negra Camomila
vai casar.
A negra que contenta
ten que estar.
Camomila
ti non vas chorar.
Non, non.

Toca tambor toca
boa voda, inteeea.
Todas danzan todas
na aldea.

Canta dor
da negra Camomila.
O papá bebe que bebe
a mamá canta que canta.
Toda aldea vai danzar
boa voda, inteeea.

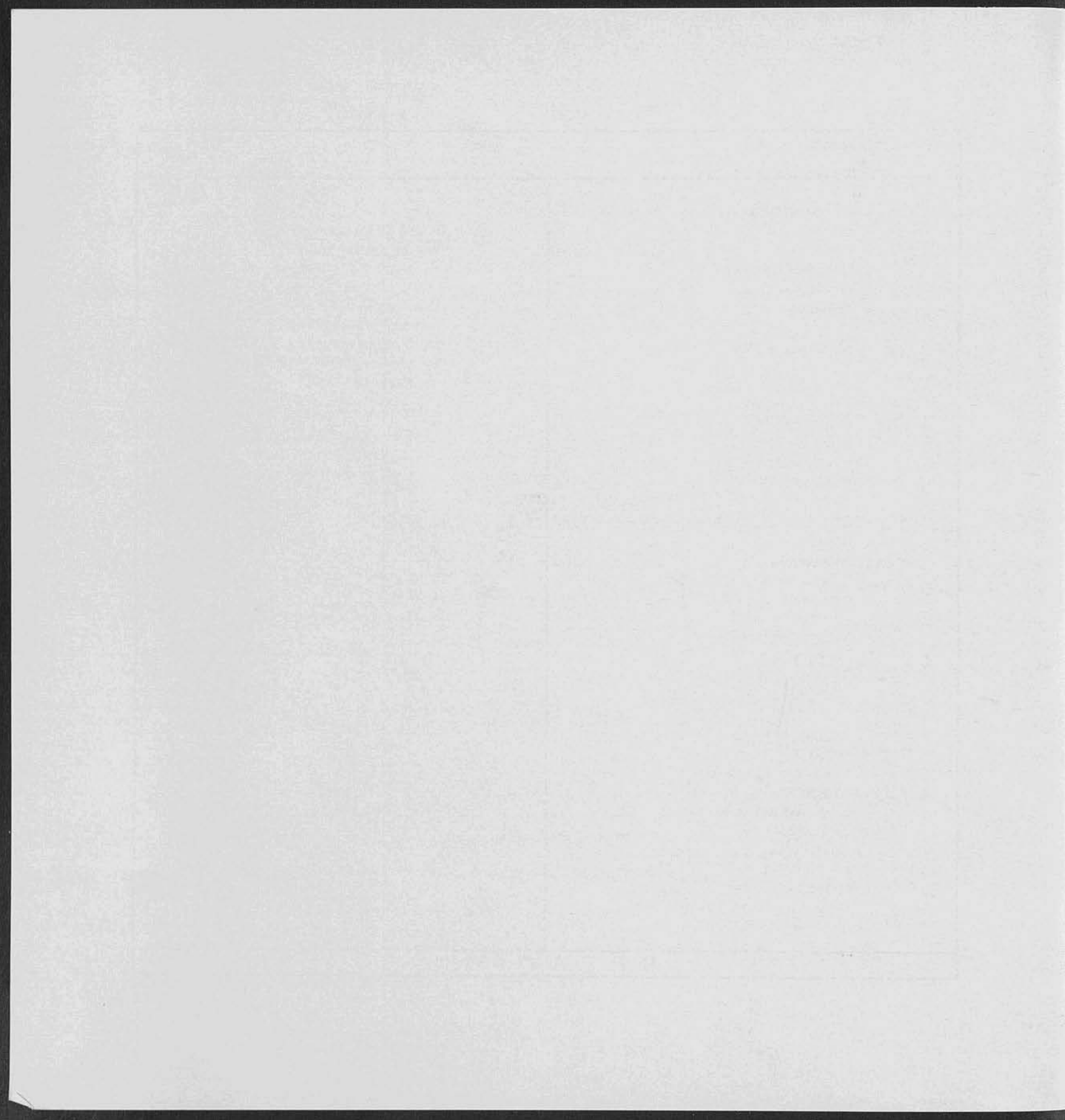
Por que chora Camomila
por casar.
A mamá está tan leda
e vaise anoxar.
Camomila, inteeea
a vergonza da aldea.
Filla, ti non vas chorar.
Boa negriña
está boa para casar.

Mamá Lú de Malí
fai talladuras
Mamá Lú de Malí
fai nenas puras
Mamá Lú corta
cli
to
ris.

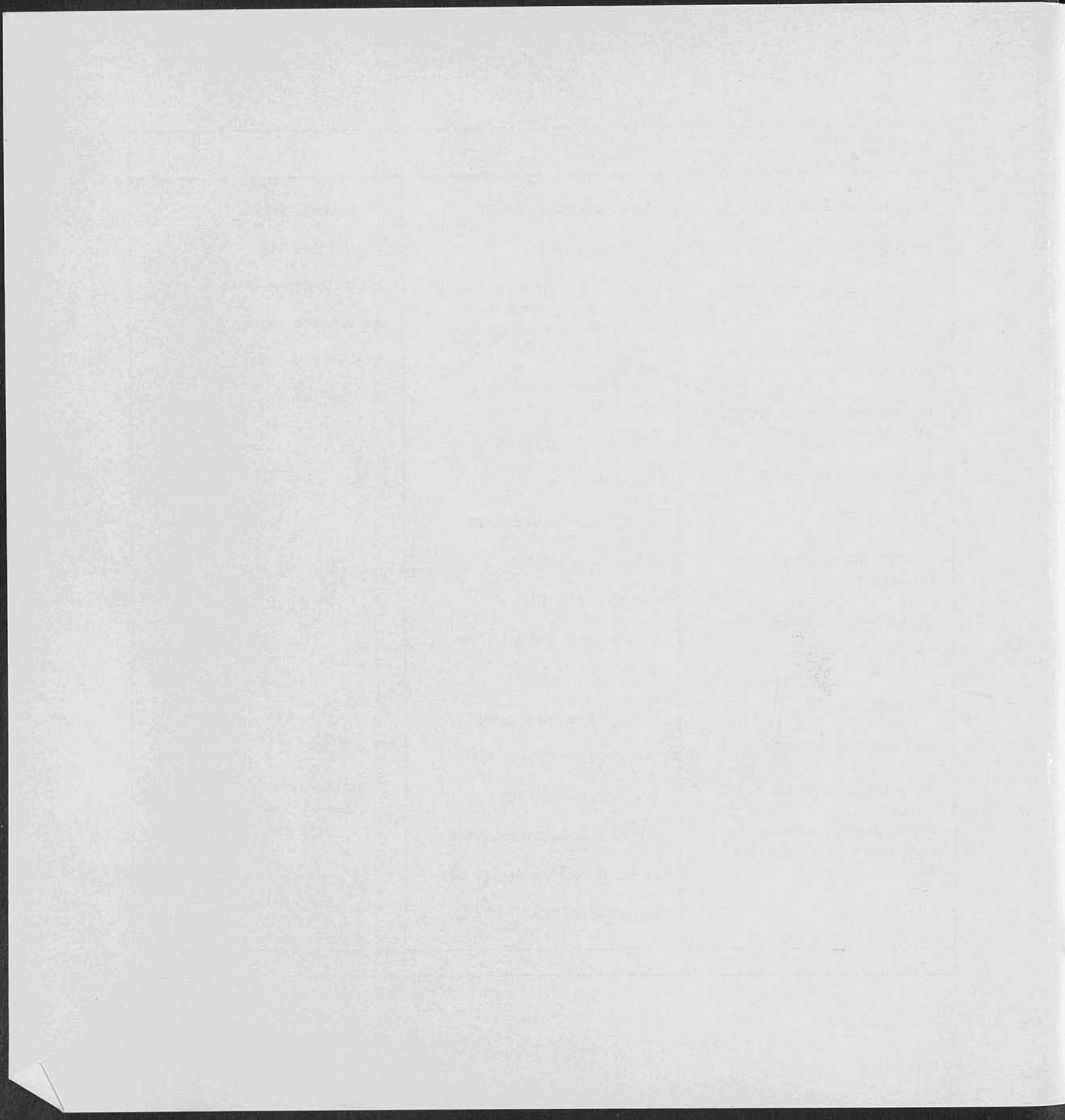
Camomila ti non vas chorar non, non. Na aldea xa resoa o ritual inteeea. Mamá Lú de Malí fai coseduras Canta por entre as pernas. Cala, cala neniña Camomila ti non vas chorar. Pronto un noivo terás e casarás. O papá bebe que bebe, boa voda, inteeea. O papá amosa dous dentes para cantar na aldea. Miña filla non chora por casar. A mamá, Camomila vaise anoxar. Toca tambor toca inteea mozas cantan e bailan na aldea. Camomila ten labios cosidos para casar. Noivo negro afia o coitelo inteeea. Negro noivo tamén baila na aldea.	A saia de Camomila ten un coitelo pintado. Boa voda negra linda está cosida noivo negro vai gosar. Camomila, inteea vai chorar na aldea. <i>María Xosé Queizán</i>
C R E A C I Ó N	

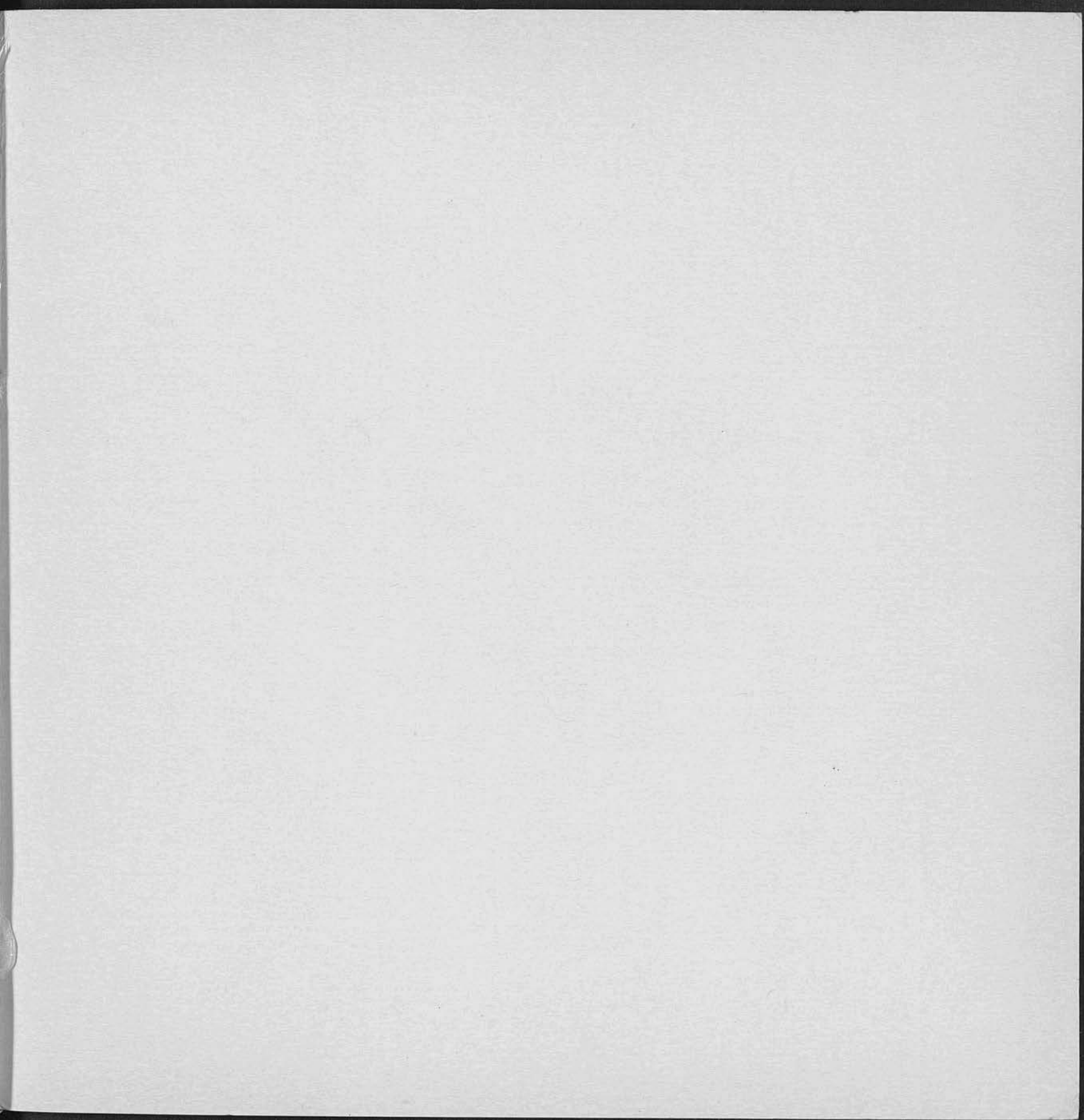
I.S.S.N. 1139-4854

ÍNDICE

O abolicionismo como meta 3	A vella peneira a noite 87	Berta Moldes 113
Prostitución 6	Carolina Otero 88	Isabel Prieto 115
O contrato social e o contrato sexual 12	A man sen corpo: Amor e morte no "Asasino cego" 89	Marga Rodríguez Marcuño 116
A prostitución a exame. Os foros de debate 17	Arte de Grumete (diálogo co verso de Xohana Torres) 91	Iria Salvande Lorenzo 118
Prostitución con denominación de orixe 29	Presentación de ¡Sentinela, alerta! 93	Suso de Toro 119
A amante da montaña 40	Mónica Bar Cendón 96	Mª Xosé Queizán 120
Alpinistas 47	Uxía Blanco 98	
Vieira da Silva, a pintora dos labirintos 53	Nuria Carballido Gómez 99	
Escrito por mulleres 58	Francisco Castro 100	
Covardes 74	Ledicia Costas 102	
Teoría do caos 77	Beatriz Dacosta Molanes 104	
Memoria para Xoana 79	Chelo Davila 105	
Tempos agradables 82	Carme Gómez Rivera 106	
Celia María Armas García: As mulleres escritoras (1860-1870) 84	Pilar González Sardón 107	
Nós, as inadaptadas 86	Beatriz G. Camiña 108	
	Angustias Iglesias Ramilo 110	
	Lorena María Lago Álvarez 111	
	Paula Mariño 112	

S I L E N C I A D A

F E S T A D A P A L A B R A

Publicación Galega Feminista
Galicia. 2002

17

FEMINISTAS INDEPENDENTES GALEGAS

